

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Edvard Kardelj

S spremembami krepimo našo skupno moč in sposobnost

Odgovor na vprašanje urednika slovenske izdaje „Komunista“ Franca Šetinca o spremembah političnega sistema

Iz vsebine:

- IVO BAJT
- KORISTNA IZKUŠNJA LJUBLJANE
- Obrambna dejavnost
- LOJZE KANTE
- BORIS RACE
- Portret tedna
- TIT DOBERSEK
- IZZVAN „LEV JUDE“ Etiopija
- JERNEJ VILFAN
- ZIDJE IN ARABCI – KOT OLJE IN VODA
- Bliznji vzhod
- DR. RADO BORDON
- MAŠKARADA BREZ MASK
- FRANCE NOVŠAK
- DVA OBRAZA TRADICIJE
- Na obisku v Slovenski Matici
- DUSAN KRALJ
- S KONTEJNERJI BODO ŠE HUDE TEZAVE
- Tudi pri nas izboljšava v transportu
- FILMSKA STRAN
- BOGDAN POGACNIK
- POGOVOR Z DALJEM
- Pariška srečanja
- VITEK SMOLEJ
- ZA SILVESTRA NA KREDARICO
- Več ur dol kot gor
- ALEKSANDER SOLZENICIN
- ZAKAJ ŽIVETI SLABO?
- Iz drugega dela romana »Rakov oddelek«

Predzadnja slovenska izdaja »Komunista« je objavila odgovor člana izvršnega biroja predsedstva ZKJ Edvarda Kardelja na vprašanje odgovornega urednika Franca Šetinca. Tovariš Šetinc je tovariša Kardelja prosil za obrazložitev naslednjega vprašanja: »Ko govorimo o spremembah političnega sistema, pogosto slišimo, da bodo republike prenesle v pristojnost federacije tiste zadeve, ki jih moramo objektivno nujno opravljati skupaj. Takšna nejasna formulacija pogosto zavaja ljudi na misel, da ustvarjamo zelo ohlapno, netrdno zvezo, ki bo tudi na zunanji izgubljala svoj prejšnji pomen in veljavo. Po našem bi morali v javnih razpravah bolj poudarjati, da s sedanjimi spremembami ustvarjamo temelje za novo, samoupravno, še trdnješo integracijo jugoslovanskih narodov, narodnosti in republik, temelje, ki bodo omogočili večje bogastvo oblik in vsebine vzajemnega sodelovanja.« Zaradi aktualnosti in vsesplošnega zanimanja za spremembe v našem političnem sistemu tudi mi v nekoliko skrajšani obliki objavljamo oziroma ponatiskujemo naslednji odgovor tovariša Edvarda Kardelja.

Spremembe v strukturi naše družbe in gospodarstva so pogojevale potrebe po večji manevrski sposobnosti republik, da intenzivno pomorejo svojemu gospodarstvu v njegovem prilagajanju novim razmeram in potrebam, deloma pa tudi zato, da bi se lahko branile pred enostranskimi pritiski parcialnih interesov, ki v razmerah samoupravne decentralizacije niso nič manj navzoči in škodljivi kot prej.

Skratka, takšen razvoj je ustvaril nekako specifično protislovje med pretežno državno-upravnim značajem federacije in med rastočo potrebo samoupravne družbe, da se združuje in povezuje vse bolj po samoupravni in vse manj po državno-upravni poti. To protislovje prihaja tembolj do izraza zaradi tega, ker so v strukturi federacije še vedno precej močni ostanki državno-administrativnega centralizma. Ta centralizem ne le da omejuje druge nosilce družbene odgovornosti, ampak tudi sami federaciji nalaga prevelike pristojnosti in odgovornosti, ki jih ta v sedanjih razmerah naše družbe ne more uresničiti. Še več, zaradi njih je izpostavljena pogostim in močnim enostranskim pritiskom, ki zmanjšujejo učinkovitost njenih organov, obenem pa izvajajo trenja med republikami in v samem gospodarstvu.

Zlasti v zadnjih letih nastajajo v naši družbi vse močnejše oblike samoupravnega združevanja in dogovarjanja, ki se vse manj osirajo na meje družbenopolitičnih skupnosti. Kolikor pa se, je to posledica našega vedno nerazrešenih in nedograjnih ali napačno usmerjenih samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov med posameznimi nosilci gospodarjenja in družbenega upravljanja. Z drugimi besedami, v razvoju naše družbe dobiva samoupravno organiziranje in povezovanje ter samoupravno delovanje posameznih skupnosti interesov v okviru združenega dela in na drugih področjih vse bolj pomembno mesto. Tak razvoj zahteva široko področje svobodnega dogovarjanja, sporazumevanja in samostojnega vzpostavljanja medsebojnih odnosov. Medtem pa v federaciji — a v dobri meri velja to tudi

za republike — še vedno celo vrsto rešitev prav glede teh odnosov podrejamo izključno državno-upravnim instrumentom, urejanju prek skupščin in drugih državnih organov, s predpisi itd.

Odpreti širši prostor za samostojno samoupravno akcijo

Potemtakem pri sedanjih reformi družbenopolitičnega sistema ne gre samo za to, da je treba prenesti nekatere funkcije oziroma pristojnosti na republike, ampak predvsem za to, da se odpre širši prostor za samostojno samoupravno akcijo vseh nosilcev samoupravnih pravic in odgovornosti. Med te nosilce pa sodijo očitno tudi narodi s svojimi republikami ali pokrajinami, ki čedalje bolj čutijo, da ni treba vseh medsebojnih odnosov reševati izključno samo na državno-upravni način, se pravi prek organov federacije in njenih zakonov, ampak čisto gotovo lahko celo vrsto takih področij prepletanja medsebojnih odnosov pokriva s svobodnim dogovarjanjem in ustvarjanjem svobodnih medrepubliških ali pa drugih družbenih in samoupravnih dogovorov. Prevelike državno-upravne funkcije federacije pa zavirajo take procese in ustvarjajo v republikah občutek, da niso dovolj samostojne in usposobljene za odgovornost, ki jo imajo sprito takega razvoja v praksi. Če k vsemu temu dodamo še razne ostanke iz odnosov v preteklosti, kakršni so državni kapital, različni sladi federacije, preobremenjenosti zveznega proračuna z izven proračunskimi obveznostmi itd, potem je to gotovo prvi kompleksni problem, ki je sprožil in zaostрил razprave o odnosih med federacijo in republikami.

Drugi kompleksni problemov s enakimi posledicami pa je po mojem mnenju v ti-

EDVARD KARDELJ Foto: Miloš Švabič

stih nerešenih vprašanjih družbeno-ekonomskih odnosov ter gospodarskega in političnega sistema, ki prav zaradi tega, ker niso razčiščeni in rešeni, tudi zahtevajo nenehno državno-upravno vmešavanje in reguliranje in to predvsem na ravni federacije.

Kajti ponavadi gre pravi za probleme, ki zadevajo osnove in načela našega socialnega sistema, ki prav zaradi tega, ker niso razčiščeni in rešeni, tudi zahtevajo nenehno državno-upravno vmešavanje in reguliranje in to predvsem na ravni federacije.

Končni rezultat vseh naših gospodarskih reform je na primer tudi v tem, da imamo danes relativno odprto in svobodno tržno gospodarstvo. Toda objektivne zakonitosti tega tržnega gospodarstva so bistveno vplivale na preraščanje dohodka med posameznimi področji družbenega dela in ljudmi. To se je pokazalo tudi v spremembah glede materialnega položaja republik.

Ob tem problemu sem se zadržal zato, ker nekateri njegovi vidiki vplivajo tudi na odnose med republikami in na vlogo federacije.

Ob tem problemu sem se zadržal zato, ker nekateri njegovi vidiki vplivajo tudi na odnose med republikami in na vlogo federacije.

Spet nova zmaga v boju za življenje

Pri tetanusu ustavljen zamah smrti

Na ljubljanski infekcijski kliniki znižali umrljivost zaradi tetanusa od 40 na 4 odstotke

Kljub mnogim novim dosežkom v medicini so še številne bolezni ostale nevarne človeku, kot so bile nekdanj. Tako se je do nedavnega tudi okužba s tetanusovim bacilom, če bolnik ni bil cepljen in je zbolel za to nevarno boleznijo, v skoraj polovici primerov končala s smrtjo. Tudi sedaj je še tako, celo v zelo visoko zdravstveno razviti državi, čeprav so se znanstveniki intenzivno ukvarjali z raziskovanjem in odkrili nekatere nove metode. Na ljubljanski infekcijski kliniki v respiracijskem centru pa so na podlagi tujih dognanj z nadaljnjim samostojnim znanstveno raziskovalnim delom našli in razvili nove metode zdravljenja in dosežli v zadnjem obdobju nesluten uspeh: umrljivost zaradi tetanusa so od 40 odst. znižali na 4 odst. Zaradi pomembnosti tega dognanja je asist. dr. Milan Lazar, ki vodi delo centra, sodeloval pri organizaciji simpozija za naše zdravnike, da bi se seznanili z novimi potmi v boju s to nevarno boleznijo.

Ljubljanski respiracijski center je bil ustanovljen 1956. leta, po veliki epidemiji otroške paralize. Mnogim je verjetno še ostalo v spominu, v kakšni stiski smo se znašli v tistem hudem letu, ko je po sobah in hodnikih infekcijske klinike ležalo več kot 250 bolnikov, največ otrok, bolnih za otroško paralizo.

Preplah se je sprva razširil v skupno akcijo zbiranja deviz, s katerimi smo tedaj v naglo naročili in dobili zaščitno cepivo, hkrati pa zgradili sodoben virusni laboratorij in s prvimi železnimi pljuči zasnovali respiracijski center, kjer so s pomočjo aparatov pomagali tistim bolnikom, ki jim je otroška paraliza ohromila dihalne organe in bi brez te pomoči umrli.

Zahvaljujoč se široko zasnovani akciji za preventivno cepljenje proti otroški paralizi je bolezen naglo upadla, tako da že leta dolgo nimamo nobene primerne za

Center pa je ostal, dobil postopno nove aparature in razširil svoje delo. Predvsem tu pomagajo bolnikom, ki so jim različne bolezni povzročile dihalne motnje. Predvsem gre tu za kronične nevrološke bolezni in rane zastopitve, ko ima bolnik za daljši čas ali pa le za krajše kritično obdobje ohromljene dihalne organe. V centru pomagajo takim ljudem s pomočjo sodobnih dihalnih naprav, ki so nadomestili bolj zastarela železna pljuča. Bolnika priključijo na aparat, ki v kritični dobi pomaga pri dihanju tako, da mu s tem rešijo življenje.

V center prihajajo ljudje domala iz vse Slovenije in velikoga dela Istre, medtem ko podobno center v Mariboru sprejema v glavnem le bolnike, ki jim je taka pomoč potrebna ob raznih nesrečah. Golnik pa enako pomaga bolnikom s pljučnimi boleznimi.

Smrtonosni tetanusni krč

Osnovna dejavnost respiracijskega centra v Ljubljani pa je usmerjena na pomoč bolnikom, ki so zboleli za tetanusom. To je sila nevarna bolezen, ki zelo velikokrat konča s smrtjo. Pri bolniku, ki se je ob poškodbi okužil z bacilom, pa ni bil cepljen, nastopi splošna togost mišic. Ta faza navadno življenju ni nevarna, kritično pa postane, če se togosti pridruži smrtonosni tetanusni krč. Tak krč namreč zajame tudi dihalne mišice in bolnik se zadusi.

Zdravniki so v takih primerih lahko pomagali le z različnimi pomirjevalnimi sredstvi in razumljivo je, da so znanstveniki pri nas in v tujih klinikah dolgo iskali učinkovitejšo pomoč, ki bi bolnika obvarovala pred smrtnim krčem.

Prvo zdravilo: strup južnoameriških Indijancev

Tako uspešno sredstvo so odkrili v strupu curare. To je strup južnoameriških Indijancev, ki so ga uporabljali za zastrupljanje puščic, s katerimi so sovražnika zadel in ohromili. Osnovno substanco pridobivajo iz posebne ovijanke, dodajo pa ji še več rastlinskih strupov. Lastnost curara je, da ohromi mišičje, tudi dihalno in s tem človeka usmrti. Belci so se srečali s tem strupom 1956. leta, pred nekaj leti pa so odkrili, da popolna ohromitev s curarom prepreči krče pri tetanusu. Bolniku pa lahko pomagajo s curarom samo, če imajo v centru na voljo dihalne aparate, ki med ohromitvijo preprečujejo zadušitev. Dobrodošla lastnost tega strupa je tudi, da pacientu omili bolečino.

Tudi v našem respiracijskem centru so zdravniki sprosti uvedli novo metodo, toda še čez nekaj časa so doživeli enako razočaranje kot v tujini: praktično so preprečili krče pri tetanusu — smrtnost pa se ni bistveno znižala.

Naš prispevek k odkritjem

Na tem križpotju so našli zdravniki ubrali samostojno raziskovalno pot. Pokopali so dotlej veljavno pravilo, da je tetanusni krč edini vzrok smrtnosti pri tej bolezni. Vso pozornost so usmerili na to, da bi dognali še nadaljnje kvarno delovanje tetanusovega bacila na človeško telo. Če ta bacil najprej predvsem prizadene mišice in povzroči krč, kaj še povzroča poleg tega potem, ko so se zdravniki uspešno uprli krčem in zaдушitvam?

Pred nedavnim so to neznano odkrili: tetanusni bacil uničujev vpliva tudi na vegetativno živčevje, to je na tisto živčevje, katerega delovanje ni podvrženo naš volji. Zaradi tega se pri bolniku zmedeta utrip in krvni pritisk, naraste temperatura, odpove krvni obtok in bolnik pade v globok šok, izgubi zavest, tak razvoj bolezni pa se konča s smrtjo.

V našem centru so nato predvsem iskali zdravilo, ki bi ugodno vplivalo na ohranitev funkcij vegetativnega živčevja, tako da bi preprečili šok in s tem rešili življenje bolnika. Kot pove dr. Lazar, so tako zlata vredno zdravilo našli v aparaturi, ki ga izdeluje naša tovarna Krka in ki je sedaj dajejo bolniku takoj, ko ga pripeljejo v center; tako kombinirajo zdravljenje s curarom, dihalnim aparatom in aparatom.

Se zlasti je to dognanje veliko vredno za zdravljenje tetanusa v bolj zastreljih deželah. V Indiji pri je smrtnost zaradi tetanusa še na prvem mestu. Tudi če nimajo moč sodobnih respiracijskih centrov, je moč v mnogih primerih reševati življenja že samo s pomočjo zdravil, kajti če bolezen ne povzroči krčev, pač pa šok ob aparatur in tem primeru že rešino sredstvo. Dajanje zdravil pa je gotovo za zdravstveno službo najpreprostejša oblika pomoči, ki ne zahteva komplicirane zdravstvene mreže.

Koliko so vredna nova dognanja in nove metode pri zdravljenju tetanusa, pove najbolj naša najnovejša zdravstvena statistika. Z njo smo sedaj dokazali najuspešnejše zdravljenje tetanusa, saj nam je sicer običajna smrtnost 40 odst. pri obolenju padla na 4 odst. Na ljubljanski infekcijski kliniki sedaj ob sprejemu bolnika, ki ima tetanus, še domala z gotovostjo predvidevajo uspešno zdravljenje in ozdravitev. Bolnikom pa so tako s curarom kot s aparatom prizanesene strahotne bolečine, ki so bile pred tem neogibne spremljevalce te bolezni.

MARIJA NAMORS

Ne moremo biti indiferentni glede stihijskega razvoja socialne diferenciacije

Trg pa ne deli dohodka samo po delu oziroma po individualni količini dela posameznega delavca ali posameznega delovnega kolektiva. Zaradi cele vrste faktorjev — katerih naštevanje bi presegalo postavljeno okvir tega članka — deluje trg po drugih zakonih. Današnje razlike v osebnem dohodku na zaposlenega v različnih podjetjih očitno ne izhajajo samo iz višje ali nižje produktivnosti dela, bolj ali manj kvalificiranega dela, razlik v organizaciji, uspešnejšega poslovanja itd, ampak tudi iz tega, ali je nek kolektiv prejel od skupnosti v upravljanje sodobno tovarno ali ne, ali je dobil ali ni kredit za modernizacijo, ali proizvajajo nizko ali visoko akumulativne proizvode, ali je deležen ekstra dohodka, rente, ali je njegov trenutni položaj, bolj ali slabši itd. Iz tega izhaja, da trg enim jemlje, drugim pa daje. Potemtakem je pri vsem tem treba upoštevati, da na višino dohodka neke gospodarske organizacije vpliva tudi celotno družbeno delo, še več, vpliva tudi delo vseh prejšnjih generacij tako da praktično vzeto niti en delovni kolektiv ne upravlja samo z dohodkom v svojem lastnega dela, ampak tudi z deležem celotnega dohodka družbenega dela. Toda tisti kolektivi in tisti posamezni delavci, ki jim trg dodeljuje v upravljanje večji del družbenega dohodka, so po našem sedaj veljavnem sistemu v položaju, da lahko zase osebnostno trošijo več, kot bi ustrezalo njihovemu individualnemu delovnemu prispevku. To pomeni, da v določeni meri žive na račun dohodka, ki so ga ustvarili drugje. Fo tej poti prihaja pri nas sedaj do resnih razlik v položaju med posameznimi delovnimi kolektivi in s tem tudi med posameznimi delovnimi ljudmi, kajti za enako delo se pojavljajo zelo različni osebni dohodki, ki se gibljejo včas celo do odnosa 1:2 in še več. Posredno pa tako stanje vpliva tudi na odnose med republikami. Pri nas sicer veliko razpravljamo o razponih v osebnih dohodkih med posameznimi kvalifikacijskimi stopnjami znotraj delovnih kolektivov. To je pomemben, ni pa

Oblike neenakopravnosti in odtujevanja dohodka

Vsi vemo, da je za razvoj proizvajalnih sil v današnjih razmerah neogibna velika koncentracija kapitala oziroma dohodka, ki je namenjen razvoju proizvajalnih sil, boju za večjo produktivnost dela, za uvajanje nove tehnologije in tehnike itd. Vsi prav tako vemo, da je za to potrebna tudi velika integracija proizvodnih podjetij, trgovine, finančnih centrov in znanstveno-raziskovalnega dela. Tak razvoj zahteva tudi skupna vlaganja sredstev v skupne gospodarske organizacije ali posle, ne je znotraj Jugoslavije, marveč tudi zunaj njenih meja. O tem pisemno članke, javno govornico, pripravljamo, naš integracije ne potekajo samo znotraj posameznih republik ali občinskih meja itd. Toda če si ogledamo ekonomske odnose, ki v takih integracijah in ob takih koncentracijah dohodka nastajajo, bomo videli, da zaradi istih razlogov, o katerih sem prej govoril, nastajajo hkrati oblike neenakopravnosti in odtujevanja dohodka brez lastnega delovnega prispevka, ki se tu in tam spreminja celo v elemente ekspropriacije ne samo samoupravnih, ampak tudi materialnih pravic posameznega delavca ali delovnega kolektiva s strani finančnega nosilca integracijskih procesov.

Če do tega pride med podjetji znotraj ene republike, potem se taki ekonomski odnosi še nekoliko skrijejo za nekakšnimi nacionalnimi interesi. Konflikti tu ne prihajajo tako glasno do izraza, niso pa nič manjši in tudi deformacije v delitvi prav nič manj škodljive. Toda če se to dogaja

Nadaljevanje na 14. strani

S spremembami krepimo našo skupno moč in sposobnost

(Nadaljevanje s 13. strani)

med podjetji iz različnih republik, potem nastajajo hkrati povsem novi politični odnosi. Kajta tisti, ki razpolaga s največjimi finančnimi sredstvi, včasih velikokrat nase tudi največji del novostvarjene vrednosti, ne glede na to, v katerih republikah so deli integriranega podjetja. Če bi se naprej prepustili ta razvoj stihiti ni nobenega dvoma, da bi se v nekaj letih iz teh odnosov razvili sistemi, ki bi ne le zavirali nadaljnji napredek socializma, ampak bi postali neposredni nosilci protisocialističnih tendenc.

Pri vsem tem tudi ne gre za vprašanje dobrih ali slabih ljudi. Nasprotno, lahko rečemo, da so prav dosedajni integracijski procesi veliko prispevali k našemu gospodarskemu razvoju in da so si ljudje na vodilnih mestih integriranih organizacij večino zelo prizadevali, da bi take uspehe dosegli in da bi bili tudi notranji odnosi v teh organizacijah kar najbolj skladni z načeli samoupravljanja. Vprašanje je potem, kakšen dejanski spet v nedoglednosti celotnega sistema notranjih družbenoekonomskih odnosov, zaradi česar mora nenehoma s svojimi intervencijskimi ukrepi delovati bodisi država — predvsem federacija, ki dejansko mora imeti na tem področju poglavitno pristojnost in ki to tudi dela — bodisi moramo nenehno pridigati, preko Zveze komunistov, SZDL, sindikatov in drugih, kako je treba ravnati pravičnejše, ne odvijati sredstva drugim itd. To pa ni niti malo spodbudno za samo gospodarstvo, še manj pa za družbeno vlogo. Zveza komunistov in druga družbenoekonomska organizacija. Toda danes morajo te tako ravnati in nastopati v vlogi pridigarjev, če nečajo prepustiti stvari stihiti, ki vodi k takšnim negativnim posledicam, o katerih je bil že govor. Če hočemo torej razbremeniti federacijo, je treba dograjejati sam sistem družbenoekonomskih odnosov socialističnega samoupravljanja, saj gre za dve strani istega procesa. Ti odnosi pa morajo biti istovrstni v delovnem kolektivu in njegovih delovnih enotah kakor tudi v vseh oblikah integracije ter v cirkulaciji dohodka sploh.

Odnos med tako imenovano sfero gospodarskega in tako imenovanega negospodarskega dela

Lahko bi navedli še dosti primerov, toda omejil se bom samo še na enega. Vzemimo odnos med tako imenovano sfero gospodarskega in tako imenovanega negospodarskega dela. Ne samo zdravstvo, izobraževanje, znanost, ampak tudi kultura in umetnost itd. neposredno ali vsaj posredno vplivajo na produktivnost družbenega dela. Na vseh teh področjih družbenega dela smo tudi uveljavili več ali manj elementov samoupravljanja. Toda medsebojni odnosi med temi področji dela še vedno niso samoupravni, povezani so s posredništvom države, včasih federacije, še večkrat pa republike in kotizne. Se vedno pobiramo pri nas samo davke, da bi financirali šolstvo, zdravstvo, znanost itd. ne glede na to, ali take davke imenujemo prispevek ali pa davek. Ni pa vedno treba domisliti, da je v današnjih razmerah pri nas že mogoče organizirano, stabilno, stalno, institucionalizirano samoupravno dogovarjanje med vsemi temi področji dela o medsebojnih odnosih, tako da bi dejansko povsem izključili posredovanje proračuna in precejšnjega dela drugih državno-upravnih intervencij.

Danes pa razpravljamo še vedno predvsem o tem, ali naj odredjajo davke republike ali federacija. Osrednji problem pa je pravzaprav, kako sistem davkov v družbenem funkcioniranju zadržati samo tam, kjer je to dejansko za vzdrževanje tipičnih državnih funkcij neobhodno. Na vseh drugih področjih pa se bomo morali odgovoriti prisilnemu davku in se kotizirano organiziranega medsebojnega samoupravnega dogovarjanja o nekakšni financiranju tistih socialnih, zdravstvenih, izobraževalnih, kulturnih in drugih potreb, ki so bistvene za obstoj celotnega družbenega dela in ga usposablja jo za njegovo delo.

Razvoj federalizma pogojen z razvojem naše družbene strukture in družbene zavesti

Lahko bi potemtakem rekli, da je sel v preteklosti in da bo šel tudi v prihodnje razvoj federalizma precej vzporedno z razvojem naše družbene strukture ter družbene zavesti, ki se seveda tudi oblikovala pod vplivom mnogoterih družbenih dejavnikov ki sta jih ustvarjala čas in spremembe v družbenih odnosih.

Kajpak s tem nikakor ne mislim reči, da je ves ta razvoj potekal ali da se bo odvijal v prihodnje kot po zavestnem dolgoročnem načrtu. Nasprotno, marsikdaj je to bila — in bo prav gotovo tudi v prihodnje — trda bitka tako z veldržavnim centralizmom, hegemonizmom ter unitarizmom kakor tudi z nacionalističnim egoizmom in kratkovidnostjo. In ne samo to, včasih so pritiski enih ali drugih tendenc, zlasti veče državne centralizma in hegemonizma, tudi zmagovali in prizadevali škodo naši nacionalni politiki, ki je zasnovana na načelih samoodločbe in enakopravnosti. V takih trenutkih se je vedno znova pokazalo, da se en nacionalizem ne da odpraviti z drugim, tako kot se unitarizmu ni moči učinkovito postaviti po robu s provincialistično ozkornostjo. Vedno je pojav enega pritiska ter vrste porajal in dajal hrano drugemu. Naš družbeni razvoj pa je vedno znova potrdil, da smo bili sposobni premagovati take pritiska in se vedno znova vračati na edina možna demokratična in napredna načela naše nacionalne politike in prakse tedaj, ko je naši revoluciji uspelo napraviti nove korake naprej v smeri nadaljnega razvoja ter utrjevanja takih odnosov med delovnimi ljudmi in narodi Jugoslavije, ki so zasnovani na socialističnem samoupravljanju in socialistični demokraciji. Pa tudi narobe, kadar koli smo zaostajali v dinamiki razvoja družbenih in demokratičnih odnosov, ka-

kršna je dežel, ki je še vedno v fazi globokega revolucionarnega preobrazanja neobhodno potrebna, smo se vedno znešli v položaju, da so se protislojva in konfliktne vrste pričeli izražati predvsem v pojavu veldržavno-hegemonističnih ali pa nacionalističnih pritiskov.

Po mojem mnenju moramo tudi danes gledati nadaljnji razvoj mednarodnih odnosov v povezanosti s celotnim razvojem socialistične družbe. Mislim namreč, da je tudi za sedanje probleme v strukturi federacije, ki so se zlasti v zadnjih letih izražali v različnih političnih pojavih oblikah, ozrajno, da so predvsem izraz določenih problemov na področju samoupravnih socialističnih družbenoekonomskih odnosov proizvodnih odnosov kakor tudi njihovega političnega sistema, ki je institucijskega okvira. Ti in taki problemi pa so se pojavili, se pojavljajo in se bodo pojavljali tudi v prihodnosti. Pojavljajo pa se vedno z močjo in ostrino, kakršni sta v sorazmerju z razkorakom, ki se tvori po eni strani med zahtevami in potrebami naglo rastočih proizvodilnih sil naše družbe ter odnosov med ljudmi, ki nastajajo na tej osnovi v združenem delu in po drugi strani, med obsejnim ekonomskim in političnim sistemom. Pri tem se moramo zavedati, da dober del tistih ljudi, oziroma družbenopolitičnih krogov, ki so kritični do posledice obstoječega stanja, obenem po svojih družbenih konceptih v praksi zavira razširjanje prav onih družbenih protislojv in problemov, ki so resnični vzrok teh posledic.

Z drugimi besedami, kakorkoli bodo se danes ustave spremembe v odnosih federacije oziroma v sistemu medrepubliških odnosov ne samo globoke, progresivne in demokratske, ampak tudi neobhodne, pa samo z njimi ne bodo rešeni nekateri najbolj bistveni problemi sistema socialističnih samoupravnih proizvodilnih odnosov kot takih in pa sistema socialistične demokracije.

S takim mnenjem pa ne želim niti malo zmanjšati pomena predlaganih sprememb, kaj šele ga poudariti. Nasprotno, dokler te spremembe ne uveljavimo, ne bomo na nobenem področju sposobni storiti nobenega bistvenega koraka dalje. Toda ne smemo pozabiti, da bo ta nova zrnca ustavnih sprememb, ki se nanašajo na reformo v sistemu federacije, zares učinkovita samo tedaj, če ji bodo prav kmalu sledili tudi drugi koraki v razvoju družbenoekonomskega in političnega sistema, ki bodo bolj odločno vplivali na nadaljnji razvoj socialistične družbe kot pa same spremembe v federaciji. Med te naloge vključujemo tudi nadaljnji razvoj skupščinskega sistema, ki se mora še bolj kot doslej integrirati z združenim delom in s samoupravno komunno. V tem je tudi smisel delegatskega sistema, o katerem sedaj diskutiramo.

„Skupni interes“ ni vedno isti in večer — včeraj ni bil isti, kot je danes

Upam, da sem s tem kolikor toliko odgovoril na vaše vprašanje. Mislim namreč, da bodo odnosi med našimi narodi oziroma republikami toliko svobodnejši in razsežnost njihove samostojnosti toliko širše, kolikor bolj se bo naša družba krepila in povezovala na temeljih svobodne socialistične samoupravne integracije združenega dela. V tem procesu se morajo državno-upravne funkcije tako v federaciji kot v republikah in v komunah zredicirati na tisto, kar je v posameznih fazah družbenega razvoja res neobhodno in je tudi razumljivo ljudem in slehernemu narodu posebej. Zato tudi govorim, naj se naša federacija kot državni sistem dejansko omeji na tisto, kar danes, v današnjih razmerah, vsi odimo za svoj skupni interes.

Seveda tudi ta skupni interes ni vedno isti in večer in včeraj ni bil isti kot je danes. V nekaterih stvareh se bo razširjal, v drugih zoževal. Osebnostem globoko prepričan, da se bo razširjal v vseh tistih smerih, kjer gre za nadaljnji razvoj naše socialistične revolucije kot nosilca nastajanja novih družbenih odnosov med ljudmi, ki so danes nedvomno med najnaprednejšimi na svetu, da ne rečem najnaprednejši. Kar pa zadeva nujne državno-upravne funkcije, pa sodim, da je normalno, da jih opravljajo republike povsod tam, kjer je to le mogoče, kajti tudi državno pristilo ljudje laže prenašajo znotraj svoje republike, kot pa če prihajajo iz federacije. Federacija naj na tem področju dejansko zadrži isto, kar je najnujnejše in kar smo formulirali na prvi konferenci Zveze komunistov Jugoslavije.

Zlasti v drugi fazi ustavnih sprememb se bomo morali intenzivno lotiti tistih vidikov razvoja družbenoekonomskega in političnega sistema, o katerih sem govoril prej. V zvezi s temi komisiji so za ta področja že ustanovljene tri strokovno-politične delovne grupe, ki bodo izdelale določene predloge za ustavne spremembe tako glede nekaterih vidikov skupščinskega sistema in komunne kakor tudi za celoten sistem družbenoekonomskih in političnih odnosov na področju samoupravljanja. Življenjsko je do slej dovolj jasno pokazalo, da naše ustavne določbe o družbenoekonomskih in političnih odnosih na področju samoupravljanja in celotnega družbenega dela niso zadostne in da dovoljujejo hude deformacije.

Po mojem mnenju pa v federaciji ni treba sprejemati veliko sistemskih zakonov. Toda zato je potrebno, da je ustava dovolj jasna in opredeljena tam, kjer gre za enoten in stabilen sistem socialističnih samoupravnih odnosov v združenem delu in v vseh odnosih med delovnimi ljudmi. V tisti smeri, do katere bomo uspeli v tej smeri zgraditi naš socialistični sistem, bomo omogočili tudi postopno zoževanje državno-upravnega sistema pristilnih intervencij ne le v federaciji, ampak tudi v republikah. In narobe, če bodo pri tem preširoko odprta pota stihiti in deformacijam socialističnih samoupravnih odnosov, potem nobena reforma odnosov v federaciji ni nobena formalna krepitve funkcije republik ne bo mogla preprečiti, da se ne bi izrazile državno-prisilne funkcije bodisi federacije bodisi republik v praksi krepile tudi mimo ustavnih načel.

Naposled, vsaka družba stremi k stabilnosti in redu. Če ju ne more doseči na en, ju poskuša zagotoviti na drugačen način. Tak drug način pa marsikdaj lahko postane, kot kažejo številne zgodovinske izkušnje, zelo mučen. Če smo se doslej pri nas uspevali učinkovito izogibati težjim krizam v razvoju naše družbe, je bilo to po mojem mnenju, samo zaradi tega, ker pred problemi nismo nikoli zapirali oči in ker smo se pogumno lotevali reform takrat, kadar nam je življenje pokazalo, da so nujne. Tudi to pot moramo storiti tako. Ne smemo dopustiti, da bi nas različni odpori imobilizirali in nas prisiljevali, da bi se dalje stopili na mesto.

Obrambna dejavnost

Koristna izkušnja Ljubljane

Vsebinsko in oblikovno zelo zanimivo delo

Koordinacijski odbori za splošno ljudsko obrambo občinskih konferenc SZDL v Sloveniji so si pridobili »državljansko pravico« med dejavniki, ki pripravljajo občane za vseljidski odpor proti kateremukoli agresorju, če bi se drznil streči po svobodi in neodvisnosti naših narodov in ogrožati miren razvoj naše samoupravne družbe. Lani so ti odbori pretresali razna vprašanja in s tem v širšem obsegu sprožili neposredno akcijo za pripravo vseljidske obrambe, ki je za našo družbo življenjsko važna stvar.

Predvsem so obravnavali vprašanja, ki se tičejo uresničevanja zasnov o vseljidski obrambi v neposredni praksi. Prav zato je izmenjava izkušenj med mesti zelo koristna in nujna. Še zlasti velja to za glavna mesta socialističnih republik in po krajini, saj so problemi in možnosti, spričo razvito političnega in družbenega življenja, družbenih služb, gospodarstva in dr., pri vseh njih ali manj enaki. Izkušnja mesta Ljubljane, mesta z bogatimi borbenimi tradicijami iz narodnoosvobodilne vojne, je vsekakor lahko koristen zgled.

Vloga koordinacijskega odbora

Koordinacijski odbor mestne konferenc SZDL za ljudsko obrambo je glavni vzvod, ki spodbuja in usklajuje obrambno prizadevanja v mestu kot celoti. Precejšnja je tudi njegova vloga pri razvijanju nekaterih dejavnosti v posameznih občinah, medtem ko v nekaterih stvareh, ki so važne za vse občine, nastopa kot povezovalna ali celo kot neposredni nosilec in uresničevalec.

Treba je omeniti, da delo koordinacijskega odbora ne duši samoiniciativne podobnih občinskih organov ali drugih, ki imajo na skrbi priprave na vseljidsko obrambo. Ne nastopa namreč v nekakšni aternalistični vlogi, kjer ima odbor prvo besedo, marveč si prizadeva, da s pestrosto neposredno akcijo, da jo najprej prouči z idejnopolitičnega vidika, opozori na njene bistvene elemente, včasih pa tudi začrta konkretne naloge, vloge in obveznosti posameznih faktorjev (zdravstvenih, kulturnih organizacij in dr.), hoteč opozoriti na njihove pravice in dolžnosti, hkrati pa tudi na možnosti njihovega neposrednega delovanja.

Koordinacijski odbor si v svojem delu pomaga tudi z drugimi metodami spodbujanja, razvijanja in preverjanja dejavnosti na področju ljudske obrambe. Ena od teh metod (ki se je zelo obnesla) je, da koordinacijski odbor na svojih sejah posluša poročilo o delu neke organizacije oziroma skupine, opozarja na pomanjre pomanjkljivosti, izreka svoje mnenje, predloge, pobude, pri čemer se opira na avtoriteto socialistične zveze; ob vsestranski mobilizaciji drugih faktorjev kakor tudi javnih občil si odbor prizadeva seznaniti s temi uspehi in ukrepi čim širši krog ljudi oziroma vse občane mesta Ljubljane.

Pri delu koordinacijskega odbora s pridom vpeljujejo tudi metodo skupne razdelitve katerega problema. V ta namen ustanove skupno delovno skupino, v kateri so člani koordinacijskega odbora in zadevne organizacije ali ustanove, z nalogo, da vnaprej pripravijo širše teze ali gradivo, ki bo dalo podlago za razpravo na skupni seji. Za te seje pa več dni prej pripravijo ustrezno gradivo, tako da ga lahko udeleženci »pravočasno proučijo in se za razpravo temeljito pripravijo.

Seje, ki so precej pogoste (dva do trikrat, pa tudi večkrat na mesec), so torej dobro pripravljene, tako da so doslej, še na vsaki temeljito obdelali stvar, ki jo je bilo treba preudariti, jo širše idejno osvetliti in sprejeti vrsto koristnih predlogov za neposredno akcijo.

Sestava koordinacijskega odbora

Po omenjeni metodi dela se ravna tudi sestava koordinacijskega odbora. V njem so člani posameznih družbenih in družbenopolitičnih organizacij, raznih ustanov in starešine JLA. V sestavi je to jedro, zbor aktivistov, ki s svojim neutrudnim delom zagotavljajo uspeh. Na sestankih koordinacijskega odbora je sestava njegovih članov precej pestra, spreminja se namreč vsakokrat glede na vprašanje, ki je na dnevnem redu. Tako na primer poleg stalnih članov sodelujejo na sestankih zdaj predstavniki zveze mladine, zdaj predstavniki delavskih univerz ali Rdečega križa, specializiranih organizacij (izvidniki, strelske družine, gasilci in dr.), soč, krajevnih skupnosti, občinskih koordinacijskih odborov itd. Izkazalo se je, da je takšna raznolika sestava več kot samo koristna, saj s tem tudi odpade morebitni formalizem in enoličnost. Tu nikoli ne govorimo eni isti ljudje, utrjujejo se ideje, najvažnejše pa je, da odbor ni zaprt sam vase, tako da bi zgolj zasedal in delil lekcije drugim z meročajnimi, a dostikrat malovrednimi sklepi. Gre za zelo razgibano skupino, ki je docela poklicana za to delo.

To se pravi, da pri oblikovanju obrambne politike sodeluje zelo širok krog ljudi, ki so neposredni pobudniki raznih akcij kot občani — graditelji in branilci samoupravne družbe, zainteresirani za konkretne priprave. Tak odnos do dela oziroma tak način dela popolnoma favorizira subjektivno vlogo občanov in obrambnih priprav.

V čem je osrednji cilj dela

Poglaviti cilj, ki si ga je zadal koordinacijski odbor za pripravo občanov na obrambo v Ljubljani je množičnost, konkretne priprave, vsebinska pretehtanost, stalnost in akcija. Lahko rečemo, da je ta cilj, ki si ga je odbor zastavil v delovnem načrtu za 1971, če analiziramo prejšnjo pot, že dosežen. Lahko si želimo samo, da bi na taki poti vztrajali do začetka poletnega oddiha, se pravi dotle, ko naj bi bil načrt uresničen.

Ljubljane), zveza študentov, strokovna združenja, posebno psihologov, sociologov, ekonomistov in dr.

Doslej so bile uspešno izpolnjene te naloge iz programa dela:

Skupni dogovor z mladino Ljubljane o mestu, vlogi in nalogah mladega rodu v pripravah na obrambo. Lahko rečemo, da so v razpravi osvetlili marsikako vprašanje in opozorili na številne vsebinske zasluge, oblike in metode dela. Pripomniti je treba, da so se mladinci pohvalno izrekli o tej razpravi, v kateri so navzoči enakopravno diskutirali in razvijali svoja mnenja.

Skupni sestanek koordinacijskega odbora in članov delovnega kolektiva delavske univerze, na katerem so poslušali poročilo o dosedanjem delu te vzgojno-izobraževalne ustanove. Rečemo lahko, da so rezultati vredni vse pohvale in da je delavska univerza zelo zavzeta za delovno, popolnoma sodelovanje oddelka mestne skupščine za ljudsko obrambo, še posebej na področju civilne zaštite.

Obravnavanje problemov, kar zadeva akcijo za zbiranje krvi, skupaj z organizacijami Rdečega križa, pri čemer so v razpravi opozorili na vrsto uspehov pa tudi pomanjkljivosti v tej za obrambo zelo važni dejavnosti in hkrati sprejeli stališče in ukrepe za konkretno delo v prihodnjem obdobju.

Zdaj teko priprave za javno razpravo o osnutku republiškega zakona o ljudski obrambi, pripravljajo sestanek o mestu in vlogi žensk v pripravah na obrambo Ljubljane, izdelavo letnega načrta o delu pionirjev pri ljudski obrambi, posvetovanje o temi »Samoupravljanje in obramba dežele« itd.

Koordinacijski odbor je sprejel v načrt za obdobje 1970/71 tudi razpravo o mestu in vlogi sindikalnih organizacij, o mestu in vlogi človeka, o telesni kulturi itd.

Poleg posvetovanja o samoupravljanju in obrambi dežele, v zvezi s pripravami na II. kongres samoupravljavcev Jugoslavije ter na podlagi načrta in priporočil koordinacijskega odbora mesta, bo koordinacijski odbor občine Moste-Polje razpravjal o temi »Mesto in vloga samoupravnih organov v industriji, občine Bežigrad o »Mestu in vlogi samoupravnih organov zdravstvenih ustanov v pripravah na obrambo« itd. Posebej je treba poudariti pripravljenost in delavnost koordinacijskega odbora občinske

konferenc SZDL Ljubljana-Siška; ta velja za najboljšega v Ljubljani. V njegovem načrtu je najzanimivejše proučevanje o mestu in vlogi krajevnih skupnosti v pripravah na vseljidski odpor.

V načrtu koordinacijskega odbora je tudi dopolnitev občinskih statutov, medtem ko so o statutu krajevnih skupnosti še širše razpravljali. Posebno pozornost bodo posvetili statutom delovnih organizacij, zlasti temu, kako najbolje določiti mesto, vlogo in naloge na področju ljudske obrambe; v tem pogledu sprejema odbor tudi konkretne ukrepe za poklicno usmerjanje mladincev na vojaške šole in akademije.

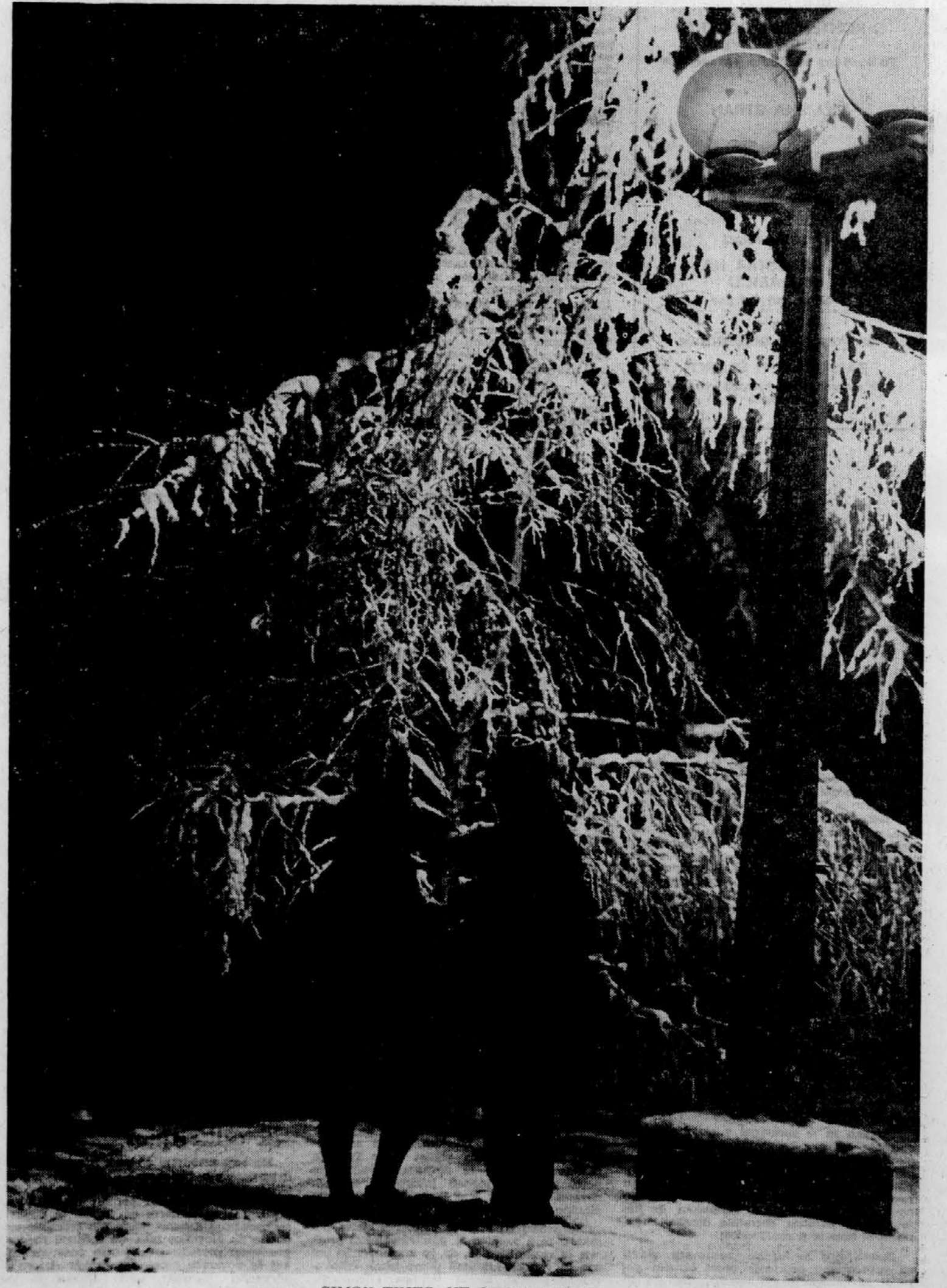
Medmestno sodelovanje

Treba je poudariti pobudo koordinacijskega odbora za razvoj medmestnega sodelovanja. To vprašanje je odbor obravnaval posebej in je zavzel stališče, naj bi pozval na skupno akcijo vsa mesta v Sloveniji, glavna in večja mesta drugih socialističnih republik oziroma vse tiste, ki bi to želeli. Navedali so že zelo tesno, pristno in plodno sodelovanje z koordinacijskim odborom Reke. Njegovi predstavniki so bili v Ljubljani, kjer so izmenjali izkušnje, potem pa so obiskali neko krajevno skupnost, da bi se neposredno seznanili z vsebino in oblikami njenega dela za pripravo vseljidske obrambe.

Koordinacijski odbor si je zadal v načrt naloge, da širša izmenjava mnenja tudi z drugimi mesti, ki bi pokazala zanimanje za to, in da organizira posvetovanja o temah: »Samoupravljanje in obramba dežele«, »Vloga mladine večjih mest v pripravah na obrambo«, »Materialno-financijski problemi obrambnih priprav« itd.

Iz vsega tega se zelo jasno vidi, kako široka in vsestranska je dejavnost odbora za organizacijo in kako si prizadeva za nadaljnji razvoj, za večje kvalitete in kvantiteto. Po pravici lahko rečemo, da je delo v ljubljanskem mestu po vsebini, oblikah in metodah šla zanimivo. Dosedanji razmah dela zagotavlja, da bo ta pogumna in vztrajna skupina občanov, ki jo sestavljajo moški in ženske vseh starosti, in različnih poklicev, še naprej uspešno delala, pri čemer ji je treba želeči tudi obilo uspeha.

PODPOLKOVNIK IVO BAJT

SIMON TIHEC: NE ČAKAJ NA MAJI!

Bližnji vzhod

Spet optimizem ob Suez

Zaradi drage nafte obnovljeno zanimanje za prekop in naftovod, ki naj bi stekel ob njem

Tri leta in pol je že minilo, odkar je Sueški prekop zaprt in svet se je že navadil, da se o njem piše in govori bolj kot o pregradni, ki loči egiptovsko in izraelsko vojsko kot pa o eni najpomembnejših vodnih in trgovskih osi na svetu.

rope in SZ pa tudi premoga. Toda gre za dolgoročne procese. Zato zdaj petrolejske družbe in veliki potrošniki razmišljajo predvsem o tem, kako znižati prevozne stroške. V tem okviru pa spet postaja zanimiva bližnjica skozi Sueški prekop oziroma po naftovodu Suez-Aleksandrija.

nister za trgovino Mario Zaggaro je šel po daljšem obnavljanju šele minuli teden v Kairo na dokončne pogovore. Kakšno bo z britanskimi 40 milijoni, pa se še ne ve, čeprav vemo, da se je zunanji minister Riad o tem veliko pogovarjal med nedavnim obiskom v Londonu.

Portret tedna

Boris Race

Ko so junija 1967 vojaške akcije na egiptovsko-izraelski fronti zaprle Sueški prekop, je to zahodno Evropo, ki je dobivala več kakor polovico nafte po tej vodni poti, prizadelo veliko manj kakor leta 1956, ko je bil prekop prvič popolnoma blokiran za daljši čas.

Toda prav tam, kjer se je doslej porajal pesimizem, se zdaj kažejo vzroki za optimizem. Gradnja orjaških tankerjev ni tako poceni, kot so predvidevali, razen tega pa iztovarjanje nafte s teh tankerjev v evropskih pristaniščih ni preprosto. Ko pa je lani Libija začela omejevati proizvodnjo in svojih naftnih polj, da bi prisilila velike naftne družbe k zvišanju cen, je začelo naftne primanjkujevali in cene za prevoz s tankerji so poskočile kar za 50 do 100 odstotkov in so po mnenju tistih, ki te cene plačujejo, »astronomske«.

Na tiskovni konferenci je pripomnil, da so tudi sicer čistili prekop le vsaka tri leta in da se je med drugo svetovno vojno, ko je bil prekop praktično zaprt, nabralo na dnu le 20 centimetrov peska.

Skupina britanskih novinarjev, ki je za dovo pobliže raziskala, je ugotovila, da se skriva za izraelskim naftovodom silno zapletena in obsežna trgovska operacija, katere niti vodijo od Hongkonga pa preko Perzijskega zaliva in Haite do Londona in New Yorka.

»Boj za naše narodnostne pravice prehaja v novo obdobje, v katerem so bolj kot kdajkoli doslej potrebni skupni napori. Zaradi tega se bo moral novi odbor truditi za doseg čimveč skupnih nastopov vseh Slovencev, kar bo zahtevalo mnogo študija, sestajanj, naporov in tudi potrpljenja.«

zda na drugo stran. Njegovi sodelavci in prijatelji pravijo, da je zbral obsežno dokumentacijo, ki natančno odseva večrinski in današnji položaj Slovencev nasproti večinskemu narodu v državi ter mu je dragoceno pripomoček pri vsakodnevnem političnem delu.

Vse to je vzbujalo v krogih poznavalcev zelo pesimistične napovedi za usodo Sueškega prekopa. Medtem ko nihče ni dvomil, da bo prekop še vedno pomemben za trgovski promet — pa tudi strateško — pa večina strokovnjakov ni pripisovala Suez velike prihodnosti kot naftni poti.

Evropa, ki bo kmalu krčila že dve tretjini svojih energetskih potreb za nafto, se je zmirala. Spet so postale aktualne študije o širšem izkoriščanju drugih virov — atomske energije, naravnega plina iz severne Evrope, ki bo kmalu krčila že dve tretjini svojih energetskih potreb za nafto, se je zmirala.

Izraelci, ki so si prekop ogledali z drugega brega, menijo, da bi bilo za čiščenje potrebno eno leto in 200 milijonov dolarjev. Seveda imajo razloge za pretiravanje; ima pa jih tudi egiptovski direktor. Podatkov iz tretjega vira ni. V ilustraciji pa lahko navedemo to, da je leta 1956, ko je bil prekop zaprt za šest mesecev, čiščenje trajalo 100 dni, svetovna banka pa je prispevala za stroške 55,5 milijona dolarjev. Res pa je, da je bil prekop takrat verjetno bolj poškodovan kot je zdaj.

Vsi ti egiptovski načrti, ki so zdaj postali za evropske poslovne kroge spet zanimivi, so seveda za zdaj obdelani le po tehnični in finančni plati. Politično pa je njihova usoda slejkoprej negotova. Prekop je še vedno zaprt in pred naftovodom najbrž ne bo posebne gneče, če bodo naleteli letala izraelske letala. Opazovali v Kairu pripominjajo, da želi morda egiptovska vlada s svojimi načrti prepričati zainteresirane evropske države, naj prisilijo na Izrael, da bi se umaknil. Do neke mere bo najbrž to prepričevanje še učinkovalo, toda pripominjajo v kairških krogih, Sadeh in njegovih sodelavci, da bo mir rezultat kompromisa, torej obojestranskega popuščanja. Medtem ko so besede iz Kaira ultimativne, torej dejanja v trenutku, ko se Jarring loteva svojega poslanstva, vzbujajo več upanja.

Kdo je mož, ki bo po ustaljenih pravilih stal prihodnji dve leti na čelu organizacije, katere aktivnost presega vsakodnevne strankarske in ideološke interese ter koristi na ozemlju, koder žive Slovenci v deželi Furlaniji-Juljski krajini? Preden sem se z njim osebno seznanil, sem vedel, da je na tržaškem političnem odru že vsa vojna leta in da se s svojo dejavnostjo ne omejuje le na tekoče operativne naloge, ki mu jih vsiljujejo razmere. Ko pa sem začel razmišljati o njegovi podobi, se mi je spomnil najprej ustavil ob številnih prispevkih v Jadranskih kolektorjih, v katerih je leto za leto analiziral odprte probleme slovenske narodne skupnosti v Italiji ter prikazoval njen neavidični položaj nasproti večinskiemu narodu, zatem se mi je odprl slovenski kulturni dom v Trstu, ki sodi med najlepše zgradbe v mestu in v katerem se skriva izredno velike njegove organizacijske napore ter širokovrsta dela Borisa Race se mi torej ni predstavil le kot politik in družbeni delavec, marveč tudi kot gradbenik.

Na prvi pogled se zdi, da gospodarski položaj slovenske narodne skupnosti v Italiji nima neposredne zveze z njenimi zahtevami za uveljavljanje temeljnih narodnostnih pravic. Boris Race misli drugače. Gospodarsko neodvisni Slovencev pač mnogo lažje javno izraža svojo opredeljenost kot tisti, ki je na primer odvisen od italijanskega delodajalca. Oblasti se tega zavedajo in slovenski gospodarstveniki so mnogokrat podprli najrazličnejšim težavam in oviram. To pa rojevajo v njihovi razočaranja in marsikdaj tudi pasivnost.

TOD BO TEKEL NAFTOVOD SUEZ-ALEKSANDRIJA

V prvi fazi naj bi steklo po naftovodu 50 milijonov ton na leto. Stroški: 200 milijonov dolarjev. Okoli štiri petine tega bodo prispevali tuji financiranci, v glavnem velike naftne in tankerske družbe, ki bodo naftovod uporabljale. V Londonu so tik pred božičem Egiptčani podpisali sporazum s skupino petrolejskih družb, ki so se obvezale, da bodo oskrbovale naftovod deset let s 70 milijoni ton letno. Omassis je pred dnevi v Kairu podpisal za štiri milijone ton letno. Teoretično je zato odplačevanje dolgov za investicijo zagotovljeno. Kljub temu pa se nekatere vlade, ki naj bi jamčile za kredite, obnavljajo, Francozi so že 31. maja lani deblokirali 40 milijonov dolarjev v ta namen. Španci so prispevali polovico te vsote. Italijanski mi-

še bi Jugoslavija od leta 1943 do 1955 ravnila kot civilizirana država. Pomemben dejavnik je tudi slovenska manjšina na italijanskem delu ozemlja, ki si skuša izboljšati gospodarski položaj, a noče žrtvovati kulturne in jezikovne samostojnosti. Temnolasi Slovencev Frederico Opelli, prijatne znanosti, zaposlen pri tržaškem radiu, posebej ta dvojnost. Tekoče govori italijansko in slovensko, dobro mu gre čiti angleščina. A vendar v njem opazi dvojnega človeka: za svoje prijatelje in slovenske sorodnike je Miho Opelli in ne Federico Opelli. Mnenja je, da je zelo pomembna kulturna samostojnost in sodeluje pri radijskih dramah, ki jih v slovenski predvaja lokalna radijska postaja. Dejal je, da se ima za Slovenca, a pristavlja, da še sam ne ve natanko, kaj čuti do Jugoslavije. »Nimam se za Jugoslavana.« Pripovedoval je tudi o razcepjenosti med slovensko skupnostjo v Trstu in dejal, da približno 60 odstotkov Slovencev v tem mestu podpira komunistično partijo.

Z kakšnih socialnih razmer je izšel? V kakšnih razmerah je dozoreval njegov svetovni pogled na svet? Rodil se je v Herculjah na Krasi pred petindesetimi leti ob odmevih topov s soške fronte ter začel širjenja italijanskega škornja proti vzhodu. V času, ko bi se moral kot brezskrbni krakohlačnik poditi po gmajnah, je doživel v šoli prvo neljubo presenečenje: materinsko je zamenjal tuj jezik. Potem ga pot ni vodila v Trst, ki mu je bil tako rekoč pred vrati, marveč v gorško malo sosesko, pač edino zatočišče, ki je v tistem času bilo dostopno. Ko se je z zamero pri cerkvenih oblasteh vrnil domov, se je srečal iz oči v oči s karabinerji, ki so prihajali nadzorovat očeta, navdušenega za javno prosvetno delovanje, da se ne bi po sončnem zahodu oddaljeval od doma. Tisti čas se je začela širiti po Evropi tudi plima ameriške gospodarske krize. Za očeta, ki je skrbel za družino z zidarsko žlico, je bilo vse manj dela. Resnično je postal z odselitvijo v Ljubljano. Da se ne bi kdaj premislil in vrnil, je moral pred odhodom prodati domačijo.

»Toda, ko gre za konkretne predloge rešitev, ki zadevajo slovensko skupnost, se ne moremo več pojavljati kot del strankarskih mehanizmov,« je odločno razmišljal o nekaterih pobudah italijanskih političnih struktur začnjenega časa. »Nastopiti moramo kot subjekt z določenimi predlogi, zahtevami in vplivom na vsebino odločitev. Mi pač najbolje poznamo naše probleme in če bodo rešitve slabe, bomo mi tudi čutili njihove posledice.«

Drugi o nas

Trgovina je v Trstu pred politiko

»Nekaj kilometrov od mesta, na mejah, kjer je vsepovsod opaziti reklamne napise za ceneji bencin, hotela in cigarete ter drugo blago, se srečujejo komunisti in kapitalizem. Italijanski in jugoslovanski carniki so veslej dobre volje, njihov nasmeh je prisrčen, saj so Sredozemci. Potnikom, ki so navajeni strožjega carinskega nadzorstva, se zdi postopek ob prehodu čez mejo neprijetljiv in nekolikantj neresen. Najbrž je to najmanj strog in najbolj odprt mejni prehod med dvema nasprotnima si političnima sistemoma.«

Šistično »izizvanje« ter izjavil, da bi morala meja združevati. Časi so se spremenili. Videti je, da se še politikom ne posreči izzvati krize o tržaškem vprašanju in vladi se sedaj pogajata ter skušata najti najbolj ugoden izhod iz teh neprijetnih dogodkov. Osrednji razlog za to pa je Trst, ki se sedaj očitno veče ukvarja s trgovino kot s politikom.

ga sveta. Kljub temu so trenja ostala, zlasti zaradi mešanega prebivalstva, ki živi ob severnem Jadranu, in nasprotujočih si zahtev — dediščine zgodovine. Italijanske čete so po prvi svetovni vojni zasedle Istru in to okupacijo so uzakonili leta 1923 v lausanski pogodbi. Jugoslovanski partizani so polotok spet izbojevali in zavzeli Trst aprila leta 1945, iz mesta pa so se umaknili že junija.

čie bi Jugoslavija od leta 1943 do 1955 ravnila kot civilizirana država. Pomemben dejavnik je tudi slovenska manjšina na italijanskem delu ozemlja, ki si skuša izboljšati gospodarski položaj, a noče žrtvovati kulturne in jezikovne samostojnosti. Temnolasi Slovencev Frederico Opelli, prijatne znanosti, zaposlen pri tržaškem radiu, posebej ta dvojnost. Tekoče govori italijansko in slovensko, dobro mu gre čiti angleščina. A vendar v njem opazi dvojnega človeka: za svoje prijatelje in slovenske sorodnike je Miho Opelli in ne Federico Opelli. Mnenja je, da je zelo pomembna kulturna samostojnost in sodeluje pri radijskih dramah, ki jih v slovenski predvaja lokalna radijska postaja. Dejal je, da se ima za Slovenca, a pristavlja, da še sam ne ve natanko, kaj čuti do Jugoslavije. »Nimam se za Jugoslavana.« Pripovedoval je tudi o razcepjenosti med slovensko skupnostjo v Trstu in dejal, da približno 60 odstotkov Slovencev v tem mestu podpira komunistično partijo.

Sporazumi, ki so jih sprejeli pred 16 leti, so se izkazali kot učinkoviti in danes se že skorajda pozablja, da je bil Trst nekdanji najbolj pereče vprašanje v stikih med Vzhodom in Zahodom, ki je skoraj desetletje zastrepnjalo odnose med Rimom in Beogradom. Jugoslovanski predsednik Tito je bil leta 1945 pripravljen to območje odstotiti Zahodu, omenjeno ozemlje pa je bilo zadnje pod okupacijo evropskih zaveznikov, ki je prišlo pod kraljevo nadzorstvo. Takšne razmere so bile vse do 7. decembra, ko so se Jugoslovani razhudili zaradi pripombe italijanske zunanjeje ministra Mora, da se njegova vlada ne bo odrekla istrskemu polotoku južno in vzhodno od Trsta, ki je sedaj del Jugoslavije. S to pripombo je Moro odprl Pandorino skrinjico, zaprto že od leta 1954, ko so ZDA in Velika Britanija izročile Italijanom svojo okupacijsko oceno v okviru tržaškega svobodnega ozemlja s tem pristaniščem mestom vred. Druge dele tega ozemlja, ki so ga upravljali italijanski fašisti v Trstu, za njimi pa še bolj množične protidemonstracije: tržaški župan je tedaj obrodil fa-

Pa tudi veliko Italijanov hodi v Jugoslavijo kupovat ceneji bencin, meso in cigarete — zlasti priljubljene jugoslovanske cigarete »Kenta«. Odrta meja — skorajda odprta, cariniki le tu in tam pregledajo kak avtomobil ali prikolajo — prinaša koristi obema državam. Gospodarstvo Trsta je odvisno od svobodnega dostopa v zaledje in od poti na morje. Novi naftovod med Trstom in Dunajem spominja na čase, ko je habsburška monarhija iz Trsta naredila glavno avstroogrsko pristanišče. Kakršnokoli zapiranje proti Jugoslaviji bi pomenilo za Trst nesrečo, saj je na primer ob Jugoslovanskem državnem prazniku, 29. novembra, prišlo kupovat v mesto približno 300.000 Jugoslovancev, torej toliko ljudi, kot jih bodi šivi. Vsi vedo, da zakone o obmejnem prometu izkoriščajo tisti, ki se ukvarjajo s trgovino na črno, a videti je, da si obe strani zaradi tega ne boata delali hude krvi. Po vdoru v CSSR je tržaška meja še bolj odprta, najbrž zaradi tega, ker je Beograd skušal ugotoviti svoje stike z Italijo — če bi prišlo do sovjetskega pritiska. Trst je danes podoben severni Aleksandriji, kjer srečuješ vse mogoče rase in silisti jezike vse-

Osem let zatem so Jugoslovani še vedno govorili o napol prisilnem umiku iz mesta, pod pritiskom zaveznikov. Titov sodelavec Edvard Kardelj je v dolgem članku, ki je izšel leta 1953, pisal o »slovenski bitki tržaškega zaledja in omenil, da Italija izkorišča Trst za kovanje imperialističnih zarot na Balkanu. Petega oktobra 1954 so Britanija, ZDA, Italija in Jugoslavija podpisale memorandum, po katerem je črna A pripadla Italiji, črna B pa Jugoslaviji. Ta sklep pa pravno ni bil dokončen in ni imel statusa sporazuma ali obveznega zakona. Manjšina na obeh straneh meje se je znašla v negotovosti, če je šlo za njene zakonite pravice, čeprav so se podpisniki memorandumu strinjali, da bodo zakonsko ali administrativno ukrepali proti tistim, ki so se poprej ukvarjali s politikom. Na območju, ki je pod nadzorstvom Italije, sem sodi tudi Trst, živi sedaj približno 60.000 Italijanov, ki so se preselili z nekdanjega italijanskega ozemlja, sedaj jugoslovanskega. Pogosto žive pomešani med pripadniki slovenske narodnostne manjšine, ki jih je 60.000. Iredentizem je v Italiji politično gibanje, ki izumira. Pa vendar je prav zaradi tega gibanja nekdanji predsednik tržaške občine in nacionalnega združenja Benetk, Julije Krajnc in Dalmačije Gianni Bartoli izjavili: »Črna B bo ostala pod suverenostjo Italije. Na tem ozemlju veljajo le zakoni suverene države.«

Baroli je mnenja, da je mogoče to vprašanje razrešiti »brez nasilja, morda z neakco združevitvijo. Trdi, da so Italijane, ki so prišli iz Jugoslavije, preginal z njihovih domov, kar pa se ne bi nikoli zgodilo, če bi vse stvari ne bo dovolj razumevanja.«

Tovariši, ki so ga poznali iz ljubljanskih let, so ga potem vdjučili v organizacijo partizanskih tehnik na Primorskem. Najprej je nekaj mesecev delal v tehniški Slavnici v Brkinih, zatem je vodil gradnjo tiskarne Slovenija in vrsto drugih objektov v graph na Vojskem. Z osvoboditvijo je vkorakal v Gorico in potem v Trst, kjer so mu pri pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru zaupali vrsto odgovornih nalog. Zatem je postal član centralnega komiteja komunistične partije Svobodnega tržaškega ozemlja. Po rešitvi tržaškega vprašanja pa se je vos posvetil problemom slovenske skupnosti v Italiji.

Boris Race je torej brusil svojo osebnost predvsem ob valovih, ki že dolga desetletja butajo zdaj z večjo zdaj z manjšo močjo ob naš živeli na zahodu, ter na vrednotah narodnoosvobodilnega boja. V njem so nakopičene kačkune generacij, ki so se oprle male najrazličnejših oblik političnega boja. Bil je sredi njih in se učil. Zda je mogoč srečati let, ki z zornega kota sedanjega dogajanja suvereno obvlada preteklost ter jasno čuti, kakšna bi morala biti prihodnost slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Ne pušča se zavajati jezikom političnih tehnic, ki skadejo z ravnostja zdaj na eno

Bližnji vzhod

Židje in Arabci - kot olje in voda

Človeški odnosi so eden od pomembnih elementov pri razreševanju krize

Izrael je vnovič privolil v mirovne pogovore z Jarringovim posredništvom. Ti pogovori bodo nujno postavili v središče odnos Izraelcev do Arabcev v sosednjih državah. Zanimivo bi bilo ob tem videti, kakšen je odnos Izraelcev do Arabcev v samem Izraelu.

Človek, ki obišče Izrael, se nezavedno, podzavestno navzame psihozo, ki je specifična za Izrael, »Izrael je majhen, ograjen, Izrael je David v primerjavi z arabskim Goliatom. Izrael se bori za svoj obstoj.« V taki atmosferi je človek, ki je dalj časa prebil v Izraelu, napujen k temu, da preneha ali da se izvogne nekaterim predsodkom. Toda mislim, da bi bilo za samo izraelsko družbo dobro, da se pozornost obrne k odnosom Izraelcev do Arabcev in do nečujnih sploh. Arabci v Izraelu imajo šola in polno zaposlitev, nekateri so tudi poslanci in kneseti, toda niso enakopravni državljanji. Kljub vsem znanim atributom enakosti so Arabci, poleg tega da ne služijo vojsko, na človeški ravni, v medijskih in drugih odnosih drugorazredni državljanji.

Če človek gleda površno, so Arabci v Izraelu zadovoljni in mirni. V mestih je mir. Židje, ki prihajajo iz Amerike, pravijo, da se ponovi bolj varno počutje na ulicah Tel Aviva, kot pa recimo v New Yorku. Napadi Arabcev na Židje v mestih so redki. Takrat ko sem bil tam, je bil približno en napad na teden ali v štirimajstih dneh. Ne dovolj, da bi človek živel v strahu, toda dovolj, da človek venomer misli in se spominja osrednjega problema izraelsko-arabskih odnosov. Velik škandal je bil, ko so odrekli med Arabci, ki postojajo bombe, tudi nekemu Židjinjo. To je bilo dekle iz mesta Aka, ki se je poročila z Arabcem. Zaradi moža je bilo izključena iz družine in iz židovske skupnosti.

Izraelci se seveda zgražajo nad arabskimi napadi in jih imenujejo teroristična dejavnost. Toda ko se je ustvarjala židovska država, so Židje uporabljali ista sredstva. Naj omenim le dva primera. Leta 1948 so Židje pobili vse Arabce, vidjajo otroke, v vasi Deir Jasin. Motiv tega dejanja je bilo vrnitev izraelskega prebivalstva in da bi ga nagajali iz njegove domovine. Leta 1948 je nek židovski teroristična skupina ubila Jarringovoga predhodnika švedskega grofa Bernadotta zaradi tega, ker je bil po mnenju Židov preveč naklonjen Arabcem.

Izraelci se seveda zgražajo nad arabskimi napadi in jih imenujejo teroristična dejavnost. Toda ko se je ustvarjala židovska država, so Židje uporabljali ista sredstva. Naj omenim le dva primera. Leta 1948 so Židje pobili vse Arabce, vidjajo otroke, v vasi Deir Jasin. Motiv tega dejanja je bilo vrnitev izraelskega prebivalstva in da bi ga nagajali iz njegove domovine. Leta 1948 je nek židovski teroristična skupina ubila Jarringovoga predhodnika švedskega grofa Bernadotta zaradi tega, ker je bil po mnenju Židov preveč naklonjen Arabcem.

Zanimivo, da sem isto mnenje o Arabcih srečal pri nekaterih Slovincih, ki so prav tako obiskali Izrael. »Arabci so leni, Arabci so neumni in umazani.« Mislim, da ostarije zloščasti še niso nikakršen argument za per palestinško državnost. Mislim, da bi z lastno državo Palestinci premagali svoje probleme. Ta tipično evropska mentaliteta superiornosti nad zaostalimi narodi se ne omejuje samo na odnos do Arabcev, med samimi Židji obstaja taka delev. Židje iz Evrope in severnih dežel Askanasije so po čutju iznad Židov južnih dežel, Sefardi. Osebo poznam primer velike ljubezni med dekletom Askanazinjo in fantom Sefardom. Ko so bila že tiskana vabila za poroko, se je deklet v zadnjem trenutku premislila zaradi tega, ker je fant imel rahlo bolj rjavlo kožo od nje.

Druga negativna stran pa je občje negativni izraelski odnos do drugih narodnosti, ki žive v Izraelu; ta odnos označuje rahel prezir in globoko nezaupanje. Da ne bi na dolgo in široko razpravljali o položaju Druzov v Izraelu, naj povem samo to, kar je vodja Druzov na Golanskiem vzhodu reknel nekemu dopisniku: »Druzni službojci v Siriji in Izraelu, v Siriji Druz lahko postane general, v Izraelu pa noben Druz ni več kot kapetan. Ali si lahko zamislite, da bi nekdo drug razen Židov v Izraelu zavzema kak visok položaj?«

Moje kot Slovence je najbolj prizadeel primer nekega Slovence, ki sem ga spoznal in ki živi poročen z Židjinjo v Palestini od leta 1945. Bil je španski borec, jugoslovanski partizan in je v vojni leta 1948 sodeloval na izraelski strani. Postal je tudi oficir v izraelski vojski. Skoraj v vseh ozirih je izraelski državljan. Lahko voli na izraelskih volitvah. Toda v enem oziru ni polnopraven državljan: ni dobil izraelskega potnega lista, čeprav bi ga po vseh izraelskih zakonih moral dobiti. Morebiti za tem stoji kaj majhen birokrat, značilno pa je za Izrael, da lahko mali birokrat ravnja po svoji volji, ko gre za primer človeka, ki ni Žid. Izraelska poslanka Sulamit Aloni je napisala o tem primeru članek, v katerem postavlja vprašanje, do kdaj bodo stvari urejali po rasnih in religioznih osnovah. Nikdar se ne sme pozabiti, da so v Izraelu Židje, kot na primer Sulamit Aloni, ki na najbolj občudljiv in težavna vprašanja reagirajo kot zavide in napredni ljudje. Zanima me pa, kako bi izraelski tisk pisal, če bi nekemu bivšemu jugoslovanskomu partizanu Jugoslovani odklonili potni list zaradi tega, ker je Žid. Ali se kaj takega pri nas sploh da zamisliti?

Najbolj korektni do Arabcev so levo usmerjeni Izraelci. Toda tudi z njimi lahko doživíš presochnost. Nekod sem se z mislogredje pogovarjal z Arabcem. Kaj študirate? Da, res je, da so tudi v Jugoslaviji muslimani. Ali se zavedate, da so Židje imeli močan razlog, da se naselijo v Palestini? Hitler etc. Jugoslovanski časopisi veliko pišejo o Arabcih in jih podpirajo. Ko sem ta pogovor ponovil nekemu svojemu izraelskemu znanici, ki je zmeraj govoril, da so tudi Arabci ljudje (in da bi v Jugoslaviji morali nositi vsi ljudje uniforme kot na Kitajskem), je eksplodiral ob tem, kar sem mu povedal. Kako smeš krepirati arabsko samozavest? Torej Arabci ne smejo vedeti, da Jugoslovanski časopisi pišejo o njih? To ravnanje z Arabci kot heciti, ki morajo biti ne telesno, temveč v duši, v duhu podrejeni, me je silno presenetilo. Se posebej, ker je to mnenje prihajalo od človeka, ki se je ponahal s svojim komunizmom. V tem primeru ni šlo samo za to, ali Arabec ve ali ne, da Jugoslovanski časopisi pišejo o njem, marveč ali se bo sedaj Arabec obrabil in, po mnenju mojega izraelskega prijatelja, nekega dne podtaknil bombo. Tako mnenje je nerazumljivo, pa čeprav so Židje obsedeni od svoje varnosti.

NAZARET, MESTO S TRIDESETIMI CERKVAMI IN SAMOSTANI

Hladna korektnost

Največji primer dobrega odnosa med Židji in Arabci sem doživel, ko sem bil na kosulu pri visokem izraelskem uradniku, ki me je predstavil svoji hišni pomočnici. Bila je Arabka, sicer krščanske vere, zelo lepo in sarmantno dekle, ki je odlično govorila angleško. Po kosilu je sedela skupaj z nami za mizo. Najlaže bi označil odnose med Židji in Arabci v Izraelu z besedo hladna korektnost. Arabci so povsod. Delajo so v mehanični delavnici kibucja, v katerem sem bil, in celo večjih prihajali v jedilnico. Toda kot olje in voda Arabci in Židje nikdar resnično ne prihajajo v stik.

Palestinci ne živijo, kot si to mnogi zamisljajo, v puščavi, Palestinska naseља so bolj podobna naseljem v Južni Evropi. Vasi in mesta so zgrajena iz kamna. Palestinci obdelujejo polja, sadovnjake in oljčne gaje in se ne podčijo po puščavi na kameľah, kot si to predstavljajo Evropejci. Mnogi od njih so kristjani, toda vednoma so muslimani. Kljub vsaj atmosferi formalnosti, korektnosti in celo izraizite vřidnosti (ko sem bil na obisku pri Arabcih, sem bil s njimi najino pogosto. Vsakič, ko sem imel kontakte z Arabci, če sem na primer vprašal za kako ubico, so bili zelo ljubezivni. Nekod sem celo kibiciral pri partijii pokerja, v kateri je en izraelc bil pripadnik varnostne službe Izraela, drugi pa Arabec) sem imel občutek nekega globokega in nepremostljivega prepada med dvema skupnostima. Po angleškem zgodovinarju Toynebeju je »največja preteklostna sovražnja med dvema skupnostima ali rasama ženitev. Ženitve med Arabci in Židji so izredno redke.

»Vidiš iver v tujem očesu, bruna v svojem pa ne.« je svetopisemski rek. Diskriminacija je v večini modernih družb. Tudi pri nas. Toda v Izraelu je z zakonom prepovedana poroka, kjer eden od partnerjev ni Žid.

Ce sem se hotel z Arabci pogovarjati o politiki, sem občutil dvom pri njih, nenadoma sem videl, da razmišljajo, ali bo ta pogovor ostal med štirimicimi ali ne. Vedno so vsi stiki ostali površni.

Mir vsepovsod

Ko prideš v Izrael, si presenečen nad mirom, ki vlada vsepovsod. Nobenih izrazitih zunanjih znakov vojne ni. Ko človek diše živi v Izraelu in se vživi v atmosfero, ko se ponavljajo bombni napadi, ko čuti nenehno napetost med dvema narodoma, podtašno sovražno razpoloženje, ki ga sicer prekriža stroga, brezbrzina etiketa, tedaj značinja videti stvari tudi tam, kjer jih ni. Nekod sem dobil paket iz drugega dela Izraela. Ko sem ga odpiral, sem našel, da sem šel stran od ljudi. Za vsak primer, če bi bila bomba, da bi bil samo eden mrtve. Kasneje sem ugotovil, da imajo tudi nekateri Izraelci ob paketu iste reakcije. Med Arabci in Židji je in bo še dolgo ostal globok prepad. To je sicer žalostno, toda postavlja se vprašanje, ali je v resnici neogibno, da so Arabci v Izraelu drugorazredni državljani. Kako naj izraelska vlada in narod najde pravično rešitev odnosov s sosednjimi arabskimi državami, če ne bosta zala našli pravilne človeške rešitve za odnose z Arabci v lastni državi.

Korolenje tega lica so v tem, da so Židje Arabcem vzeli zemljo. Židovska država stoji na zemlji, kjer bi neogibno stala palestinska država. Herolova formulacija, da so Židje nared brez zemlje, ki gre na zemljo brez naroda, je mogoče lajšala vest samo prvim doseljencom. Kmalu so sionisti videli, da Arabcem delajo krivico, bilo je

Saj smo vendar dobili vojno

Ni drugega izhoda kot da Židji v Arabcih začenjajo gledati ljudi, ki so enakopravni, enaki Židom, kljub temu, da so zaradi dotične zgodovinske situacije bolj zaostali od njih. Židje morajo uvideti da je edini način živeti skupaj z Arabci, da jih imajo za brate, da sodelujejo z njimi. Tak človeški odnos imajo nekateri ljudje v Izraelu. Bili so člani kibucja, v katerem sem bil tri mesece. Toda v kibucu je bilo samo nekaj takih ljudi, kot je tudi sam kibuc, ki je bil na dobrem glasu pri Arabcih, bil izjemen za Izrael.

Dessničarji Arabce odprto prezirajo. Za desetletje so Arabci inferiorni, žil, barbari. Dessničarji so prepričani, da Izrael mora za vsako ceno obdržati zasedena ozemlja, da so to naravne meje Izraela. So pa v Izraelu tudi ljudje, na primer političar Arje Elisav, ki imajo človeško pravičen odnos do Arabcev, ki gledajo na problem nacionalnosti in prav posebej na Palestince, po jugoslovansko, če lahko tako rečem. Toda žal moram pripomniti, da so taki ljudje predvsem v vladajočih političnih krogih danes še vedno v manjšini. Politično je pomembno samo to, da večina ljudi ne misli, da je treba obdržati zasedena ozemlja. Ta dva faktorja se vedno prepletata. Subjektivni prezir do Arabcev in objektivne politične odločitve. V Jeruzalemu konfiskirajo arabsko zemljo, da na njej zidali hiše za židovske doseljence. Kako naj potem ne samo Arabci, temveč tudi neprižadeti opazovalec, vernjame v upravičenost izraelske trditve, da je Izraelcem pomembna samo mir, da so zasedena ozemlja samo karte v rokah za izsilitev političnega priznanja Izraela. Zakaj naj bi bilo samoumevno, da mora ves Jeruzaleum biti židovski? Ali ni naravno, da Arabci čutijo, da vsaj arabski del ostane arabski?

Odklonjen potni list

Izraelci pravijo, da bi opravili konfiskacijo arabske zemlje v vzhodnem arabskem Jeruzalemu, vsaj smo mi vendar dobili vojno. Ali je šestdnevna vojna bila obramba pred arabskim napadom (v obliki političnega in vojaškega pritiska) ali gola obrambna vojna, ki jo Izraelci temeljito poskušajo izkoriščati v namene, ki jih napredni in civilizirani svet ne more podpreti. »L'appetit vient en mangant«, pravi francoski rek. Izraelska želja po aneksiji je včasih preveč prisotna, da bi človek lahko mirne vesti brnil izraelsko politiko, ali pa da bi zagovarjal Izrael v Jugoslaviji kot primer, ki ga mi ne razumemo dovolj.

Na afriških tleh se znova tepeta dva slona in znova trpi pri tem trava. Na eni strani je vladar prve krščanske in zadnje fevdalne države na svetu, 78-letni etiopski cesar Haile Selassie I., »kralj kraljev«, »zmagovalni lev Jude« itd. itd., s svojo fevdalno aristokracijo plemena Amhara in s svojimi črnimi vojskami plemena Gala. Na drugi strani je kakšnih 10.000 gverilcev Eritrejske osvobodilne fronte iz muslimanskih plemen Tigre in Beni-Amer, ki zahtevajo popolno neodvisnost za tisoč kilometrov dolg obalni pas ob Rdečem morju. Ampak to nista slona ...

Potem so na eni strani Arabci: Sirci, Sudanci, Alžirci, Jemenci, Libijci, ki podpirajo Eritrejsko osvobodilno fronto z orožjem in urijo njene gverilce bodisi v Alžiriji, bodisi v sirskelem mestu Alepu. Predstavnstva gverilcev, ki jih vodi nekdanji profesor zemljepisja Osman Saleh, so v Damasku, Bagdadu in Bejrutu. V sosednji Sudaui se zaletajo eritrejski uporniški ubešniki, prek sudsanskih in omanskih meja doteka orožje; cesar Haile Selassie je bil prisiljen iz desetletniškega obsejnega pasu izsiliti vse muslimanske prebivalstvo in naseľiti tam starobliške Kopte iz no-tranjosti dežele — žid zoper islamizem.

Na drugi strani so Izraelci, ki nudijo cesarju vojsko in tehnično pomoč ter urijo etiopske vojske v protigverilskem bojevanju, hkrati pa na jugu dežele skrivoma pomagajo tudi upornikom v sosednjem Sudaui. Tako skušajo skrhati arabski obroč, ki oklepa z vseh strani Etiopijo, obenem pa zmanjšati tudi pritisk na lastno državo. Cesar je privolil, saj daljnjihi vezi z Izraelci ni bilo težavno najti. So v sami etiopski ustavi: »Cesar je direktni potomec kralja Menelikaa, ta pa je bil sad obiska legendarne kraljice iz Sabe pri kralju Salomoumu v Jeruzalemu pred 3000 leti.

Tako je Davidova zvezda začela v deželo, kjer je leta 330 prvi etiopski škof Frumencij spreobrnil kralja Azano ter položil temelje krščanske državi, ki je tudi po vseh arabskih osvajanjih v severni Afriki kljubovala kot krščanski otok sredi islamskega morja, odznan od drugega krščanstva: svet je pozabil na Etiopijo in Etiopija je pozabila na svet. Pa tudi to — Izrael in arabski svet — še nista tista dva slona. In navezovanje na eni strani Američani, ki so sklenili leta 1953 z etiopsko vlado sporazum, po katerem lahko v Negusovem cesarstvu namestijo takšne naprave in orodje, kot se jim zdi potrebno. Lučji stran od eritrejskega glavnega mesta Asmare je ameriško oporišče Kagnew, največja baza

Vojaško: aduti v rokah

Odnos Židov do drugih narodnosti v Izraelu je zelo komplicirana zadeva. Reakcije, ki so bile pozitivne za časa diaspore, sedaj niso več primerne. V preteklosti je židovskim razširjen služil obranilni židovske identitete. Danes židovsko identiteto jamči židovska država. Zato rasistična politika in principi ne morejo najti podpore in razumevanja v civiliziranem svetu. Da Židje ohranijo svojo identiteto in da so hkrati polnopravni člani naroda, v katerem živijo, je bil vedno cilj vsake civilizirane družbe. Nesprotna politika je rasistična in

ponižujoča tako za Žide kot za narod, ki jo je izvajal. Samo, da imajo zdaj vlogo Židov v Izraelu Arabci, Druz in pripadniki drugih narodnosti. Poslanica Sulamit Aloni svedoča ni edini primer kritičnega odnosa do tega pojva. Sam Ben Gurion se zavzema za bolj napredno rešitve problema ženitev med Židji in nežidji v Izraelu. Razumem bi moral biti stvar preteklosti prav posebej za Žide, ki so zaradi njega najbolj trpeli. Seveda je treba, da se tudi na arabski strani stvari spremenijo. Do nedavnega so Arabci govorili, kako bodo Židje pogrnali v morje. Danes prvič govorijo o tem, da bodo priznali obstoj Izraela. Jaz govorim več o

Izraelski strani ne samo zaradi tega, ker jo bolj poznam, temveč tudi zaradi tega, ker so Izraelci res na višji civilizacijski stopnji kot Arabci in bi zaradi tega človek pričakoval prejšnjih bolj razumno politiko. Izrael ima v vojaškem smislu vse adute v rokah. Žalostno, da hkrati nima tudi večje človeške vizije in da se v praksi v človeških odnosih do Arabcev in do drugih narodnosti bore malo kaže izraelska resnična človeška superiornost. Mislim, da bo eden od osrednjih elementov dejanskega miru med Izraelci in Arabci tudi to, da bodo Židje morali spremeniti človeški odnos do Arabcev, do Druzov in do nečujnih sploh.

Etiopija

Izzvan „lev Jude“

Ali bodo krvavi dogodki v Eritreji privedli do nove Biafre?

odločnih separatističnih težanj, ki jih pogojuje velika industrijska razvitost Eritreje v primerjavi z revno in lemčko zaostalostjo Etiopije (čeprav je zemlja bogata in bi po mnenju ekonomske komisije OZN za Afriko, ki ima svoj sedež v Adis Abebi, lahko postala Etiopija žitnica vzhodne Afrike), vidijo nekateri podobnost eritrejskih z basovskimi separatisti. In končno omenjajo nekateri podobnost z vietnamsko vojno, zaradi številnih grozodejstev, ki jih poraja nezumljena gverilska vojna: sabotaže in zasede na eni strani, masševalni pođigi in poboji nedolžnega prebivalstva na drugi strani.

Toda v resnici je eritrejska gverila primar zase, ker ima drugačne koronine in ker so te koronine pognale v drugačnih tleh.

Nekdanjo italijansko kolonijo Eritrejo so leta 1952 priključili po sklepu OZN etiopskemu cesarstvu, kot avtonomno državo z lastno vlado in parlamentom. Deset let zatem, leta 1962, je cesar priključil Eritrejo svojemu cesarstvu kot navadno provinco. Neki predsednik eritrejske vlade Tedia Bahr je v svojem izjavnem govoru v Stockholmu povedal, da je eritrejski parlament glasoval za priključitev k Etiopiji ob prisotnosti policajev in da so vedno poslancev podkupili: najtanjša kvarta je štela 5000, najdebelejša pa kar celih 30.000 dolarjev.

To je pomenil začetek gverile, ki se organizirana v Eritrejske osvobodilni fronti bori za popolno neodvisnost kakšnih treh milijonov muslimanskih prebivalcev Eritreje, z glavnim mestom Asmaro — ki ima še povsem italijanski pečat in kjer se zdaj živi dobrih 6000 Italijanov, večine zemljiških veleposestnikov — in z dvema velikima lukama ob Rdečem morju: Massauo, ki so jo zgradili Italijani, in Assabom, ki so ga zgradili Etiopci kot najbližji izhod Adis Abebe na morje. Sabotaže, rušenja mostov, iztirjanje vlakov, napadi na bogate veleposestnike, ki morajo odšesti gverilcem zahtevano vsoto denarja, sicer po plantажah padajo spodskana drevesa.

Vrhunec je pomenil 21. november lani, ko so gverilci ubili v zasedi na ostri meji Asmaro in drugim večjim eritrejskim mestom Kerenom povojnika 2. pehotne divizije, generala Teshomeja Erghetaja. Hkrati z njim, so sporodile oblasti, so bili ubiti še trije njegovi spremljevalci, a ljudje govorijo o 30. 50 in celo sto pobitih vladnih vojakih. (Vse številke o živah spopada so zelo različne. Etiopci ne marajo številki — v deželi se ni bilo ljudskega šteta in le po približni oceni vemo, da živi tod kakšnih 20 milijonov ljudi, različnih narodov in plemen, ki govorijo več kot 200 dialektov in kakih 70 jezikov).

Cesar je 16. decembra uvedel v Eritreji izredno stanje in strogo policijsko ured. Po radu Damask se je 25. decembra lani oglasil predstavnik fronte Ahmed JaJa: »Etiopska letala so bombardirala vasi v okolici mesta Keren in pri tem ubila 500 ranila pa več sto ljudi. Vojski streljali na ženske in otroke. Dogaaja se strašno pokol.« Iz Bejruta sporoča predstavnik fronte o tisočih mrtvih po bombardiranju etiopskega letalstva; na nedolžne ljudi padajo bombe, napalm požiga zemljo in vasi.

V Alem Beicaqueju je zaprtih 20.000 političnih zapornikov.

Otvirdci pripovedujejo, da krvoločno vojskati plemena Gala režejo ljudem vratove in sežigajo ženske in otroke na grmadih slame.

V sosednji Sudaui je pribežalo 50.000 beguncev iz Eritreje.

Med pepelom požgane vasi Ghelbi so našli mrtvih 25 starcev in 53 žensk in otrok, pod ruševinami Ohane 80 trupel žensk in 40 trupel starcev, v vasi Saeb Salama so vladni vojniki zapustili 50 trupel.

Ob vsem tem spopadu dveh narodov, dveh verskih skupin in dveh gospodarsko različnih pokrovič pa stopa v ospredje tudi boj za cesarjevo nasledstvo. Ne prvkrat. Proti Negusu, ki so ga kronali leta 1930, ki je dal leto kasneje Etiopcem prvo ustavo in prvi parlament, nato pa prvo radijsko postajo in prve ceste in ki je odzlel nemočno vladat, opt na aristokratske veljake cesarskega plemena Amhara, z občasnimi drobnimi in tolažilnimi reformami, ki so podaljševale fevdalni sistem do današnjih dni, so se prvič resno uprli že leta 1960. Medtem ko je bil cesar na obisku v Braziliji, se je dvignilo 6000 mož njegove telesne garde. Podpiral jih je tudi prestolonaslednik, zdaj 55-letni princ Asfa Wossen — pravijo, da so ga kronali leta 1930, ki je tedaj obetal Etiopcem naprednejši režim. Ob vrnitvi je cesar vestalo zadušil in dal postrežiti več tisoč upornikov.

Zdaj spet krožijo govornice, da se bliža kralj Negusje vladavine. In zato igrajo nekateri njegovi ministri na večkrat. Tudi na eritrejsko: del denarne pomoči prihaja celo iz vladnih krogov. Eden izmed vodij gverile je o tem nedavno rekeli tole: »Dobro vemo, da smo postali orodje v rokah Sircev, Sudancev, Libijcev in celo nekaterih ministrov, ki hočejo s pomočjo naše revolucije zrušiti oblast Negusa in generalov. Ampak mi igramo to igro, ker nam ustreza.« Igra je huda, neumljena krvava. Očividno opozarjajo, da grozi Afriki nov genocid. Slona se tepeta in spet trpi — trava. TIT DOBERSEK

Pogovori o vsakdanjem slovenskem knjižnem jeziku (29)

Oziralni odvisnik (VI)

Oziralni stavki poudarjajo tudi v naslednjem primeru: Zakaj pri nas se še vedno pojavljajo, tu pa tam pa celo krepijo nekateri stili, ki se postavljajo zoper nadaljnji razvoj in poglabljanje smeri razvoja naše družbe kot samoupravne družbe. Konec koncev so to najbolj jasno pokazale tendence, ki so prišle na dan v zvezi s pripravljanim ustavnega amandmaja 15. (Delo, 13. VII. 1970/VII-4) Stavka s ki razširjata besedilo, ki je časopisni posnetek govornjenega besedila. Taki stavki poudarjajo opravljajo najpogreje v govoru, saj omogočajo zvočno ravnovesje dveh stavčnih potezov, čeravno sta zvezi po svoji vlogi različni (prva nadrejena, tudi samostojna, stavka s ki pa podrejena). Iz govora je ta stavčna figura prešla tudi v pisani jezik naših političnih besedil. Pri tem pa je treba ponovno opominiti na temeljno vlogo te vrste ki-jevskih stavkov: nadrejeni samostalni določajo tako, da ga povsem napolnijo s tisto aktualno pomensko vsebino, kakor jo terja besedilo. V tej vlogi se ki-jevski stavek skorajda stika z vlogo prilastkovnih stavkov z veznikom da ob besedah iz glagolov govornih in čutiti (npr. misli, da ipd.). Razloček seveda ni samo v pomenu odnosnic (ob besedi sile bi si težko mislili prilastek z da-jevskim stavkom), ampak tudi v pomenu odvisnih stavkov, o čemer smo že pisali. V obeh primerih je skupno predvsem to, da so tako besede pomenske vrste misli, želja ipd. kakor tudi besede nekateri stili ali tendence aktualnega pomena prazne besede, ki terjajo pojasnilo. Razširitev z odvisnikom torej nima več zgolj poudarjalne vloge, tudi ni treba zaradi drugačnih izraznih možnosti takoj govoriti o nepotrebnosti oblike, ampak je treba prikazati tudi pomenu vlogo izbrane zveze.

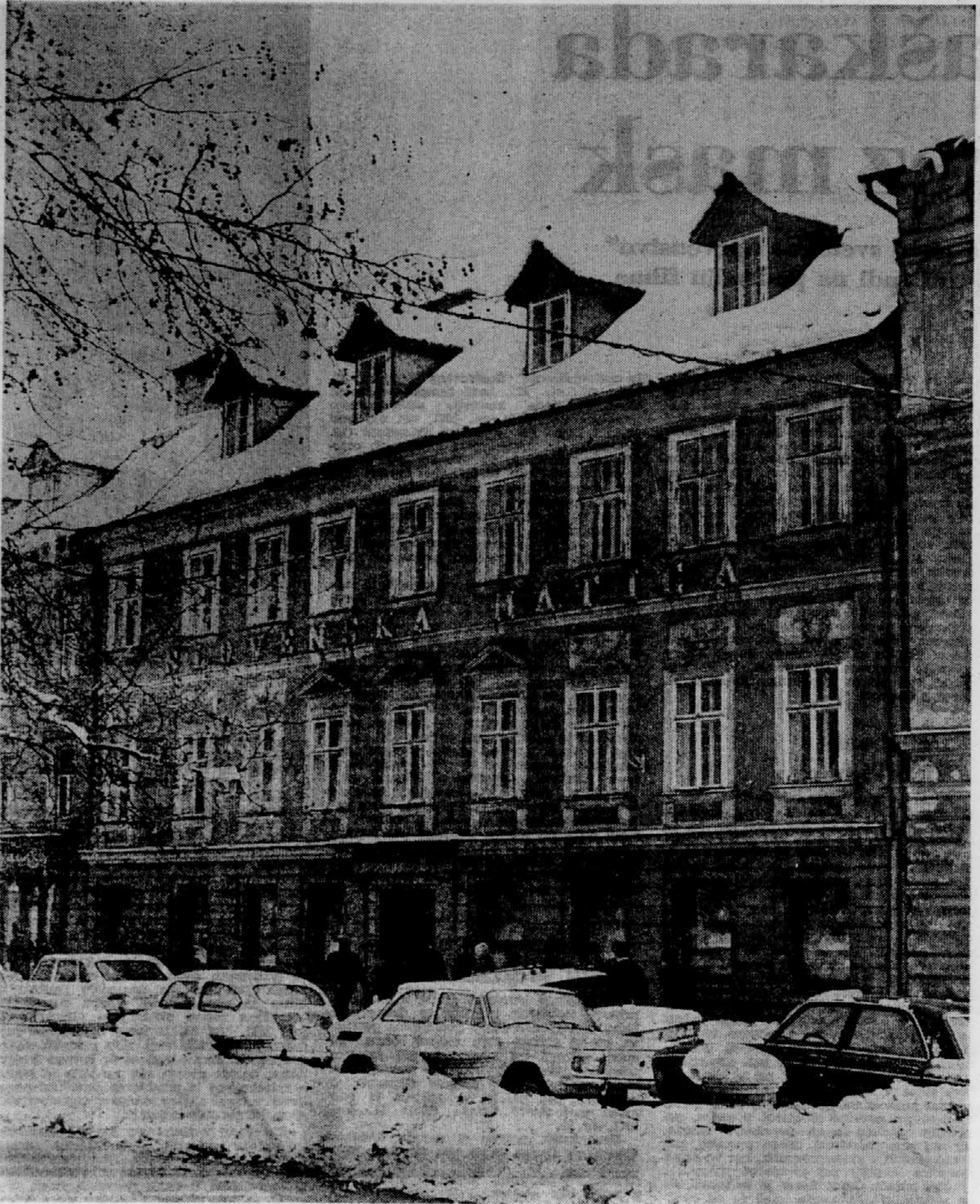
V prvem stavku je namreč s to obliko mogoče povezati dve sporodilni jedri: prvo jedro je, da se pri nas pojavljajo in celo krepijo nekateri stili (dovek si ne more kaj, treba se je posiliti: so pa res skrivnostne te sile, da jih ovijamo s plašcem neznanega v besedi nekateri stili); drugo jedro pa je, da se pri nas pojavljajo in celo krepijo nekateri stili (dovek si ne more kaj, treba se je posiliti: so pa res skrivnostne te sile, da jih ovijamo s plašcem neznanega v besedi nekateri stili). Drugo jedro pa je, da se pri nas pojavljajo in celo krepijo nekateri stili (dovek si ne more kaj, treba se je posiliti: so pa res skrivnostne te sile, da jih ovijamo s plašcem neznanega v besedi nekateri stili). Drugo jedro pa je, da se pri nas pojavljajo in celo krepijo nekateri stili (dovek si ne more kaj, treba se je posiliti: so pa res skrivnostne te sile, da jih ovijamo s plašcem neznanega v besedi nekateri stili).

takih besedil verjetno ni poskušati nove izrazne možnosti, ali pa?!, poleg tega pa se mi je zdelo potrebno ponovno deklarirati ali definirati, razložiti, kakšna je naša družba: torej — naše družbe kot samoupravne družbe. Tak način oblikovanja besedil je sodoben toliko, kolikor ne le omogoča, marveč od poslušalca oziroma bralca tudi zahteva, da ne le sprejema sporočilo, ampak se tudi spominja, asociira, kakor pravimo, vse tisto dogajanje ali pojmovanje, ki je v teh govornikih besedah zapopadeno. Preveč asociiranja pa seveda otežuje razumevanje.

Drugi stavek s ki omogoča sporodilno jedro so prišle na dan — namesto enega pomenskega jedra: tendence v zvezi s pripravljanim ustavnega amandmaja 15 imamo dve jedri. V omenjenem primeru je to izrazno bogastvo pač uravnovešeno s prejšnjo stavčno zvezo.

Razpravljanje o oziralnem odvisniku je tako sprožilo vrsto vprašanj — v ospredje je stopilo vprašanje temeljne izbire izraznih sredstev. Pokazalo se je, da je stavčna zveza ustrezna le, če je besedilo v celoti primerno oblikovano: preveč pomenskih jeder na kupu, pomanjkanje izbire pomembnega ter omenjanje pomembnega in nepomembnega pa seveda temeljno spoznanje zgolj meglj. Bojim se, da mi bo kdo dejal, da je tako treba, da govorniki to delajo namenoma. Res je — upajmo, da je to že preteklost — tak način pisanja prišel v navado (ne je pri nas). Res je tudi, da je bil namen takih besedil zares zamegliti prikazano. Jezikoslovska dolžnost je ob jezikoslovno-stilističnih obravnavah na to opozoriti, morala te zadeve, to se pravi, ali je takšen način pisanja načeloma upravičen, pa najbrž ni več samo njegova zadeval.

Podobno kakor v prvem primeru (nekateri stili, ki) imamo dve sporodilni jedri skupaj (poimenovanje in stavek s ki) tudi v drugem primeru: Narodni dom. Zato je bil tudi prva etapa na uničevalnem pohodu črnosrajčnikov, ki so tudi pod varstvom in celo s podporo vojske in policije v kratkem času uničili še druge slovenske in hrvaške ustanove na Trzinškem. (Delo, 13. julija 1970/VII-4) Razloček je v naravi odnosnic: beseda črnosrajčniki, v besedilu prvič uporabljena, ni prazna beseda kakor nekateri stili — te dobivajo v naši skušnji nekaj aktualnega pomena kvečjemu iz sodobnih družboslovnih in političnih besedil, odtod iz časopisja. Beseda je preimenovani opis za italijanske fašiste, ker so nosili črne srajce — in njen pomen je iz tega preimenovanja znan vsaj tistim, ki še natančno vedo, kaj je bil italijanski fašizem. Podobnost med obema stavkoma je v tem, da stavek s ki razširja, temu poimenovanju dodaja novo sporodilno jedro. Razloček med obema stavkoma pa je v tem, da je v drugi novo jedro dodano besedi z vlogo prilastka. Razširjanje je na tem mestu za spoznavanje manj primerno, ker zapleta zgradbo, saj je ki-jevski stavek pravzaprav prilastek prilastka. Čeravno lahko rečemo, da stavek v vsem ustreza zahtevam po možnosti relativizacije (skupna leksikalna prvina v obeh stavkih), se vendarle zdi, da bi bila v takem besedilu namesto oziralnega stavka bolj primerna samostojna stavčna oblika, namesto podrežja torej samostojno nadaljevanje, namesto oziralnika kazalnici zaimek ali ponovitev besede: torej ali nemara na pohodu fašistov. Črnosrajčniki so itd. S to možnostjo pa je naša razlaga prišla k nepravim oziralnikom, o katerih je pri nas prvi pisal Anton Sovre. BREDA POGORELEC

NAŠA PRETEKLOST MENJAVA SLOGE, NE PA DUHA. Poslopje Slovenske Matice v Ljubljani

Foto: Miloš Svabič

Na obisku v Slovenski Matici

Dva obraza tradicije

Knjižni načrti med danes in jutri

Aldo Palazzeschi: BRATJE CUCCOLI

Pri založbi Lipa v Kopru je izšla knjiga Aldo Palazzeschia »Bratje Cuccoli«. Avtor, s pravim imenom Aldo Guirlandi, izhaja iz meščanske družine. Rodil se je 1895 v Firencah. Na njegovih literarnih začetkih se je povezal s futuristi in sodeloval pri reviji Lacerba. Polagoma se je od njih odtrgal in se osamosvojil s svojim izrednim smislom za ironično opazovanje in opisovanje malomeščanske družbe. Odlično pozna psihološka doživljanja in reakcije ljudi, ki jih nato uporabi kot osrednje junake v svojih romanih in novelah. Javnosti se je prikratk predstavit kot pesnik. Leta 1905 je izšla njegova surrealistična zbirka Beli konji (I cavalli bianchi). Nato se je posvetil predvsem, vendar se tudi poeziji ni povsem odrekal. Leta 1914, ko je pretrgal s futurizmom, je objavil pogumen manifest, v katerem je pozival k iskanju levega in priletnega v drobnih dogodkih navadnega življenja. Temu konceptu ustreza tudi roman Bratje Cuccoli. Gospod Celestino Cuccoli je bil bogat, dobro vzgojen, dober petdesetletnik. Bil je samski. Dolgočasel se je in rad bi se iz popolne dobrote razdal. Posinovel je štiri fante, prežete z življenjsko energijo, ki jo je on tako pogrešal. Za ljubljene je bil vanje in skrbel je zanje, ki je najbolj mogoč. Njegova ljubezen ga je v svoji silovitosti pripeljala tako daleč, da je sinovom razdal vse premoženje. To so občutili trije, ker so bili vajeni zapravljati. Četrti, ki je doštudiral in postal profesor, tega skoraj ni opazil. Neke noči so se hoteli polastiti nakita matere gospoda Cuccolija. Prišlo je do streljanja in zadet je bil seveda dobi oče. Svoje tri sinove pa je na razpravo na sodišču zagovarjal v goreči ljubezni tako prepričljivo, da so jih oprostili. Veroval je v ljudi, hotel jim je pomagati in tega svojega prepričanja ni izgubil niti takrat, ko je popolnoma obubožal. Za svojo izredno dobroto pa je bil pri sedemdesetih nagraden za ljubeznijo mlade dvajsetletne deklice. Poročila sta se, toda dobitnik ni bilo usojeno, da bi užival življenje, v katerega je tako veroval. Lik gospoda Celestina Cuccolija spominja na Balzacovega očeta Goriot ali na Hugojevega Myriela iz Nesrečnikov — je posebjena dobrota. Roman je izšel 1970 v prevodu Maks Veselika.

A. J. Cronin: KRIŽARJEV GROB

To gladko, romantično in lahko berljivo knjigo je izdala koprška založba Lipa v prevodu Majde Stanovnik-Bline in v opremi Zdravka Vatovca (590 str.), hoteč po vsem vidnem ustreči lažjega, a vendar literarno še ambicioznega branja željnim bralcem. Priznati je treba, da jim ni storila medvedje usluge. Zgodba o slikarju Desmondu, njegovi volji za umetnostjo, ki se ne ozira na nič, njegovem sporu — ki pa ni pravi, krvavi in usodni spor — s svetom, ki ga njegova umetnost ne zanima in ki je zategadelj seveda tudi ne more razumeti, ki kot nalašč za nekaj ur kratkočasne spozabe in identifikacije z junakom, ki gre za svojo resnico dosledno in dokončno; v literarnem pogledu knjiga ne prinaša ničesar novega, kvečjemu novo informacijo o tem škotskem avtorju (rojšenem 1896. leta), ki ga slovenska publika še pozna po dveh prvih tako daljših besedilih, po romanu »Zvezde gledajo z nebes« in »Citadelja, prva je iz ruidarskega, druga iz zdravniškega sveta. Avtorju je tudi ob zdajšnjem srečanju s »Križarjevimi grobovi« potrebno priznati spretno in popularno pero, ki ga posebej zanimajo zlasti moralne dimenzije nastopajočih, zlasti seveda svojega osrednjega junaka. Tako poudarja njegovo poštenost in dolednost, medtem ko prav tako izpostavlja tiste negativne lastnosti v drugih ljudeh, ki se njegovi hoji za umetnostjo in navdihom postavljajo po robu. Gre tedaj za moralistično in seveda kritično sliko meščanskega sveta in njegovih konvencij; clovek sam je po pisateljevih nazorih dober, kritike vreden pa je celoten svet, v katerem ta posameznik živi in ki ga kajpada posebej opredeljuje. A tudi ta kritika je zmerna in spretno dozirana. Kakor rečeno: roman za bralce, ki jim je dolgčas in ki nimajo previsokih zahtev. Literatura torej, ki pa ji ne moremo očiti, da je napisana brez znanja in postuha, ki pa je v svojem temelju vendarle — vsaj v literarnem pogledu — malo več kot neambiciozna. To samo rezultat mojega premišljevanja. KRA

Najprej je tale zapis hotel biti tako imenovani intervju. Povod zanj naj bi bil izid redne knjižne zbirke Slovenske Matice. Toda zamislil se ne uresničujejo vselej po načrtih. Ko sem tistega zasedenega dne obstal pred hišno številko 7 na ljubljanskem Trgu revolucije, sem se najprej zavrli v hišno pročelje, ki me je izza otroških let tako prijetno spominjalo na stari Ljubljano. Napis na stavbi je po slogu starinski, kot da bi gledal platnico kakega starega ljubljanskega zvonca. Samo nekaj hiš dalje je prav tako castitljiva stavba Slovenske filharmonije z letnico 1701 na pročelju. Z obema poslopjema je tesno povezana slovenska kulturna zgodovina. In tudi naša preteklost, ki menjava sloge, ne pa duha.

Toda ne želim biti komentator našega kulturnega razvoja, ki ima v teh dveh stavbah svoj postojanki. Ze sem v sobi tajnika Slovenske matice dr. Franceta Bernika. S stene zre name jasni, izredno čitljivi Kosov olini portret pokojnega Matičinega predsednika, profesorja Melika. Osebnost se mi zdi čudovito, da ima ustanova, kakršna je Slovenska matica, tako poštovne predsednike. Ko gledam Melikov portret, odzivijo pred menoj srečanja s tem ljubiteljem slovenske zemlje v teh istih prostorih, ki dihajo varno domačnost stare, trdno grajene hiše. Dr. Bernik išče po korekturah, ki so pravkar pripispele iz tiskarne. Mimogrede izvem, da je redna zbirka za 2300 stalnih naročnikov knjig Slovenske matice v zamudi. V sobo stopi sedanj predsednik Slovenske matice, akademik prof. France Koblar. Moja navzočnost ga spominja, da tisk premalo spremlja nekatero izdaje, če ne vseh. Ze, že, vem, toda kako naj bi danes dnevni tisk spremljal ves knjižni trg? O tem mnogo razmišljamo, tudi poskušamo. Zal tudi ni kritikov. Poklidnih. To delo žal štejejo za priložitnostno, popoldansko, honorarno, če hočete, čeprav se kako za hitova celega cloveka. Prof. Koblar pozna stare in večno navzoče probleme slovenske kulture. Ali mlajši rod ni več zmožen tiste zagranosti, zavzetosti, kot je njegova? Toda zorijo tudi generacije, ne le posamezniki, mislim sam pri sebi, v nemnem dialogu. Torej vsaki zgledi ne morejo ostati brez sadu, če se slovenski narod normalno razvija. Teh besed nisimo govorili, so samo rezultat mojega premišljevanja. KRA

Prišel sem torej zaradi vašega knjižnega programa, pravim, ko se spet zberem v misli, da sedim v prostori najstarejše slovenske založniške ustanove, ki je bila že okronana z gloriole stoletnice. Je ta stoletnica sploh kaj ali ni nič? Pač, je. Pomeni sto vijugavih poti slovenskega razvoja, ki je bil, kakršenkoli že, tudi naš kulturni razvoj. Vsaka generacija je gledala s svoje stopničke ta naš ljubi slovenski svet in ga po svoje oblikovala. Doigo časa je Matica Slovencu nadomestila Atademijo, ki smo jo dobili pozno, čeprav smo imeli znanstvenike in umetnike že davno pred uradnim rojstvom Slovenske akademije. Ali so bile krive razmere, na katere se vedno tako rdeči sklicujemo, kadar opravičujemo svojo plitvo zavest? Kako je danes z Matico, vprašam dr. Bernika.

Tako odgovarja: To, kar Slovensko matico loči od drugih založb, kar opredeljuje specificnost njene založniške dejavnosti, je naprej koncentracija na temeljna dela domačih avtorjev s področja humanističnih ved, v zadnjem času tudi na zgodovino naravoslovja in tehnike. Poudarek je torej na izdajanju znanstvenih del, leposlovlje je šele na drugem mestu, čeprav seveda tudi tu težimo po izvornosti in estetski kvaliteti. Vsekakor je resnost izdajateljskega programa naše prvo prizadavaje, saj si Matica tudi v prihodnje ne namerava pomagati z izdajanjem manjvrednih ali celo neverdnih, zgolj komercialnih knjig. Konec koncev je tudi kvantitativno majhen, čeprav odprt in nesklonen krog sodelavcev ena od značilnosti Slovenske Matice.

Kajpak, kot eden izmed sodanjih sto članov-sodelavcev ne preneham misliti na Matičino tradicijo, ki ima lahko tudi zastarel oklep. Zato hočem odgovor o tem. Dr. Bernik potrpečljivo odgovarja:

Jo je po eni strani Janez Bleiweis, Vesel Kosesk, Davorin Trstenjak, Matija Prelesnik, Pavlina Pajkova, Anton Funček in drugi, po drugi strani pa Fran Levstik, Fran Levce, Fran Erjavce, Ivan Cankar, Ivan Prijatelj, Izidor Cankar in Miško Kranjec, če omenim samo nekatere Matičine sodelavce v minulih desetletjih. Ovdč je posebej poudarjati, da Matica raste iz drugega toka naše tradicije, čeprav mora, kolikor hoče biti živa kulturna ustanova, prisluhniti predvsem iskanjem našega časa in prostora.

Ker je redna knjižna zbirka pred izidom, naj to najprej predstavim, saj sama najbolje potrjuje založniške načrte in njihovo, kot pravimo, navzočnost v našem času in prostoru. Za vse Slovence, ne glede na meje, bo nadvse pomembna knjiga Koroski plebiscit, zbornik, ki ob najnovejših dogodkih na Koroskem doba posebno tehtnost. Uredili so ga Janko Pieterski, Lojze Udč in Tone Zorn, obsega pa razprave, ki so jih napisali naši najvidnejši zgodovinarji, publicisti in pravniki. Posamezni prispevki govorijo o razvoju narodnega vprašanja na Koroskem pred prvo svetovno vojno, o položaju koroskih Slovencev med njo, o razmerah na poznejšem plebiscitnem ozemlju od razpada Avstro-Ogrske do jugoslovanske zasedbe cone A, o diplomatskem reševanju slovenskem severne meje, o jugoslovanski in avstrijski politiki v pripravah na plebiscit. Posebej so obdelani družbeni in politični elementi plebiscitne odločitve 10. oktobra 1920, prave plati usodnega glasovanja in njegove posledice, naposled ob odtis plebiscitna v jugoslovanski in avstrijskomerški književnosti. Knjižna torej, ki ji je namenjeno, da budi in vzmemiri našo zavest in poveča našo vednost o nas samih.

Drugi dve knjigi letošnje redne zbirke sta »Poznogotiska in renesančna plastika na Slovenskem« Emilijana Cevca in »Iz knjige spominovale slovenskega umetnostnega zgodovinarja Vojevlava Moleta. Prva je nadaljevanje publikacije istega avtorja o srednjem veškem kiparstvu na Slovenskem, to bo segalo do druge polovice 16. stoletja, druga pa je tehtna in umetniško živa izpoved slovenskega znanstvenika, ki se je uveljavil v tujem svetu.

Glasbeni odmev naše revolucije Knjižna izdaja Kozinove Simfonije

Ob koncu preteklega leta sta se pojavili dve knjigi, ki živo obujata spomin na skladatelja, dirigenta, glasbenega pedagoga, publicista in prevajalca Marjana Kozino. Izšli so »Veseli potopisli«, valjivo pričevanje o poklonikovi literarni prizadevanje in sploh o njegovi osebnosti. Le-ta je združevala, kakor se dobro spominjamo njegovi znanci, resnobno kulturno široko razglednega glasbenega ustvarjalca z bistrim čutom za humor in ironijo. Tudi »Veseli potopisli« se v tem pogledu tipični zanj. Druga, obsejnejša knjiga je namenjena našemu glasbeno dejavnemu krogu, Partizanska knjiga v Ljubljani je izdala 291 strani obsegajočo, za slovensko glasbeno kulturo kar reprezentativno knjigo »Marjan Kozina, simfonija in revolucija. Z njo je predstavila svojo novo glasbeno zbirko NOV in POS, ki bo ne le dokumentarno, ampak tudi praktično uporabno ohranila gradivo, ki predstavlja odmeve partizanskih in drugih narodnoosvobodilnih dogodkov v svetu glasbe. Tako bodo kot druga knjiga te zbirke izšla zborovske pesmi in redakciji Rada Somonittija in kot tretja knjiga se napovedujejo Samospvri iz let 1943—1945. Marjana Kozine »Simfonija« je opremljena z izvrstnim portretom skladatelja, delom Božidarja Jakca, in s faksimilom Kozinovega rokopisa. Posebno vrednost pa daje tej publikaciji studiozno sestavljen spis dirigenta prof. Cirila Cvetka »Marjan Kozina in njegova simfonija«. Posamezne dele te simfonije (na pr. Ilova gora, Bela krajina) smo prijatelji Kozinove glasbe silšali že večkrat v koncertnih dvoranah ali iz radijskih oddaj, nismo pa vedeli, da so to samo stavki simfonije, ki je skladatelju nastajala v loču let in ki jih je šele na koncu združil v enotno simfonijo, verjetno najpomembnejšo simfonično stvaritev v največji slovenski glasbi. (O nastanku in razvoju tega najznačilnejšega Kozinovega dela, ki ga je navdihnila skladateljeva osebna udeležba v partizanskih bojih, razpravlja z analitičnimi prijemi prof. Cvetkova študija, izboren uvod v notno reprodukcijo vseh štirih delov te simfonije (Ilova gora, Padim, Bela krajina, Proti morju). Spriču tudi laikom dopustne sodbe, da je Kozinova Simfonija najmočnejši slovenski glasbeni odmev naše revolucionarne preteklosti in Cvetkov uvod najkrajšji donesek k njenemu umevanju, ne preseneča, da je ta uvod napisan tudi v francoskem, angleškem in ruskem prevodu. Tako je knjigi in z njo Simfoniji ojašana tudi pot v mednarodni svet, kar lahko pozdravimo s posebnim zadovoljenjem. Naj kronistično omenimo še to, da je Ciril Cvetko knjigo tudi uredil, opremil pa jo je Vladimir Laković, oba po intencijah glasbene komisije Sveta za razvijanje tradicij NOB pri republiknem odboru ZZZ Slovenije. Notni material zavzema 334 strani in njegova grafična reprodukcija, kakorkoli težavna naloga za sleherno tiskarno, je v glavnem dovolj jasna tudi za koncertno obdelavo (tiskarna Toneta Tomšiča v Ljubljani).

Med knjižnimi novotami zadnjega časa je Simfonija Marjana Kozine nedvomno izreden pojav in hkrati lep knjižni spomenik nepozabnemu Marjanu Kozinu. BOŽIDAR BORKO

FRANCE NOVŠAK

Tudi pri nas izboljšava v transportu

Skontejnerji bodo še hude težave

Promet z njimi ne sme biti omejen samo na Slovenijo

Paletam je sledila paletizacija, kontejnerjem za zdaj — kontejnerizacija. Preprosto povedano: gre za do vrha naložen, težak tovorni voz, parizir, ki smo ga zapeljali na splav in potlej s splavom čez reko. Posebnost tega prevoza je v tem, da nam ni bilo treba razkladati in ponovno nakladati blaga, Mika nas sicer, da bi izraz kontejner zamenjali z bolj domačim, vendar pa je gospodarska plat uvajanja te transportne novosti v naše življenje tehtnejša v primerjavi z iskanjem ustrežnejšega izraza. Kontejner je beseda angleškega izvora — container — za katero so se pri nas gospodarski krogi že odločili, da jo pišejo po posluhu.

Bilo je pred kakšnim desetletjem. Na ljubljanski železniški postaji so nam pokazali — paleto! Organizator prireditve nas je prepričeval o gospodarnosti uporabe palet v transportu. Paleta je namreč lesena ali kovinska priprava, na katero lahko zlozimo majhno grnado različnega blaga, nekater pride vilicar, potisme svoj ploščati vilici pod paleto, jo dvigne ter jo z naloženim blagom vred odpelje do zaželenega cilja.

Nekaj o paletah

Paleta v transportu je potemtakem čisto nekaj drugega kot paleta v slikarjevih rokah! Vendar se doslej še nismo znašli ali pa se nam ni zdelo potrebno, da bi poiskali drugačen izraz za to, pred desetimi leti samimv novost v našem notranjem transportu. Paleta je ostala paleta in podjetje, ki si je omislilo te pripravice, se je paletiliziralo. Ob tekočih traktorih, premičnih stopnicah in ob dvigalih je postala paleta v transportnem življenju kakor delovna organizacija pravo gospodarsko čudo. Ljudje so prihranili na času, na demarju in na delovni moči. Vilicarji so zagospodovali horizontalnim tovarniškim prostorom.

Pozneje so palete plašno pokukale v svet. Če je bilo blago že naloženo na paleti in je vilicar paleto odpeljal od skladišča do tovornjaka, bi bila prava izguba časa, če bi zdaj ob tovornjaku delavci preložili tovor, ko je vendar vilicar lahko paleto z blagom dvignil do ustrežne višine in jo je potlej kot dojenčka položil na tovornjak, postavljal v hladilnikovo praznino, dvignil in odložil na železniškem vagonu. Palete so začele z blagom potovati. Potovale so od tovarn do kupca in od kupca nazaj v tovarne.

Zal pa so se začele palete izgubljati. Še preden so spoznali v naši transportni vsakdanjosti mlajšega brata palete, večjega, stasitejšega »kontejnerja« je začela usihati vnuma za uporabljajanje palet v transportu na daljše razdalje, ker so pač podjetja ugotovila, da jim palete krajejo prostor in čas. Paleta je osnovno sredstvo podjetja, osnovna sredstva pa so neodtujljiva. Zatorej je ostalo pri paletoizaciji transporta, ki ne seže dlje kot do izvorne rampe. Pretežajmo: podjetje EMO v Celju ima kakšnih 5, morda 6 tisoč palet. Cena palete je okoli 50 do 80 din. Pomnožimo zdaj to in ocenimo vrednost osnovnih sredstev, ki tiče v teh paletah!

Paletam in paletoizaciji v globljem pomenu besede smo se potemtakem začeli odpovedovati, četudi smo si obetali zlate čase v transportu po tisti demonstraciji na ljubljanski železniški postaji pred desetletjem. Vihar v kozarcu vode se je umiril. Pa smo dobili novost v transportu: kontejner! To je tudi nekakšna »paleta večjih razsežnosti«. Kontejner je zaboj iz trdega lesa, okovan tudi iz kovine v celoti, z vrati in s ključavnico. Izdelujejo jih v različnih velikostih, vendar po mednarodno priznanih normativih.

Pravzaprav poznamo odprte in zaprte kontejnerje. Zaprti so 40 in 20 — čevljski. Široki so lahko 2,3 m, visoki 2,55, a dolgi od enega do pet metrov. Odprti kontejnerji so nekoliko nižji, v višino merijo le dva metra, po dolžini pa so podobni zaprtim.

Kaj je kontejnerski terminal

V koprskem pristanišču so prav pred nedavnim brez večjega hrupa odprli prvi kontejnerski terminal, nekaj sto metrov

pristaniške obale s 4.000 kvadratnimi metri asfalta, namenjenega izključno prometu s kontejnerji. Terminal je opremljen s 25-tonskim žerjavom na tirnicah in z 20-tonskim premičnim dvigalom, avtodvigalom. Na obeh straneh terminala so izpeljani železniški tiri. Na tem prostoru lahko Koper uskladišči v treh nadstropjih 300 kontejnerjev po 20 ali 150 po 40 čevljev. To je vsekar lepa grnada takšnih zabojev, vsekakor za zdaj grnada, ki jo Koper doslej še ni postavil v enem dnevu.

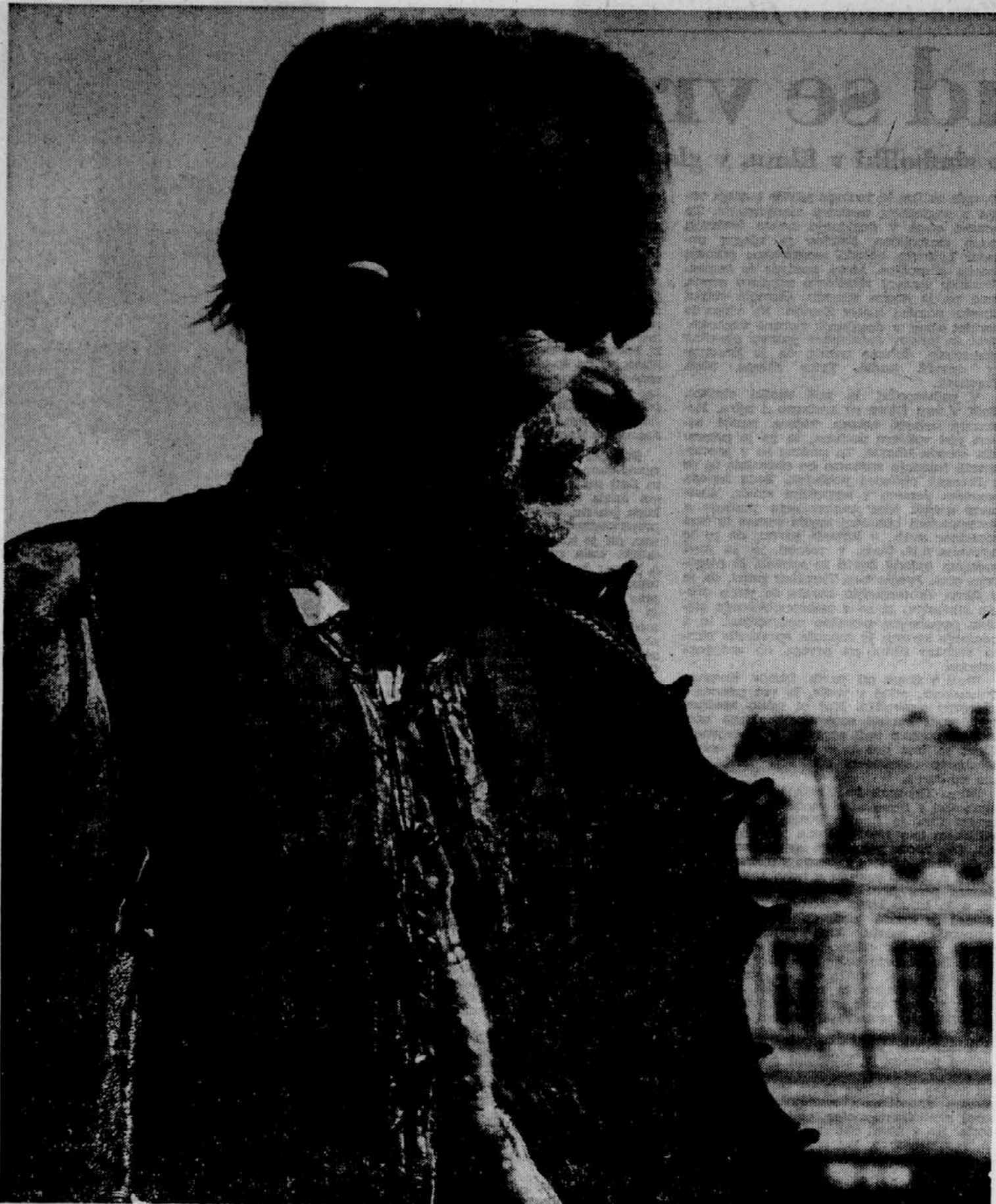
Prave kontejnerske proge za zdaj nimamo. Ladjarji, ki sicer sprejema različne tovore, naloži po potrebi tudi kakšen kontejner. Pravo kontejnersko progo pa bomo imeli prej ali slej. Na spodbudo koprškega pristanišča je te dni razposlala Gospodarska zbornica Slovenije mnogim industrijskim in trgovskim organizacijam nekakšen vprašalnik, anketo, ki naj seznanja s pripravljeno stjo gospodarstva v slovenskem prostoru, da se začne odločati za transport s paletami in kontejnerji.

Kontejnerji so namreč izredno prilagodljivi za transport vsakega blaga. Poznamo zelo različne vrste kontejnerjev po namenu: od malih, komaj od 1 do 3 kubnih pa tja do cistern, od obilnejših za prevoz občutljivejšega blaga do opremljenih s pre različnimi pritrdilnimi vijaki in z vodvi za prevoz težkih strojev, od tonskih do takšnih, ki prenesajo težo dvanajsetih ton. Prednost kontejnerja je neizmernjiva; podjetje lahko doma, v tovarni v miru zloži blago v kontejner, cariniki opravijo svoje formalnosti, podjetje kontejner zapre in zapečati in kontejner lahko odpotuje na naslov, ne da bi se kdorkoli bal, da se ne bi kaj izgubilo na poti, kaj pokvarilo, zdrbilo. Poznamo že tudi tako imenovane »brigo kontejnerjev« hladilnike in sodobne terminale (tak je tudi terminal v Kopru). Ko bi se odločili in bi te kontejnerje imenovali po domače »parizarjev«, bi seveda laže kramljali o hudič težavah, ki nam jih povzročajo ti parizarji in čeprav smo z uvajanjem tega transportnega čudeža komajda na začetku.

Pritisnili so nas naročniki

Predvsem so nas Američani pritisnili ob zid. Sporočili so nam, da jim moramo že letos pripeljati najmanj 75 odstotkov blaga, ki ga izvažamo, v kontejnerjih in nikakor ne drugače. Naložili torej blago na parizar, našeni konje s parizarjem na splav, čez veliko lužo! Na oni strani luže bodo parizar naložili na tovornjak, morda na železniški vagon, in tako bo blago v parizarju ugledalo svetlobo sonca šele nekje na nekem naslovu, natančno pred skladiščno rampo daljnega naročnika. Naročnik bo parizar izpraznil, naložil vanj novo blago in parizar bo spet potoval čez lužo kdove kam in na kateri naslov v Evropi, kjer ga bodo spet izpraznili in spet naložili na odposilni na nov naslov... Parizar bo tako potoval, potoval, potoval, dokler se ne bo nekoga dne morda povsem po naključju pojavil pri nas doma pred rampo kakšnega trgovske organizacije, pred rampo kakšnega industrijskega podjetja. Kontejnerji potujejo po svetu kot železniški vagoni! Kot imajo določene službe natančno evidenco nad železniškimi vagoni z različnimi drzav in podjetji, tako je tudi služba, ki vodi evidenco nad gibanji kontejnerjev.

Američani so postavili ekonomsko upravičeno zahtevo. Kdo pa še danes razklada in naklada blago, kdo ima čas in denar za takšno početje, ko je kontejner neverjetno

TIHOMIR PINTER: CICA

praktična in domiselna stvarca! Tam čez lužo pravijo, da bomo sicer plačevali težke dolarje za vse tiste fakine po pristaniščih, ki se bodo morali mučiti s prekladanjem tovarne madae in Yugoslaviev. Američani torej uče ekonomsko-tudi nas. Kdo ve, ali se bomo kaj naučili in, če se bomo predvsem hitro česa naučili?

Sodobna pravila v transportu predobro poznajo vrednosti palet in kontejnerjev. Najpoprej na lahak način tovarnar ali podjetnik, trgovec s pomočjo palet in paletoizacije napolni kontejner. Takšen zaboj, težak do 22 ton, naloži na posebne vrste tovornjak, klesane, ki ga odpelje do prve železniške postaje.

Železniška postajališča zdajšnjega časa imajo za promet s kontejnerji posebje urejene rampe — terminale. Če se bomo tudi pri nas zavzeli za ta izraz, prepuščamo času, vsekakor pa trenutno še velja, da imamo pri nas takšen — kontejnerski terminal — na ljubljanskem tovarnem kolodvoru in pa v koprskem pristanišču.

Kjer je takšen terminal opremljen z ustrezno mehanizacijo, lahko en sam človek v eni uri naloži 35 kontejnerjev po 22 ton ali dobesedno — popolno vlakovno kompozicijo! Vlak odpelje po trdni progi. Takšna je pri nas edina glavna železniška magistrala, tisti tiri tja proti Novemu mestu so prešibki za promet z vagoni, nalo-

ženimi s kontejnerji. Tudi za ture tja proti Kopru ne bi smeli vključiti roke v ogenj.

Do Amerike 14 dni

Sodobna pristanišča so spet prilagojena s svojo nakladalno in razkladalno mehanizacijo prometu s kontejnerji. Ogromni zaboji pišejo v zraku na tankih, a čvrstih železnih vrveh, izginjajo v nezastitljive ladjske trebuhe, kopijojo se na obali, spominjajo na trdnjavsko zidove ali vsaj na porušene faraonske piramide.

Blago v kontejnerju potuje do Amerike približno 14 dni! Sicer kolovrati po oceanih, kar je zasluga zamudnega nakladanja in prekladanja v pristaniščih, tudi do dva meseca in dlje!

Mi smo v našo škodo pričeli glasneje razmišljati o kontejnerjih in sploh o prometu z njimi komaj pet pred dvanajsto. Pri tem začetnem razmišljanju smo najprej odkrili nekaj nesmislov: pri nas v Jugoslaviji ima kakšnih 200 kontejnerjev edino »Jugolinijae«, ki pa jih iz varnostnih razlogov ne posoja, ampak jih uporablja samo v prometu z Italijo. Menda tovari v njih pomarane.

»Jugolinijae« ne posoja teh zabojev, ker so ji jih že nekaj pokradli. Kontejner — trden zaboj iz dobrega lesa — je primeren za vikend, za hlev, svinjak, primeren je celo za kiosk. Nekdo si je v takšnem »parizarju« omislil peko čevapčičev.

Sicer pa 200 kontejnerjev ne pomeni dosti. To ni nič ali zelo malo. Celjsko podjetje EMO je dobilo licenco za proizvodnjo kontejnerjev. Ko jih bo izdelalo tisoč, potem bomo že laže govorili o možni uvedbi naslednjega prometa s kontejnerji pri nas.

Še preden pa bomo dočakali ta dan, se bomo morali zadržati pri vprašanju, čigavi bodo ti kontejnerji? Če bodo namreč lasti podjetij, kot so palete, potem bomo brez časa kmalu na istem, kot smo s paletami: podjetja se bodo bala za svoje kontejnerje in jih ne bodo dajala v promet. Erččas se bo treba dogovoriti in izročiti vse kontejnerje, kot bi morali tudi palete, enemu lastniku, ki bi jih vodil v evidenci kot lastna osnovna sredstva. To bi bilo lahko kakšno večje transportno podjetje, bilo bi lahko neko združenje transportnih podjetij, bila bi lahko železnica, bilo bi nemara lahko edino slovensko pristanišče, ko ga že imamo.

V petih letih vrnjena investicija

Ko bo ta zadeva urejena, potem se bomo morali zamisliti o vsem sistem, česar nimamo, a bomo morali imeti, če že hočemo sodobnejši transport. Najprej so to tu cestna vozila in sploh ceste. Kje smo in kam počasi tipljemo, na sredo vemo, vsaj kar zadeva gradnjo cest! Večje težave bodo z železnico. Železnica bi po grobem izračunu potrebovala 300 milijonov din, da bi opremila svoje predvidene izhodiščne in končne postaje ali terminale z mehanizacijo, da bi si nabavila ustrezno število tovorov vagonov, da bi usposobila svoj zamotan mehanizem, ki pa sega od malone slehotega večjega industrijskega središča do morja, do našega okna v svet.

Tristo novih milijonov je velika vsota. Vendar, da ne lakno pošastno velika, da je ne bi zmogli. Poudarimo lahko, da s kontejnerji lahko privarčujemo samo na relaciji Jugoslavija—Amerika 40 odstotkov na leto, kar pomeni spričo količine blaga, ki ga tovorimo čez ocean, že v petih letih vrnjeno investicijo. To nakazilo železnica ne bo zmogla, zmogla pa bi jo zainteresirane gospodarske organizacije, saj bodo ravno te najobutnejše prihranile na času in na denarju v bodoče, ko bodo trgovale s blagom v kontejnerjih z daljnimi kontinenti.

Krog še ni sklenjen. Če bi in ko bi v Sloveniji slavili dan uvedbe transporta s kontejnerji, bodo slej ko prej še težave. Promet s kontejnerji namreč ne sme biti omejen samo na Slovenijo, ampak mora obsevi vse jugoslovanski prostor.

Smesno bi bilo in gospodarsko nepravilno, da bi takole naložen kontejner dobesedno zdrsnil tja do Makedonije, tam pa ne bi vedeli, kaj naj z njim počno. Smesno in nevarno, če ne bo zavzetost za promet s kontejnerji povsod približno enako rasla in seveda puščala za seboj povsod približno enake zmogljivosti.

Bo dovolj blaga?

Ne zgolj Slovenija, Jugoslavija mora biti pripravljena na promet s kontejnerji! V koprskem pristanišču povedo, da so se dalejši lahko povezali z eno kontejnersko ladjsko linijo na štirinajst dni, ker nimajo blaga. Že letos aprila bodo odprli še eno linijo, potem bo vsak teden prislonila svoj bok ladja s kontejnerji ob koprski pomoči, vprašanje pa je, ali bo do takrat že dovolj blaga v kontejnerjih iz jugoslovanskega središča? Tedenska linija pa ni samo linija izvoza, ampak še naspotno: ZDA so mposodile nekaterim slovenskim industrijskim organizacijam nekaj kontejnerjev, vendar pa te organizacije plačajo za prevoz praznega kontejnerja nazaj v Slovenijo 350 dolarjev, kar je visoka cena v primerjavi s ceno, ki bi jo plačale, če bi v tem istem zaboji vračale neko blago, surovino, v Slovenijo. Enako kot železnica nima interesa, da prevaja prazne vagonne, tudi lastnik ali uporabnik kontejnerja ne more imeti interesa, da prevaja prazne zaboje po svetu.

Res, zavoljo teh parizarjev bodo še hude, a nikakor ne nepremostljive težave! Dobro je vsaj, da vsi vemo, pri čem smo in kam nas morata peljati misel in pot v prid manipulacije z blagom sploh, v prid transporta, sodovanja na daljše relacije, v prid trgovinskih izmenjav.

Naposledje je tu še manj pomembno: kakor hitro se pri nas seznanimo s kako novo besedo, izrazom, težko ali malone neprevedljivo tujko, enako hitro postanemo vzemirjeni za lepoto slovenskega jezika in sploh za domačnost našega izraza. V ne vsiljivem pokušaju, da bi našli ustreznajo besedo od kontejnerja, smo vsi našli imenovani to potujoči zaboj »parizar«. Imenovali bi ga lahko še kako drugače, npr. vandrovec, pohajkovec, potovalka... Ta potizkus pa je daleč drugotnega pomena! Pomembnejša in na prvem mestu je gospodarnost, ki nam jo prinaša kontejner ter njegova dosledna uporabnost, nove ekonomske plati v našem transportu doma in s tujino. Izraz sam prepuščamo čast! Saj naposled za mnoge, premanoge izraze nismo našli pri nas ustrežnejšega, bolj slovenskega imena.

Malo znani kraji

Obrežja brez mostov

Tostran in onstran Drine

Poleg znamenitega starega mostu na Drini v Višegradu — letos bodo praznovali njegovo 400-letnico — so vzdolž reke le še trije mostovi, ozki in dotrajani; a le eden vodi čez spodnji tok te hitre gorske reke — most pri Zvorniku. Ine je dobil po znamenitem poveljniku I. proletarske brigade, narodnem heroju Filipu Kljajiću. Stoji na mrtvi progi Rama — Zvornik, pod hidroelektrarno, ves ozek povezuje republiko, se kar trese in šibi. Most je do ustja v Savo krajnje sam. Drina ni velika reka, a v maršičem je nevarna, mnogi so jo že prekidli: ljudje ne hodijo z brega na breg čez mostove, ki jih ni, vozijo se z brodovi in s čolni.

Prebivalci z levega in desnega brega Drine, iz BiH in Srbije, so povezani med seboj, čeprav jih ločuje reka. Vaščani, ki žive ob bregovih Drine, se obiskujejo, mnogi kmetje iz Srbije imajo zemljo na bosenski strani in obratno. Med vnesjo Kozlukom v Bosni in Gornjo Koviljačo v Srbiji, tam, kjer se je pred nedavnim zgodila nesreča, h kateri so pripomogli nevesni vrnjeni brodniki in je življenje izgubilo 12 ali 14 potnikov, med njimi ženske in otroci (čudno, še deset dni po tragediji niso natančno vedeli, koliko jih je našlo smrt v mrzli reki), pride čez največ ljudi. Iz Bosne hodijo mnogi v Loznico, kjer so zaposleni v tovarni »Viskozaa«. Že navsezgodaj, ob štirih ali petih, se pripeljejo čez reko z brodom, na večer pa se vračajo. Na kraju, kjer se je pripetila nesreča — dotrajani brod z brodniki, ki še plavati niso znali, je prestrgal ječeno vrvi, ki se je snela z matico in nastedel na ječah in se potopili z ljudmi vred — nameravajo zgraditi most: republikli stá predvideli gradnjo do leta 1975, postavili pa naj bi tudi nov most deset kilometrov ob reki navzdol, pri Navozu in Sepiku.

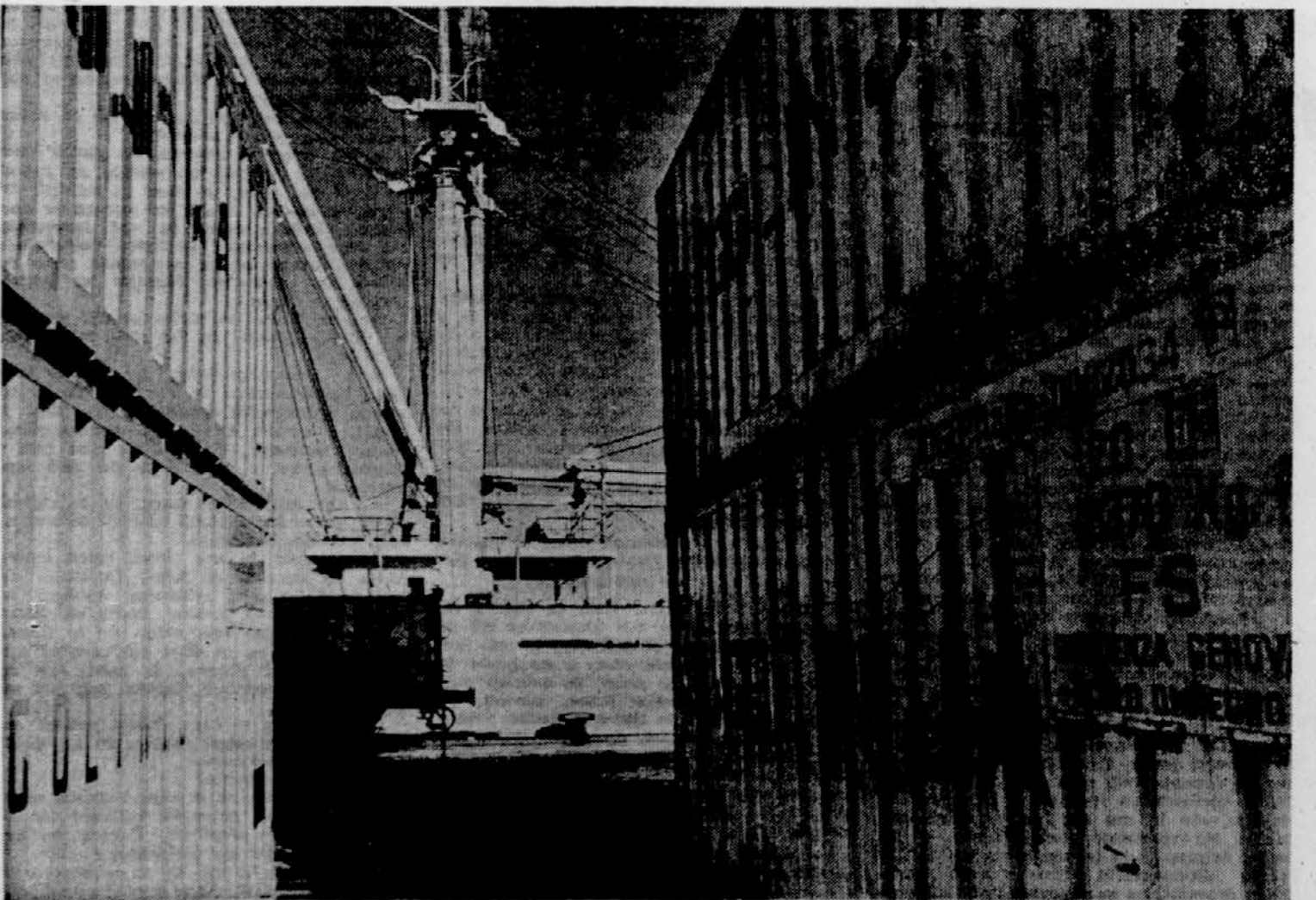
In prav tam, kjer se je potopil brod, so pred časom predvidevali ljudi hidroelektrarno, načrtov ki čakajo boljših dni, pa je še veliko. In kako je teklo življenje v dolini Drine brez mostov, kakšno je danes? Če zavijete po cesti ob Drini, od Šabca proti Zvorniku in Tuzli — to je ena zelo prometna cesta, ki iz Vojvodine in Beograda vodi prek Sarajeva k Jadranu — opaziš, da na odseku med Banjo Koviljačo in Zvornikom stoji le ob desnem bregu reke, ob komajda 20 kilometrov dolgi cesti, več kot dvajset ostiše.

Vsa gostišča so odprta in vsa so zasedena, prav gotovo pa jih ni nikjer v državi več kot tu. Ljudje se ustavljajo v njih, nekateri kaj popijejo ali pojedo, ko pripeljejo avtobusi, ki jih tdo mimo vozi veliko. V gostinah ob Drini je vse polno galantnih slovesov in srečanj: mnogi iz vzhodne Bosne, z levega brega Drine, in iz srbskih vsi odhajajo delat v tujino in se vračajo po dolgih letih. Čakajo jih družina, prijatelji, se vselej njihove vrtnice, solze teko ob slovesu, ko odhajajo daleč. V zadnjem času jih prav od tod, iz Srbije, največ odhajajo v Avstralijo. In rasi se, kar čete družine, ki so najbrže ne bodo nikoli več vrni le. Na slepih tirnicah železniške proge, ki se izteče v Zvorniku, so železniški slovesi po gostini: fantje iz Bosne odhajajo na delo v tujino ali v druge naše kraje (veliko je zaposlenih v Sloveniji), na postajo jih spremljajo matere, sestre, dekleta in starke; zelo žalostno je opazovati njihove solze ob odhajajočem vlakcu.

Pri gostiščih pa je treba omentiti tudi kupačo. Mnogi, ki so se vrnili z nekaj prihrankov v dolino Drine, v domači kraj, so odprli gostilnice, v katerih delajo sami in zaposle še nekaj ljudi. Stanko Gajić, ki sicer nikoli ni delal v tujini, pa je lansko jesen ob Drini, nedaleč od Banje Koviljače, postavil najlepše gostišče — motel »Krupanjak«. Njegova postrežba, hrana, plačala, bar in oprema se lahko kosajo z evropskimi gostišči.

Njegov lokal je v tem kraju presenečenje in poslovni ljudje iz ZDA in Japonske, ki se prihajajo k nam pogajati o vlaganju kapitala v tovarno »Viskozaa« (za ta velikanski objekt so porabili 200 milijard starih dinarjev), ob prostem času, popoldne ali zvečer, pa celo med poslovnimi pogovori zavijejo v motel »Krupanjak« in njegovi ženi Katarini. Radi posede in se pogovarjajo v domačem okolju. Neki gost si je vseh specialitetah v motelu zaželel pečenih golobov. Jed v tem kraju ni v navadi, a lastnik motela se je zamislil in gostu dejal: »Tudi pečene golobe lahko dobite, le ura boste morali počakati.« Gost je bil zadovoljen, Gajić pa je pohitel v Loznico, v cigansko četrt, kupil pri njih za 10.000 starih dinarjev pet golobov, se vrnil in jih pripravil za gosta in njegovo družbo. Ko so plačevali račun, so povprašali, koliko so stali golobi. »Petdeset tisoč starih dinarjev.« se je odrezal gostilničar, vsaj jih sicer ni na jedilniku.« Družba je plačala, sedaj pa ljudje pripovedujejo, da Gajić zna ugoditi gostom, pa tudi zasoliti račun.

V Stankovem motelu strežejo starije fantje v črnih oblačih, belih srajcah in kravatah, kar je prav tako novost v tem kraju. Nekateri izmed njih so nameravali v Avstralijo ali drugam, a so ostali ob Drini, kjer so našli delo, saj je gostišče in gostov dovolj, prihajajo ljudje z obeh bregov te preklete reke, ki tako pogosto in tako boleče terja živce; ob nesrečah z brodovi ali čolni, pri kopanju, o čemer česopisi pogosto niti ne pišejo. Tako ljudje ob bregovih Drine žive po svoje in čakajo na mostove, ki naj bi jim bila v pomoč pri delu in prehodu čez reko.

KONTEJNERJI V KOPRSKEM PRISTANIŠČU

Foto: Edi Selhaus

DUSAN KRALJ

ZDRAVKO ILIČ

Znanstveniki o filmu

Freud se vrača

Nordijski seminar o simboliki v filmu, v gledališču in na TV

STOCKHOLM, januarja — Psihoanaliza je spet postala popularna v umetnosti in laičko govorimo, da je v filmu nastala na njeno osnovi nova smer. Predstavniki te smeri so Luis Bunuel, Ingmar Bergman in Roman Polanski; spominjamo se samo njihovih prefinjenih osebnostnih študij, na primer v filmih »Lepotica dnevas«, »Personas«, »Rosemarinji otroci«. Ob koncu novembra je nordijski zvezec za film in televizijo privedla v Stockholmu seminar ravnno o eni od najbolj zanimivih stičnih točk med psihoanalizo in umetnostjo: o simboliki v filmu, na televiziji in v gledališču.

Seminar je vodila Nina Thymark, ki je med drugim profesorica psihiatrije in splošne psihologije na univerzi v Københavnu. Njen referat na stockholmskem seminarju je kasneje v skandinavskem tisku našel na veliko odobravanje, pa tudi na kritiko.

Kaj je Nina Thymark povedala o simboliki v filmu? Po njenem mnenju učinkuje umetnost na različnih ravneh, od katerih ena obsega simboliko. Te so se bolj ali manj zavestno posluževale pretekli in sodobni veliki ustvarjalci, na primer Shakespeare, Strindberg, Ingmar Bergman in Bunuel. Običajno se umetniki ne zavedajo vseh pomenov svojih stvaritev in občutijo ustvarjanje zgolj kot nujno, da se osvobodijo nečesa v svoji podzavesti. Česa, tega natančno ne vedo. Nina Thymark pravi, da je tako z Ingmarjem Bergmanom ali z Romanom Polanskim, ki pri ustvarjanju uporabljata deloma svoje »sprojene simbole«, deloma pa simbole, pritrjene iz kulture. Ti simboli so znanstvenega stališča vedno pravilno uporabljeni, ker dasta Bergman in Polanski svoje scenarije »preveriti« psihanalitikom.

Nina Thymark torej pravi, da film ni samo tisto, kar vidimo in o čemer govorimo, ampak tudi kombinacija simbolov, ki se jih ne zavedamo, ker jih registrira samo naša podzavest. Zato zaključuje, da moramo tolačniki tudi umetnikovo podzavestno — in morda nehoteno — »asporočiti«, če hočemo dobro razumeti njegovo umetniško delo.

Za ponazorilo teh misli je Thymarkova na seminarju razložila nekatere simbole iz filmov Romana Polanskega. Meni, da Polanski simbolov ni vključil docela zavestno v svoje filme. Ta režiser razen tega nikoli ni bral Freuda ali študiral psihiatrije in psihoanalize. Simbolične podobnosti v njegovih filmih so plod »inspiratione«, ne premissijne konstrukcije. Toda kljub temu je seveda zelo možno, da je bil Polanski pod vplivom psihoanalize, saj je ta del kulturne tradicije.

Nina Thymark je najprej govorila o filmu »Rosemarinji otroci«, ki smo ga bili videli tudi v Ljubljani. Vsebinska filma je dokaj preprosta, Mia Farrow igra mlado žensko, poročeno z mladim igralcem. Zakonca se »všeta« v staro hišo, Rosemary si silno želi otroka in končno postane noseča. Njen otrok je sin hudiča.

Rosemary je od sosedice dobila obesek

okrogla oblika, ki vsebuje zelice ostrega vonja z angleškim nazivom stansiroote. Ta amulet nima v dogajanju nobene funkcije, razen simbolčne. Kakšen je njegov pomen? Latinska beseda »amuletum« pomeni »moka z močjo«. Moka nastane iz semen. »Tannisa« pomeni »shušičovo poprovo zrno«, zrno pa je enako semenu. Okrogla oblika obeska pomeni mater Zemljo. Na videz ta amulet nima v dogajanju nobene funkcije, toda če njegov simbolčni pomen pravilno tolačimo, dobimo namig, da je Rosemary oplodil hudič. Tako sklepa Nina Thymark.

V psihoanalizi je miš moški simbol. Tudi v tem filmu se srečamo z njim. Rosemary namreč nekoga večera izgubi zavest pod vplivom pudinga, ki ga pripravila sosedica Miznie. Ta puding se v gastronomiji imenuje »mousse de chocolate« in je v Franciji običajen posladek. Toda beseda »mousse« pomeni v angleščini »smisla«. Rosemary zaradi tega nenavdnega pudinga s skrivnostnim učinkom izgubi zavest in ima zapletene sanje, v katerih govori, da jo je ugriznil miš. Toda v resnici jo je med spanjem oplodil hudič in spocela je njegovega sina. Profesorica Thymark pravi, da je v filmu »Rosemarinji otroci« še vrsta drugih simbolov, ki so s psihoanalitičnega stališča popolnoma pravilno uporabljeni in s pomočjo katerih je mogoče »prebrati« skrivno vsebino filma od prvga do zadnjega prizora.

Tudi v enem od prvih filmov Romana Polanskega, »Nož v vodi«, je več primerov zgovorne simbolike. Nož ni samo značilen freudovski simbol moškega spolnega uda, temveč pomeni tudi agresijo, v omenjenem filmu pa ima nož še važno vlogo v homoseksualno obarvanem konfliktu med dvema moškima.

Nina Thymark tudi zelo rada govori o simboliki v filmu »Dva moža in omara«. Ta kratki film je Roman Polanski posnel na Poljskem leta 1968. Vsebinska je zelo preprosta. Dva moža priplavata na starinski omari do obale, odideta z omaro v mesto in skušata z njo celo vstopiti v neko restavracijo. Omara jima je neprestano v veliko napoto, a jo kljub temu vlečeta s seboj. Vse skupaj se konča tako, da oba moža spet izginejo na morju. Nina Thymark pravi: »Nva začeti vidimo morje, v zraku pa ptice. Na obzorju se pokazuje pika, ki postaja vedno večja. Izkaže se, da sta to dva moža, ki prihajata iz morja na starinski omari s tremi vrati in z ogledalom na sredini. Morje je materinski simbol, kajti po darvinistični teoriji je pračlovek razvil iz enocelilnih bitij v morju. Ptica pomeni moško potenco. V latinščini pomeni potenca »moč«. Pticeva moč je v tem, da se lahko dvigne nad druge živali, moč moža je v njegovi sposobnosti razmnoževanja. Morje torej simbolizira mater, ptič pa potentnega očeta. Ko v filmu oba moža prideta iz morja, razumemo to, kot da se rodita. Starinski omara pa po Freudu lahko tolačimo kot vez s predhodnimi generacijami, s stari štidi.«

Ob tej razlagi Nina Thymark sem se

spomnil podobnega simbola iz filma »Andaluzijski pes« (1938), ki ga je Luis Bunuel posnel in napisal ob sodelovanju nadrešenih slikarja Salvadorja Dalija. Najbolje je, da kar navedem odlomek iz Sadoulove knjige »Zgodovina filma« (Čankarjeva založba, Ljubljana 1969, str. 255): »Kasneje so skušali film razlagati psihoanalitično, na primer epizodo, ko junak ne more poljubiti trnasto zelene ženske, ker je privezan z dreva dolgima vrvema k bučama, k dvema semenščikoma in h klavirju, na katerem leži orknejen osel. Po mnenju razlagalcev naj bi to epizodo tako-le pojasnili: *Ljubezen* (strašni junakov poleg) in *spolni nagon* (buči) *iztrajajo* (vrvi) *religiozni predsodki* (semenščikoma) in *buržoazna vzgoja* (klavir in orknejen osel).«

Pokojni Georges Sadoul, veliki filmski zgodovinar, je zraven še dodal, da Bunuel in Dali tej epizodi pri pisanju scenarija nista imela namena dati kakršnekoli simbolčen pomen, temveč sta v resnici iskala le presenetljive in absurde rekvizite. Ni jasno, ali je to Sadoulovo mnenje ali pa podatek, toda morda ima zgodovina prav. A primor iz filma »Andaluzijski pes« kljub temu lahko tolačimo kot simbolčen, čeprav simbolika ni tako lahko razumljiva in je Nina Thymark verjetno ne bi stela med »obče človeške simbole«. Nič zato, med staro omaro iz Polanskejevega kratkega filma in med klavirjem v Bunuelovem filmu je le neka podobnost — toda rekvizita lahko tolačimo kot simbol vezi z nečim predhodnim, najsi je to starejša generacija ali vzgoja (ki pa je naloga starejše generacije).

»Dva moža in omara« je film, ki so ga različni kritiki skušali razlagati vsak na svoj način. Omara naj bi bila simbol umetnikovega bremena ali pa je dobila političen pomen. Nina Thymark je mnenja, da film obravnava konflikt moškega, ki je vzgoren v matrikarni družbi, medtem ko je prepričan, da živi v patriarhatu.

Gornji primer z omaro ponazaruje, kako težko je tolačiti simbole v filmu. Pri razlagi filmske, televizijske in dramske simbolike pa imajo umetnostni kritiki še posebno veliko vlogo zaradi recenzij, ki jih javnost bere. Nina Thymark je na stockholmskem seminarju ugotovila, da kritiki v recenzije pogosto vključijo svoje subjektivne projekcije simbolov iz filmov ali dram, o katerih pišejo. Kadar so ti simboli neobičajni in težko razumljivi, torej posebni proizvodi umetnikove podzavesti, obstoja nevarnost, da kritiki s svojimi subjektivnimi tolačenjem »indiktrirajo« bralce (gledalce), ki njihovo tolačenje potem morda sprejmejo kot edino pravilno.

»Ali ne bi bilo bolj naravno, da se kritiki najprej nauče osnov delovanja človeške simbolike?« se je vprašala Nina Thymark. »Čeprav kritiki niso hkrati nujno tudi strokovnjaki: za Freuda, je vendarle treba razumeti osrednje pojme psihoanalize.«

Vprašanje je seveda, če so kritiki pripravljani sprejeti vlogo tolačev za umetniške simbole v dobi, ko ustvarjalci vedno bolj delajo filme, ki se obračajo neposredno k občinstvu. Ravno to je bila ena od spornih točk med Nina Thymark in drugimi udeleženci seminarja v Stockholmu.

»Seveda tudi jaz v svojih recenzijah uporabljam znanje o psihoanalizi,« pravi na primer filmski kritik Mauritz Edström iz največjega skandinavskega jutranjega časnika, iz švedskega »Dagens Nyheter«. »Toda kljub temu se ne strinjam z mnenjem Nina Thymark, češ da bi kritiki lahko razlagali vsebino filmov kot dosleden tolač simbolov. Bojim se, da bi to novinarja prisililo postati še večji mašč, kakršen je večkrat že sedaj. Razen tega je simboliko brez težav mogoče prevesti v drug zapleten jezik, na primer strokovnen. Ne, simbolika omogoča samo enega od načinov za tolačenje filma. Drug način je morda političen. Ob umetniškem delu je treba pogosto izbrati določen način tolačenja ali pa kombinirati več načinov. Svoji razmišljanje, po katerem je kritiki podobna svetovni Petru, ki ima v rokah ključne med umetniškimi delom in občinstvom. Kritiki da samo prvo v vrsti številnih reakcij in sodb. Pri tem delu je najvažnejše, da se zaveda lastnih reakcij, da jih razume in da lahko pove, zakaj se je odločil za določeno sodbo.«

MITJA JERMOL

Z BEOGRAJSKEGA REPERTUARJA

V program beograjskega filmskega festivala, ki se pod geslom »hrabri novi svet« odvija te dni, so sprejeli tudi francoski film Jacquesa Deraya »Borsalino«. V njem igra Jean-Paul Belmondo in Alain Delon (oba na sliki).

Po pariških kinematografih

Od „Upanja“ do „Waterlooja“

Stari dokumenti in sodobna spektakularnost

Marsikaj je v zadnjih časih prišlo na glavo Andréja Malrauxa, De Gaullova sopotnika v čolnu francoske kulture; tudi povsem osebni udarci. Morda se bo zdaj, ko je minister odšel, znova iz samote vrnil pisatelj. Toda ne glede na vse to, ostaja Malrauxov dokumentarni film iz španske državljanske vojne »Upanje« dejansko upanje in bolj poštno jamstvo prave filmske odgovornosti, kot so mnogi današnje avangardne ali politično bolj progresivne stvaritve.

Film, ki ga je Malraux kot borec v španski državljanski vojni posnel v letih 1938-39 in ki je po dolgem času prišel znova na program pred nekaj meseci, so zdaj začeli ponovno vrtni v nekaterih pariških kinematografih, a v njem so zaživali obraz avtentičnih španskih republikanskih borcev, nezlagani republikanski patriotizam španskih kmetov in malih meščanov, poverljivo polni z maloštevilnimi razpoložljivimi letali. Oba močnata prizora: življenje pred topom v Teruelu in množični prenos mrtvih in ranjenih letalcev s hrbov v dolino pa sta sploh dva odlomka, ki sodita v zgodovino svetovne kinematografije. Prava prava nemavdoma, kako je Malraux, ki je pozneje prišel tako trdo v konflikt s komunistom, v tem dokumentarnem filmu izpovedal tako zavestno ljudsko republikanstvo kot malokateri drugi filmski avtor ter dosegel nek monumentalni, lirski množični slog, ki spominja na zgodnja dela ruske revolucijske kinematografije.

Pošteno in nepošteno hkrati je bilo, da je Malrauxovo epizodo s topom v Teruelu vključil režiser Henri de Turenne v svoj veliki in zelo uspehli dokumentarni film »36«, film o času okrog leta 1936, ko je Franco pretresala huda kriza in ko se je izoblikovala Ljudska fronta. Socialist Leon Blum, komunist Maurice Thorez in drugi odlični politiki one dobe, fašisti in afera Stravinski, delavske stavke in množične demonstracije — vse to je režiser nutil z zelo težnih besedilom pisatelja Jeana Francois Revela. Močno aktualna filmska kompilacija je pokazala, da maj 68 v Parizu v bistvu ni bil nič novega.

Ali so se umetniški, igralni filmi, ki so skušali prinašati zgodovinske, zlasti vojne resnice in ki so jih v zadnjih mesecih vrtni v Parizu, držali vsaj v osnovi arhivske dokumentarnosti? Vsekakor ne v enakih meri. Gavravovo »Priznanje« po Londonovi knjigi po tolikih mesecih še vedno teče. Kljub raznim protestom iz sedanje uradne Prage je to očitno dokaz, da gledalci ne menijo, da je film potvorba. Sicer pa je potrditelj Gavravove ravne poti tudi njegova odločitev, da bo prihodnji poskusil obdelati temo iz Pariške komunne.

Dolgo je bil na programu Viscontijeve zgodovinski protinacistični film »Prekletje« z dramatično krvavim posegom v zaključke nemškega veleskriptala, ki je popustil pred Hitlerjem in z njim vred zgrmel v pogu-

bo. Visconti ne dela brez zgodovinskih dokumentov, toda koncentriral se na nekatera, ki jih potencira in razvije v razpozni klasične tragedije z marksističnim poukom.

Naspoteje Luchina Viscontija je bil francoski režiser Raoul Coutard s svojim filmom iz vietnamske vojne »Hoi Binh«. Čeprav se je vojna na vsakem koraku čutila, se je poskušal izogniti krvavi prizorom in naslikati vojno le skozi oči malega, dečka, sirote v Južnem Vietnamu. Gesla človečnosti so tu skoraj popustila pred grobotno resnico.

S precej enostranskim vidika je našel arabsko-izraelski konflikt francoski režiser Denis de La Patellière v filmu »Sabras«; o tej enostranskosti priča že zbor sicer zelo nadarjenega glavnega igralca, mladega izraelskega diverzanta, ki ga je podal nihče drug kot sin generala Mose Dayana, Assaf Dayan. Toda tragični zaključek — zgodba naj bi se zaključila tik pred izbruhom sedanje vojne — je bil ponatiran zelo pozitivno; v misel, da v tem delu sveta morda priti do sožitja med Arabci in Izraelci, ker so si dejansko po vsem svojem bitju in žitju bliži.

In »M.A.S.H.«, ameriški film o ko-rejski vojni, ki je dobil nepričakovano nagrado cannskega festivala? Po pariških valutnih kinematografih so ga vrtni predvsem z reklamno vabo skrajavi film, iz katerega odmeva smeh. Gotovo: Preminger je v filmu do tal porušil vso svetost in hierarhičnost v ameriški vojski, kar je po-

SIMBOLIKA ROMANA POLANSKEGA

Tudi v filmu »Ples vampirjev« je poljski režiser Roman Polanski na ameriškem platnu nasul kopico simbolov. Za gledalca pa je bolj zanimiv še podatek, da se Polanski rad pokane tudi pred kamerami. Kakor je bil eden od obeh mož, ki sta se v njegovem kratkem filmu mučila z omaro, je tudi v »Plesu vampirjev« odlično odigral komično vlogo mladega »znanstvenika«. Vidimo ga v ozadju naše slike v prizoru iz »Plesa vampirjev«.

Beograjski odmevi

„Vse se spreminja“ tudi v filmu

Pogovor s poljskim režiserjem Andrzejem Wajdo

Na predstavo svojega predzadnjega filma »Pokrajina po bitki«, ki se prikazuje v okviru beograjskega »Novega hrabrega sveta«, je prisel tudi režiser Andrzej Wajda s svojima osrednjima igralcema. Samo za kratek čas se je pomudil v jugoslovanski metropoli, na predstavi je bil zelo topla sprejet, kakor tudi igralec Daniel Ozbrychski, potem pa obleganja ni bilo ne konca ne kraja.

Napovedovalka Mira Nikolićeva, ki je oba predstavila, je dejala, da je mladi Daniel že naš stari znanec.

— Ali ste res?

»Ne bi rekel (odgovoril pa je v počasni tekoči srbohrvaščini). Posnel sem sicer 21 filmov, od teh 18 na Poljskem, tri pa v tujini: na Madžarskem, v Sovjetski zvezi in Italiji. Torej nobenega v Jugoslaviji.«

— Pravijo, da boste nadomestili vrzel, ki je nastala med poljskimi filmskimi igralci s smrtjo Cybulskega. Mislite, da se bo to postrečilo, oziroma si to želite?

»O tem ne razmišljam. To so si izmislili drugi. Cybulskega pa, mislim, sploh nisem podoben ne po zunanosti ne po igri, kljub temu, da tu in tam igram podobne junake.«

Režiser Wajda, ki je poslušal teh nekaj besed, je prav tako pritril, da Daniel ne spominja na Cybulskega. Vendar ga pogosto angažira v svojih filmih, kakor je pred njim Cybulskega.

Wajda je danes eden najbolj pomembnih poljskih filmskih ustvarjalcev, ki se v filmsko tematiko domala vedno vrača v rodno Poljsko, adaptira klasena in sodobna dela poljske literature, hkrati pa obravnava v tudi poljsko zgodovino. Tako tudi v filmu »Pokrajina po bitki«, ki se nanaša na novelo Tadeusza Borovskega »Bitka pri Grunewald«. Film se odigrava leta 1945 v nemškem ozvojenem koncentracijskem taborišču, v katerem pa še vedno žive tri tisoč naprej pod ameriško kontrolo kot »displacirani persons«.

— Poposto obravnate teme iz poljske revolucije in letih 1941-1945, vendar menim, da se v tem ne specializirate

»Kakor v poljskem tako so tudi v jugoslovanskem filmu isti ustvarjalci ali v nore generacije, ki obravnavajo ta čas, vendar ga vsak drugače vidi. A ne glede na to, kdo ustvarja, se pravi, če delamo poljske ali jugoslovanske filme, menim, da morata biti smrt in ljubezen vedno prisotni. Hkrati pa mislim, da filmi ne smejo biti lokalno obrabani; se pravi, če so poljski ali jugoslovanski, naj ne govorijo le svojim ljudem, marveč vsem. Da, kontekst pa je lahko specifičen, jugoslovanski ali poljski.«

— Boste tudi v naslednjih letih obdržali isto mnenje?

»Ne vem, kaj bom delal. Prava prava ne vem še čisto gotovo za film. Na vsak način pa vem, da v Krakovcu začnem reži-

»Besna Dostojevskega, ki jih je za gledališče adaptiral Camus.«

— Zakaj ne veste, kakšno bo vaše nadaljnje delo pri filmu? Ali je to kaj povezano z novo poljsko politično situacijo?

»Delno je. Zdalj pripravljamo več variant scenarija, o katerem vam ne bi želel več povedati kot to, da je politično obarvan, s socializmom, seveda, in moramo na vsak način vedeti, kaj novejšega bomo vključili vanj. Na vsak način pa menim, da bo situacija za poljski film zdaj boljša. V zadnjih letih se je naša filmska proizvodnja preveč zbirala, ni bilo za delo, da bi bilo tako kot prej, se pravi, da bi delali po sistemu proizvodnih skupin. Novo vodstvo, pričakujem, bo bolj ekonomsko usmerjeno. Mislim, da bomo bolj svobodno ustvarjali.«

— Koliko časa pa nameravate še čakati z dokončno nacico scenarija?

»Prav dolgo ne smemo. Po »Besih« bom pripravil še televizijsko oddajo za Zahodno Nemčijo, potem se bom pa odločil. Pri filmu ne smemo čakati, ne smemo se odteljati, kajti v njem se vse spreminja, vse teče, ustvarjalec se težko vključuje v novost. Nikoli se ne ve, katera tema bo vspajala pri občinstvu. Pogledajte na primer »Bonnie in Clyde«.

— »Pokrajina po bitki« je vaš predzadnji film. Zadnji pa je bil televizijski, kajne?

»Da. Brezno godišček po zgodbi Jaroslava Iwaszkiewicza iz leta 1932. To je komorna ljubezenska zgodba, ki pa sem jo posnel v barvah. Ker na Poljskem nimamo barvne televizije, smo poslali film tudi v kinematografe, v katerih je bil zelo lepo sprejet.«

— Ker tako hitite nazaj, da bi režirali »Besne«, si ne boste mogli ogledati ničesar na tem festivalu festivalov.

»Sem videl že vse filme, razen ameriškega O jagodah in kruhu! Ogromno delam, samo delam, nobenega hobija nimam, ne družine. Vendar, kadar ne delam, potujem in tako sem videl vse te filme.«

— Kakšno pa se vam zdi zamisel katšnega festivala? Posebe, še zato, ker ste ubožni imeli podoben festival tudi pri vas v Varšavi?

»Sama ideja je zelo dobra vendar mišim, da ni nobenega razloga za to, da bi vabiti tudi ustvarjalce.«

— Kako to mislite?

»Nima smisla, da prihajajo igralci in režiserji kakor na običajne festivale, ker so tudi turistična atrakcija. Takšen festival, kot je ta, tega ne potrebuje.«

— Ze so čakali drug, da bi se pogovarjali z njim, a odhitel je, da si odpočije pred potjo v Krakov

MISA GRČAR

Pariška srečanja

Pogovor z Dalijem, ne z brki

Zelo rad bi obiskal Jugoslavijo

OD NASEGA PARISKEGA DOPISNIKA

Ko sem ga vprašal, kateri so po njegovi mnenju danes trije največji slikarji na svetu, je brez pomisleka odgovoril: »V tem trenutku sem seveda največji slikar na svetu jaz. Zaradi starosti bi moral sicer najprej imenovati Picassa, toda jaz sem bolj živ; a gotovo je, da takoj za mano pride Picasso. Tretji so pa vsi anonimni slikarji, ki delajo po ekscipiam in z elektronskimi...

stičnega slikarja Vangelisa Naumovskega v galeriji Moza Lisa v ulici Varenne. Fantastični, barvno razgibani svet podvodne favne in flore z erotičnim pridihom je občino slovitega obiskovalca res pritegnil, čeprav se je ob nekaterih slikah ustavljal tudi zgolj samo s hitrimi, dvoumnimi viki, na primer »Zelo kompleksno; tu je pa res vsega; tipično makedonsko!« Sicer pa je menil, da je v tem Makedoncu tudi nekaj mediteranskega. »Lahko bi bil tudi marsejski slikarj Edina jezna je ona modra marica, ki bi bila lahko skoraj nordijska. Nasploš bi rekel, da je subtilen navni slikar. Njegovo slikarstvo je mojzno bistvo. Ne zamudimo me namreč grobi navni slikarji. Pri Naumovskem pa so nasprotno nekateri elementi, ki bi bili lahko tudi znanstveni. Zanimiva je tudi biološka plat njegovega slikarstva.

Na vprašanje, če pozna še kake druge jugoslovanske slikarje med druge vojna, je Dalij naredil zelo prijazno parodo, češ: »Pozna sem vse. Imeli so neko surrealistično revijo, imena pa se ne spominjam. Kot da se zdaj vidim pred sobo vse njihove obrise, toda jugoslovanska ime, na so mi izpadla iz glave.»

Dalij je po svoji strani pokazal živahno zanimanje za Jugoslavijo. »Ali jo boste obiskali?« »Zelo rad bi obiskal Jugoslavijo. Vsekakor bo moja žena obiskala delmatinsko obalo. Za delmatinsko obalo mi je neki znan španski politik, ki ima jahto, pripovedoval, da je najlepša na vsem Sredozemlju.»

Vprašal sem ga, če bi tudi kdaj razstavil v Jugoslaviji. Odgovoril mi je, da bi, seveda predvsem ribe in grafike, kajti z njih je težek.

V pogovoru se je Dalij dotaknil problema iz zgodovine surrealizma, zlasti svojega razkola z Bretonom. »Surrealizem nisem definiral jaz, ampak André Breton, ki sicer sam ni ustvarjal, ki pa je bil osebnost in sposoben, da dojemal okolje in da opredeli sistem. Jaz sem bil obratno vselej uporabljen; vselej sem šel proti toku; tudi znotraj surrealizma. Breton, ki je čutil, da imajo kritična metoda ni bila v skladu z njegovo teorijo avtomatičnosti, in ker se je bal v svoji pretirani osebni zaverovanosti vseh, ki so bili osebnost in ki so ogrozili njegove teorije, jih je izločil.« Je menil Dalij in obtožil Bretona skoraj srednjeveškega izobčevanja dvomečih vernikov. Dodal je, da sam nikoli ni pripadal zgolj eni umetniški šoli ali enemu toku in da se tudi sicer nikakor ni podrejal.

»Bil sem pa eden od malotrvitnih umetnikov, ki nikoli ni sprejel kakršnokoli politične discipline. Nikoli nisem bil niti komunist niti frankist; absolutno ničesar! Če pravim, da sam monarhist, tega ne mislim v političnem smislu, ampak v metafizičnem smislu. Verjamen namreč, da se je od prve žive celice, ki je izšla iz boga, vse doslej — in se bo tudi poslej do konca — razvijalo genetično. Kot nisem pripadal komunistični partiji, tako nisem pripadal tudi nobeni drugi stranki na levi ali na desni. Ko so se nedavno obrnili name intelektualci iz Romunije in mi čestitali, sem jim z veseljem odgovoril. Ne glede na politične režime cenim v svetu samo tisto, kar je v umetnosti res dobrega in nadarjenega, ne glede na to, kjer se je pojavilo.

Ko sem ga vprašal, kaj pričakuje v umetnostnem pogledu pomembnega v novem letu 1971, je odgovoril, da pripisuje večji pomen novi urbanistični arhitekturi kot pa slikarstvu ali kiparstvu. Pri tem pa je bilo zanimivo, da je poleg še svetovno znani kupol starega ameriškega arhitekta-filozofa Buckminstra Fullerja omenil tu-

di sorazmerno še povsem neznanega mladega španjskega arhitekta E. Piñera, ki je zgradil kupolo v njegovem domačem Figuerasu. »Ob njegovi arhitekturi uživajo celo hippiji.«

»In kako ustvarjate vi?« »V radosti.«

Zasledoval sem njegovo roko, ko se je ob priložnosti risbilci Don Kihota podpisal v neki knjigi. Strelovito je zastavil pero na podnožju in nato v hitrem čekanju spiral ustvaril svoj lik ter kompozicije v naslednjem hipu z drugo strelovito napetno poteso tudi že zaključil. »Kot Fontana«, se je pošalil, ko je s svirničkom stagal papir in s tem jedko zbadel enega morda mladih slikarjev, ki »ustvarjate s tem, da trga papir.

»Ali si sliko zamislite v celoti v naprej?« »A, gotovo, da si zamislim v začetku nelo osnovno idejo. Toda pozneje se marsikaj spreminja. Stvari, ki jih dnevno doživljam v zasebnem življenju, mi sproti vplivajo na oblikovanje slikarskega dela.«

»Ali si svari iskrenost umetniške izpovedi?« »Nikakor ne.« »Kako bi po vašem krenil svet, če bi mu zavladali umetniki?« »Ne bi bil za to, kajti umetniki so vedno v nečem bolni, neradni, čmrdliči, ne-normalni... Čeprav so umetniki sol narodov, mislim, da bi bilo celo nevarno, če bi v nekem narodu imeli po 5000 Picassov ali po 5000 Dalijev. Toda: ne bojte se! Te nevarnosti niso.

Besedilo in slika: BOGDAN POGAČNIK

SALVADOR DALÍ MED POGOVOROM Z NASIM PARISKIM DOPISNIKOM

Pismo iz Toronta

Kleinburg, Ontario

Slikarji, ki so odkrili Kanado

Prod desetletjem bi verjetno odpeljal mi. ne da bi vedel, da je nekje na svetu mala vasica Kleinburg. Trgovina z mesnimi blagom, dve sto, reklama za Coca-Cola, Arto cesta št. 27 se izgubi v valovanju gričev.

Danes mi je prav ta Kleinburg. Klij. Marskaj se je spremenilo od tiskar. Kleinburg ni več tako majhen in brezupno izgubljen ob veliki cesti. Postal je znan, da ne rečem slavna. Kot sičepno poglavje zgorbe o Skupini sedmih je postal pojem. Prav tako pomemben kot Algonquin Park. Studio Building, Kanjujevo jezero ali Quebecska popotovanja A. Y. Jacksona.

V Kleinburgu sta ljubezben in spoštovani do umetnosti ustvarila skupen dom mnogim stvaritvam, ki sta jih rodila isti duh in isti čas, neredno na istem kraju. Po desetletjih nemirnih romanj se slike spet zbirajo pod isto streho — pretisane in precizirane od črpa. Na to pot so odhajale nepoznane in neprižnane. Sedaj je domala vsaka od njih slavna. Tako končujejo svoje zemeljske poto in začenjajo tisto drugo, nadvladano. Ta je dana le velikim delom, ki postajajo last narodov, ki so jih spoošili.

Vse to pravzaprav ni niti nič nenavadnega. Takja je vloga galerij in tako so pota umetnin. Pa vendar je v Kleinburgu spomenik še nečemu. Zgodba o Kleinburški galeriji je pronačavna, da bi mogli mimo nje.

Njeni začetki segajo v leto 1952. Sigenet in Robert Mc Michael sta na obrobjih Kleinburga, ki je bil takrat res neznan vasica, kupila deset orlovo zemlje. Na obrobju, ki ga s treh strani obdajajo strmi bragovi, sta iz kamna in starih brun prišla graditi, kar naj bi postalo njun dom. Ko sta se leta 1954 vselila, sta kraj krstila Tapawingo, kar po indijanski pomeni Kraj veselj. Prvi dve Harrisovi in Thomasonovi skici sta kupila na obroko... Do leta 1960 sta imela več okrog 50 piaten in skic. Taka zbirka ni mogla več ostati zaprta ljubiteljem in poznavalcem. Prijatelji so vodili prijatelje in kmalu se je terog stalnih obiskovalcev razširil tudi na zadnja dva prežišča glava skupine, Jacksona in Cassona ter nekaj bližnjih sodelavcev in sopotnikov. Rodila se je ideja o stalni galeriji, ki bi bila vsakomur odprta. Tapawingo in njegova zbirka sta rasla. Tapawingo ni bil več tih dom, ampak galerija.

Leta 1962 so celotnemu kompleksu dodali še leseno kolibo iz Toronta, kjer je Thomson največ delal, kadar je bil v mestu. Pred petimi leti se je zamisel dokončno uresničila: Ontario je kot dar sprejel zbirko in celoten kompleks, dodal so še okrog 600 orlovo okoliških bregov in močvirij in McMichaela sta v zabavo postala dnevna neplašana kuratorja zbirke. Tapawingo je postal »The McMichael Conservation Collection of Art«. Pri 200 delih še vedno le zbirka in to je še danes, ko se ponša še z nad 600 deli. Od kod tak priradek? Ko sta McMichaela svoje zbirko podarila Ontariu, sta našla mnogo posnemovalov. Ljudje, ki mislijo podobno kot onadva, še vedno darujejo.

Tako je Kleinburg dobil največjo zbirko skupine sedmih.

Dan je nenavadno čist. Za začetek decembra še posebej in po okoliških gričih še niso ugasmile zadnje jesenske barve. Izpod ogrelih zadnje jesenske barve. Pramoča: razbujena, skrepeljena, iztržana, obrušena, razpokana, zgledana in znova razkličana — vedno veličastna. Kot potrdilo vsega, kar je Skupina slikala.

Ero uno prezgodeo sem, zato se mi vervele ne nerade umaknejo s parkirnega prostora. Vse ob svojem času.

Med mladimi bori stoji lesena koliba. V njej je Tom Thomson preživil torontski zime — in sliki. Stojalo, in nedokončano platno na njem. Petroljeva in nekaj napol iztržanih tub z barvo. Ta so polna mrtvih mrah. Ob steni sioni še nekaj plan. Slikarjevo domovanje.

Pri vsej različnosti me spominja na Carterjevo sobo na Ročniku: spomin na mrtvega moža. Cankar ni kar tako odločil peresa, legel in umrl. Prav tako ni Thomson očistil cilindra pri petrolejki. Taka življenja se enostavno ne iztekajo v muzej. sko urejenost. Ali ni v celotni muzejski mentaliteti ne iztekajo v muzejsko urejenost. Ali ni v celotni muzejski mentaliteti res nekaj muzejskega? Absurdno stoji, vna katerem je sedel Napoleon, ko je... Ali spomin na umetnika, ki se je skozi kakršnokoli medij uspel iztržiti tako čisto in dokončno, res še potrebuje takih okrasov?

Ne vem, sam ne vem. Iz čistega spoštovanja bi rekel, da ne.

Potem zavijem proti glavnemu posloptu. Čokata niska hiša dela vti stare kmečke trdnjave. Groba obetana staro tramovje, ki so ga nabrali iz starih podiraajočih se staj in skedenj, se čudovito ujema z toplimi odtenki rožnate prakamenine. Domadi obrisi strme skodlaste strehe se ubrano spajajo z bori, tsgami in pa cipresami. Vse daje le videz prijetnega domovanja.

Galerija? Težko bi rekel. Se vedno sem prezgodeo, zato se podam v breg okrog hiše. Ker delatno posloptje stoji na paroboku, je s pogledom od spredaj nemogoče presoditi oglednico zgradbe. Ostalo skriva gozd. Po barvnih odtenkih skodli je prav lahko slediti rasti Tapawinga. Prevozna zgradba je bila res tisto, kar je bil njen namen — dom. Potem pa se je z leti razvejala in razvila v labirint kril in dozdikov neverjetnih razsežnosti do najnovjšega, ki je še vedno ves obdan z odrsi, sled in svetel. Leto, dve in s Tapawingom se bo stopil v eno. Tudi po videzu, ne le po bistvu.

Spet sem pred vhodom. Droben detajl s tčino, nisko segajočo streho in košati in čopastimi vejami zelene bora. Preto-pel in preoseb en se mi zdi za javno zgradbo. Spominja na japonske vrtove.

Vrata se odpro. Namesto vstopnine te povabijo, da odloži plašč. Potem utoneš v množico slik in skice, ki jih že zdavraj poznajo. Sprav jih privikati srečuješ. Prvi prostori so velike dnevne sobe polne starih, kmečkega pohištva in orodja. Slike v njih se nevisljivo stapljajo z grobimi stenami iz kamena, od vrtja in dežja izpranih sked-njenih desk in grobih tkanin. Tako je bistvo dežele, ki jo slikajo. Ne da bi se zavedel, se znajdeš v novejšem prizidku. Ta so v mehkih preprogah, ldkinor in les sta mnogo boljše ozadje, kot bi človek sprva verjel. Na sredi dvorane so grobe iz cedrovine stesane klop in na njih galerijski katalogi — prestlani in usesasti — ampak so.

Potem pozabiš, kje si, kdaj si in kdo si. Na stenah vsenočrkrog zapleše Kanada, kakršno je Skupina odkrila Kanadancem. V vseh odtenkih svojega bistva — zemlja sama. Ne spominam se galerije, kjer bi bil človek tak malokrat upodobljen. Slavspjev zemlji, silen, preprost, hkrati, razumljiv vsakomur, lekor mu hoče pristuhnuti. Vsa ga ubra po svoje: popotnik Jackson, lirik Mac Donald, skrivnostni Thomson, hladni in razmišljujoči Harris, viharni Carmichael in njihovi sopotniki. Kanadanci še danes iščejo svojo identiteto. Ti može so jim jo našli že pred desetletji.

Preved je vsega, da bi mogel dojeti. Ustavljaj se le pred najljubšimi. Vtisi so kot meteorski kaktusi zadene v živo, kakšen se le posveti in odhiti naprej in mimo.

Ce hočes ocenjevati in poskusiti dojeti vlogo in ceno Skupine za vso Kanado, ne moreš mimo Kleinburga. Ko vidiš vse njihovo delo, šele domneš, kako posrečen spekter značev, talentov in usod se je združil v enem samem cilju — zapeti hvalnicu tej veliki divji dežel, ki se še do danes ni odkrila.

Brez velikih programov in gesel so pod zavestno vsi hodili isto umetniško in duhovno pot od Atlantskega do Pacifika. Stojim pred Jacksonovi slikarji. Dvorim, da so jih razobčilo po kraljskih družinskih kot le estetskih merilih in kot po čudnih in zgovornih naldjudjih kot drugo ob drugem platna kot na primer Estimski poletni tabor z Labradorja in Indijanski totemi iz Britanske Kolumbije. Od obale do obale. Od severa do juga in nič telega ni bilo preneznatnega za njihove čopice in skicirke.

V času, ko so se uaraditi umetniki še zgdleovali po angleških kraljarnjih, si je Mac Donald drznil upodobiti Listje v potoku. Kritiki so ga krstili za notranjščino plijnsoreva želodca. Danes sta se skica in original spes našla pod isto streho in ne morem se odločiti, kateri je leksi. Verjetno se je marsikateri od tistih kritikov kdaj pozneje ugrižnil v jezik — ne da bi ramo razumel, kaj je Mac Donald videl v potoku, ki odnaša krvavoderče javorovo listje. Vsa slika zamolko žari kot jesen na kanadskem severu. Leaves in the Brook, 1919.

Cassonovi akvareli so nepozabni. Vitje zemlje in sevanje neba. Pozimi, poletni, spomladni, jeseni, zjutraj, opoldne, zvečer. Olja so prav takšna. Pred dobrim mesečem

sem videl nekaj njegovih najnovejših del. Pri vsaj dovršenosti in obvladanju izraza in atmosfere so le še spomini na leta, ko je slikal »Skalo in nebo ali Otono deželo ob Gornjem jezeru.

Jackson je bogato zastopan z odličnimi skicami s quebeških potovanj kot tudi olji, ki kažejo njegov celoten razvoj od solidnega s nerazburljivega Brugesja v Belgiji 1908 in Skala 1910 skici dobrih šest desetletij. Kakšno življenje!

Danes je tudi on sam, ne le njegove slike, našel dom v Tapawingu. Pred nekaj leti ga je kap delno paralizirala. Le stežka govori, miruje pa še vedno ne. Se polti se je vrnil v svoj Algonquin Park in napravil nekaj pleten. Ne da se. Ob sončnih dnevih, kot je danes, pridra v kakšno od dvoran, sede v naslanjač, se pogovarja z otroki in brundaje podpisuje — razglednice, programe, koške papirja — v spomin in opomin. Pri oseminosemidesetih čopcih le stežka uboga roko. Pero jo še.

Pridra v dvorano in v trenutku ga zagre-ne gružda majhnih skavt. Sonce, otroško občljanje in njegov glas napolnijo prostor. Podpisuje, sprušteje in brunda — kot de-dek. Svojih vnkov nima, zakaj kot sam pravi, je bil do 63 leta prevečen, da bi se lahko oženil. Pa mu teh drugih ne manjka. Manjši kot je delek, več sposobnosti mu povesli. Odrasli stojimo v pozornosti razdalji, mali pa se gnetijo okoli njega. Majhna punčka, pravi, da je stara štiri leta, je narisala spletnega moža. Hoče, da ji risbo podpisje. Mama čaka zadaj. Mostru je delek všeč in v nekaj potezah jo narise — ljubko otroško glavico. Punčka pa s sliko očitno ni zadovoljna in ji za naše pojme neusmiljeno doda še dve nogi — naravnost iz vratu ven. Jacksona, ki mu mora biti uradnega prilozovanja več kot dovolj, je to kot prebudilo. Doda še prijazno povesilo in audience je konec. Ne po njuni volji, ampak zadaj se gnete še oblak majhnih glav.

Stojim in gledam. Neubogljivo prsti krevetvo odtepaajo svinčnik in ustnice pošast zlogujejo A. — Y. — Jackson.

»Ti si pa tako majhna, pohiži in zrasti,« napiše mali nadobudnici in jo poboža. Imenada otrok ni več in znajdem se pred njim. Upal sem na besedo, pa me je prehitel: »Odkod ste pa vi?« »iz Jugoslavije.«

»Dobrodošli v Kanadi. — Evropa...« Potem se mu pogled in misli izgube nekam skot veliko omo. Zahvalim se za podpis in se obrnem. Strežnico ga zravna v naslanjaču. Potem se za eno uru brez vsakega načrta izgubim po sobanah. Gledam, kot da je zadnjič. Ne morem se ločiti od Thomsonovih skic. Od prvih, okornih poskusov do tiste nenadne in skrivnostne eksplozije tri, štiri leta pred smrtjo je razpon, ki ga človek enostavno ne doume. Kako silno je moral doživeti Algonquin.

In Harris. Dolga vrsta mrtih, nepisano žalostnih in hladnih platen brez imena. Pravijo, da je Harris najintelektualnejši od vse skupine. Pričemanj verjeti. Obstojim pred tremi slikami istega otoka v gornjem jezeru. Isti otok, domala isti kot, tudi barvna skala skoraj ista in vendar imam vtis, da slike niso le tri skice. Različni odsevi v jezeru, različne oblike oblakov, vse ustvarja tri različne stopnje razpoloženja. Ne le to. Znamenada se mi zaxdi, da gledam rojstvo Zemlje, ki se ognjena prikaže na mejji drugih dveh elementov — zrak in voda. Otok je zamolklo moder in vendar trnuti. Obrisi abstrakcij brez imena. Skrepelene lave. Lake Superior Island, 1923.

Proti večeru se znajdem v norem blodnjaku podvozov, deteljih in nadvozov pred Torontom. Avtomobilske luči še poudarjajo njihove črte. Zazelim si nazaj v Kleinburg. Besedilo in slika: BOŠTJAN ANKO

A. J. JACKSON

Gledališča

LJUBLJANA
DRAMA SNG

Sobota, 16. januarja, ob 20: Vitomil Zupan: ALEKSANDER PRAZNIH ROK. PREMIERA — Izen abonmaja. Vstopnice so v prodaji od 10.30 do 12. ure in od 18. ure do začetka predstave (telefon 20-712 ali 21-402).

Nedelja, 17. januarja, ob 19: Vitomil Zupan: ALEKSANDER PRAZNIH ROK. Abonma Prve reprize in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Ponedeljek, 18. januarja, ob 19:30: William Shakespeara: MACBETH. Abonma Dijaški 6 večerni in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Sreda, 20. januarja, ob 19:30: Ivan Mrak: MIRABEAU. Abonma G in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtak, 21. januarja, ob 19:30: Ivan Mrak: MIRABEAU. Abonma U in izven. Vstopnice so tudi v prodaji za redne abonmaje.

Petek, 22. januarja, ob 15:30: Vitomil Zupan: ALEKSANDER PRAZNIH ROK. Abonma Popolnianski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sobota, 23. januarja, ob 20: Vitomil Zupan: ALEKSANDER PRAZNIH ROK. Abonma Dijaški 4 večerni in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Sobota, 23. januarja, ob 19:30: Peter Ustinov: PHOTO FINISH (komedija) Izen abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji od srede 20. januarja dalje (tel. rezervacije na 20-712 ali 21-402).

MALA DRAMA SNG
(vhod iz Igriške ulice)

Nedelja, 17. januarja, ob 20: Jean Anouilh: ORKESTER (Igra in koncert). Izen abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami.

Cetrtak, 21. januarja, ob 20: Gregor Strniša: ZABE ali PRILIKA O UBOGEM IN BOGATEM LAZARJU (Babica in Evca — Kolkova). Izen abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami.

Petek, 22. januarja, ob 20: Jean Anouilh: ORKESTER (Igra — koncert). Izen abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami.

Sobota, 23. januarja, ob 20: Dušan Jovanovič: ZNAMKE, NAKAR SE EMILIJJA... Izen abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami. Mladini do 18 let neprimerno. Petinsedemdeseta predstava.

Nedelja, 24. januarja, ob 20: Jean Anouilh: ORKESTER (Igra — koncert). Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami — Izen abonmaja.

OPERA IN BALET SNG

Sobota, 16. januarja ni predstave.

Nedelja, 17. januarja ni predstave.

Torek, 19. januarja ob 19:30: Sostakovič: KATARINA IZMAJLOVA. Abonma red K in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 20. januarja, ob 19:30: Verdi: TRUBADUR. Abonma red B in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtak, 21. januarja ob 19:30: Čajkovski: TRNULICA. Abonma red D in izven. Celovečerni balet. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 22. januarja ob 15:30: Foerster: GORENJSKI SLAVCEK. Zaključna predstava za tovarno ISKRA — ELEKTRONIKA. Prizan (ob 20-letnici obstoja tovarne).

Sobota, 23. januarja ob 19:30: Verdi: TRUBADUR. Abonma red Sobota in izven. Nekaj vstopnic je v prodaji.

Nedelja, 24. januarja ob 15:30: Verdi: TRUBADUR. Abonma red N in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO
GLEDALIŠČA PASAZA

Sobota, 16. 1. ob 19:30: Zaradi bolezni v ansamblu predstava odpade.

ob 15:30 in 19:30: Labiche-Petan-Fritz, Gospod Evstahij iz Šiške. (Komedija). Gostovanje v Celju.

Nedelja, 17. 1. ob 10:30: Vaša matineja. ZKPO Ljubljana — Center, Pihalni orkester Zavoda za glasbeno in baletno izobraževanje.

ob 22: E. Bond, Rešeni. Gostovanje eksperimentalnega gledališča »GLEJE«.

Torek, 19. 1. ob 19:30: Labiche-Petan-Fritz, Gospod Evstahij iz Šiške. (Komedija). Gostovanje v Kranju.

Sreda, 20. 1. ob 19:30: W. D. Home, Igra v štirih — kdo dobi. (Komedija) Abonma sreda in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Cetrtak, 21. 1. ob 19:30: Labiche-Petan-Fritz, Gospod Evstahij iz Šiške. (Komedija). Gostovanje v Kranju.

ob 22: E. Bond, Rešeni. Gostovanje eksperimentalnega gledališča »GLEJE«.

Petek, 22. 1. ob 19:30: Labiche-Petan-Fritz, Gospod Evstahij iz Šiške. (Komedija). Gostovanje v Kranju.

Sobota, 23. 1. ob 19:30: W. D. Home, Igra v štirih — kdo dobi. (Komedija) Abonma Kolektiv D in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Nedelja, 24. 1. ob 22: E. Bond, Rešeni. Gostovanje eksperimentalnega gledališča »GLEJE«.

Dradi na sporedu izven abonmaja »DRAGI ANTOINE ali ZAVOZENA LJUBEZEN«.

Predprodaja vstopnic vsak dan od 10—12 in uro pred začetkom predstave. Rezervacije po telefonu 21-660.

EKSPERIMENTALNO GLEDALIŠČE
GLEJ

Odslej v Mestnem gledališču ljubljanskem

Nedelja, 17. jan. ob 22: Edward Bond: Rešen.

Cetrtak, 21. jan. ob 22. uri: Edward Bond: Rešen.

Nedelja, 24. jan. ob 22. uri: Edward Bond: Rešen.

Splošne gledalce opozarjamo, da nam je v težavah, ki smo jih imeli ob predstavah v Križankah, jubeznovo prisločilo na pomoč Mestno gledališče ljubljansko in nam v svojih prostih terminih odstopilo dvorano za predstave. Pozno uro, ob kateri zadržujemo, pa smo izbrali zaradi izredne zapletenosti igralcev, ki nastopajo v tem delu. Vabljeni!

SENTJAKOBSKO GLEDALIŠČE
Sobota, 16. januarja ob 19:30: Jurčič-Vozny: Deseti brat. Izen.

Nedelja, 17. januarja ob 16: Špicar: Pogumni Tonček. Izen.

Torek, 19. januarja ob 16. in 18.: Špicar: Pogumni Tonček. Gostovanje v Trbovljah.

Sobota, 23. januarja ob 19:30: Roussin: Lokomotiva, komedija. Izen.

Nedelja, 24. januarja ob 16: Roussin: Lokomotiva, komedija. Izen.

V nedeljo, 17. januarja bo ob 16. uri verjetno zadnjikrat uprizorjena Špicarjeva

KULTURNI KOLENDAR

pravljica Pogumni Tonček. Se posebej pa opozarjamo cenjene obiskovalce, da bo v soboto, 23. januarja ob 19.30 uri po daljšem premoru na sporedu zabavna komedija Lokomotiva.

Rezervacije telefon 312-880.

NOVA GORICA

PRIMORSKO DRAMSKO GLEDALIŠČE
Nedelja, 17. 1. — 1971 ob 16. uri: Baum: »Carovnik iz Oza« — gostovanje v Komnu.

Ponedeljek, 18. 1. — 1971 ob 13. uri: Baum: »Carovnik iz Oza« — gostovanje v Ilirski Bistrici.

ob 14.30: Baum: »Carovnik iz Oza« — gostovanje v Ilirski Bistrici.

ob 20. uri: Krefl: »Balada o Poročniku in Marjutki« — gostovanje v Ilirski Bistrici.

Torek, 19. 1. — 1971 ob 16. uri: Ustinov: »Romanov in Julija« za šol. center za blagovni promet v Solkanu.

Sreda, 20. 1. — 1971 ob 9. uri: Ustinov: »Romanov in Julija« za Solski c. za bl. pr. v Solkanu.

Sobota, 23. 1. — 1971 ob 11. uri: Baum: »Carovnik iz Oza« — gostovanje v Sp. Idriji.

ob 20. uri: Zupan: »Črvis gostovanje v Idriji.

Nedelja, 24. 1. — 1971 ob 15.30 uri: Ustinov: »Romanov in Julija« — gostovanje v Sempasu.

KRANJ

PRESERNOVO GLEDALIŠČE
Torek, 19. 1. 1971 ob 19.30 uri: E. Labiche, Z. Petan: »GOSPOD EVSTAHIJ IZ ŠISKE« Red Premierski. Gostuje Mestno gledališče ljubljansko. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtak, 21. 1. 1971 ob 19.30 uri: E. Labiche, Z. Petan: »GOSPOD EVSTAHIJ IZ ŠISKE«. Red Kolektivni — četrtak. Gostuje Mestno gledališče ljubljansko. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 22. 1. 1971 ob 19.30 uri: E. Labiche, Z. Petan: »GOSPOD EVSTAHIJ IZ ŠISKE«. Gostuje Mestno gledališče ljubljansko. Red kolektivni — petek. Vstopnice so tudi v prodaji.

Nedelja, 24. 1. 1971 ob 10. uri: URA PRAVLJIC — Balet Baletne šole Kranj, Izven.

24. 1. 1971 ob 16 uri: M. Frisch: »ANDORA« — Izven.

CELJE

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE
Sobota, 16. januarja ob 15. in 19.30: GOSPOD EVSTAHIJ IZ ŠISKE. Komedija. Gostovanje Mestnega gledališča ljubljanskega. Vstopnice v prodaji dan pred predstavo od 18.30 do 19.30 in na dan predstave. Rezervacije po telefonu 29-60.

Nedelja, 17. januarja ob 10: Strindberg: GOSPODICA JULIJA. I. nedeljski mladinski abonma in izven.

Torek, 19. januarja ob 19:30: Strindberg: GOSPODICA JULIJA. IV. mladinski abonma in izven.

Cetrtak, 21. januarja ob 19:30: J. Zmavec: SEKIRA. Musical za vojaški boben. IV. mladinski abonma in izven.

Petek, 22. januarja ob 19:30: Friedel-Folgar: Goethe in Linhart: ZUPANOVA MICKA. Zaključna predstava za Skupščino občine Mozirje.

Sobota, 23. januarja ob 19:30: Friedel-Folgar: Goethe in Linhart: ZUPANOVA MICKA. Zaključna predstava za Skupščino občine Mozirje.

Nedelja, 24. januarja ob 15:30: Verdi: TRUBADUR. Abonma red N in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

LUTKOVNI ODRI

Ljubljana, Zavetišča 3/a.

MARIONETE, Levstikov trg 2

Sobota, 16. 1. ob 11. uri: Josef Kajnar: ZLATOLASKA — izven;

ob 15. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA — izven.

Ponedeljek, 18. 1. ob 16. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA — delno zaključna predstava za Osn. šolo BORIS KIDRIČ — Ljubljana. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtak, 21. 1. ob 16.30 uri: Josef Kajnar: ZLATOLASKA — izven.

Sobota, 23. 1. ob 11. uri: Vida Tauber — Lili Novy: MOJCA IN ZIVALI — izven;

ob 15. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA — izven.

ROČNE LUTKE. Resljeva c. 36

Sobota, 16. 1. ob 17. uri: Albert Papler: HUDBOJNI GRASCAK — izven.

Torek, 19. 1. ob 17. uri: G. Vladičina: RADOVEDNI SLONCEK — izven. Predstava v dvorani KUD SVOBODA VIC — Ljubljana, Zavetišča 3/a.

Sreda, 20. 1. ob 17. uri: G. Vladičina: RADOVEDNI SLONCEK — izven. Predstava v dvorani KUD SVOBODA VIC — Ljubljana, Zavetišča 3/a.

Petek, 22. 1. ob 16.30: G. Vladičina: RADOVEDNI SLONCEK — izven.

Sobota, 23. 1. ob 17. uri: G. Vladičina: RADOVEDNI SLONCEK — izven.

Predprodaja vstopnic za obe gledališči je vsak dan, razen nedelje in praznika, ob 8. do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36 in po uri pred pričetkom predstave pri blagajni gledališča.

Rezervacije vstopnic za obe gledališči so vsak dan, razen nedelje in praznika, ob 8. do 13. ure po tel. št. 312-020.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA uvaja redne lutkovne predstave gledališča ROČNIH LUTK — dvakrat mesečno v dvorani KUD SVOBODA VIC — LJUBLJANA, Zavetišča 3/a. Prvi predstavi bo sta v torek, dne 19. jan. in v sredo, dne 20. jan. 1971, ob 17. uri.

Predprodaja vstopnic za obe predstavi je v pisarni KRAJEVNE SKUPNOSTI MALCI BELICEVE NA VICU, Zavetišča 3/a in sicer 18. in 19. jan. 1971. od 10. do 12. ure in eno uro pred pričetkom predstave pri blagajni. Rezervacije vstopnic po tel. št. 61-708.

Na te lutkovne predstave opozarjamo predvsem učence osnovnih šol in Vzgajno varstvene zavode na področju Sob. Lj. VIC — RUDNIK.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA bo v času polletnih šolskih počitnic od 21. jan. do vključno 4. febr. 1971 uprizorjal lutkovne predstave za izven vsak delavnik ob 16.30 uri — v soboto tudi ob 11. in ob 15. uri — izmenoma v gledališču ROČNIH LUTK in v MARIONET. NEM GLEDALIŠČU.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA, Resljeva c. 36 objavlja izid NATECAJA lutkovnih del. NATECAJ je bil objavljen v DELU dne 12. maja 1970. Razpisni rok NATECAJA je bil šestmesečen in je trajal od 15. maja do 15. nov. 1970 z eno mesečnim podaljšanjem do 15. dec. 1970. V NATECAJ je bilo poslanih 11 lutkovnih del.

Dela je ocenjevala KOMISIJA, ki so sestavljali: prof. Franček BOHANEK, dr. Janko KOS, književnik Lojze KOVAČIČ, dr. Niko KURET in režiser Staš POTOCNIK.

Nagrajene so bile naslednje izvirne lutkovne igre:

Prvo nagrado 5.000 ND prejme avtor lutkovne igre STOL pod šifro ZIMZELEN.

Drugo nagrado 3.000 ND prejme avtor lutkovne igre MEDVEDEK NA OBIŠKU pod šifro NISER.

S tretjo nagrado v znesku 2.000 ND se na predlog KOMISIJE nagradi avtor lutkovne igre SIJAJ, SIJAJ, SONCEVE za idejno poanto in izvirnost.

Za dramatisiranje, oz. prirejane lutkovne igre se prvi in drugi nagradi ne podelita.

Tretjo nagrado 1.000 ND prejme avtor lutkovne igre PIKA NOGAVIČKA pod šifro MIKI.

Odskup se delo CMRLJ IZ KOLORADA pod šifro CMRLJ — 1.

Pisce nagrajenih lutkovnih iger in predlagane lutkovne igre za odkup prosimo, da dokažejo avtorstvo s šestim izvodom dela, ki je bilo poslano v NATECAJ.

Avtorje ostalih nenagrajenih del pa prosimo, da se zgledajo v upravi LUTKOVNEGA GLEDALIŠČA LJUBLJANA, Resljeva c. 36, kjer dvignete svoje tekste in dobijo informacije o sklepu KOMISIJE ter eventualne napotke.

Koncerti

SIMPONICNI ORKESTER SLOVENSKE FILHARMONIE gostuje v nedeljo 17. jan. v ZURICHU pod vodstvom izrednega dirigenta KURTA EGERMANNNA na povabilo švicarske koncertne agencije. Spusred obsega naslednja dela: Ramovs — Muziques funebres, Brahms — 1. koncert za klavir in orkester, Čajkovski — 5. simfonija. Solist bo pianist THEO LERCH. Koncert bo ob 20.15 uri v velikih in glavnih dvoranah »Tonhalle«.

Likovne razstave

NARODNA GALERIJA — Stalna zbirka starejših slovenske umetnosti od srednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 18. ure in v nedeljo od 8. do 13. ure.

MODERNA GALERIJA v LJUBLJANI — V Moderni galeriji je odprta stalna galerijska zbirka slovenskega slikarstva, kiparstva in grafike. Zaprta je le oddelek impresionistov.

Vsak dan med 10. in 18. uro je odprta razstava avstrijskega kiparja Fritza Wotube. Razstavljene so plastike, grafike, slike, risbe in osnutki za oder.

MALA GALERIJA v LJUBLJANI — V Mali galeriji bo odprta do vključno nedelje 17. januarja razstava slik Meška KIARJA.

V torek 19. januarja bo med 18. in 19. uro ogled nove razstave grafik, ki jih bo razstavil Lojze SPACAL. Razstava je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

Muzeji

LJUBLJANA
NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprta so stalne arheološke zbirke in občinska razstava »Klovdanske-glamске francoske reproduktivne grafike 17. in 18. stoletja«.

Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10. do 12. ure, v sredo in petek pa tudi od 8. do 18. ure.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani na Trgu herojev 1 si lahko ogledate razstavo o kmečki hiši na slovenskem alpskem ozemlju. Odprta je tudi nova občinska razstava »Vietnam, ki prikazuje starodavno kulturo vietnamskega ljudstva in današnje življenje in borbo za osvoboditev dežele. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10. do 12. ure, v sredo in petek tudi popoldne od 16. do 18. ure.

MUZEJ V GRADU PODSMREKI PRI VISNJI GORI — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled muzeja in zbirko slovenskega lončarstva, kamnite plastike ter ljudske umetnosti. Odprt je tudi prodajni salon z izvirnimi predmeti domače obrti.

MULJAVIJA IN PRAPROČE — PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičevga doma na Muljavi in spominske sode pisatelja Louisa Adamiča v Prapročah pri Grosupljem.

V PRIRODOSLOVEM MUZEJU SLOVENIJE, Ljubljana, Trg herojev 1, je odprta razstava »Metulji tujih dežel«. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10. do 12. ure, ob sredah in petkih pa tudi od 16. do 18. ure.

ZEMLJEPIŠNI MUZEJ V LJUBLJANI, Trg francoske revolucije 7-11 ima odprto razstavo »GEOGRAFIJA OBČINE IN MESTA SKOPEJA LOKA«.

Muzej je odprt vsak delavnik, razen sobote, od 9. do 13. ure, ob ponedeljkih in sredah tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru so možni tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica z dokumentacijo. Vstop prost.

RADOVLJICA — Čebelarški muzej v Radovljici je odprt: dopoldan vsak dan od 10.—12. ure, popoldan ob sredah, sobotah, nedeljah in praznikih od 15. do 17. ure.

KROPA — Kovaški muzej v Kropi je odprt: dopoldan vsak dan od 10.—12. ure, popoldan ob sredah, sobotah, nedeljah in praznikih od 15. do 17. ure.

BEGUNJE NA GORENJSKEM — Spominski muzej talcev v Begunjah je v času zimске sezone od 31. marca 1971 odprt le ob sredah, sobotah, nedeljah in praznikih od 10.—17. ure.

Najavljene skupine sprejemajo vsi muzeji ob vsakem času.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ v Ljubljani, Poljanska c. 28 ima odprto občinsko razstavo »Zensko šolstvo in delovanje učiteljev na Slovenskemu. Muzej je odprt ob delavnikih od 9. do 14. ure, v soboto od 9.—12. ure.

V Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918—1941 ter ljudske revolucije 1941—1945 na Slovenskem. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredah, petkih, sobotah, nedeljah in praznikih tudi od 15. do 18. ure. V naprej naročene skupine si razstavo lahko ogledajo tudi izven tega časa.

V Muzeju je odprta tudi razstava »Mladina riše« na temo »Rojstvo republike«.

NOVA GORICA — Muzejska zbirka Gorjskega muzeja na gradu Kromberk je za obiskovalce odprta vsaki dan razen sobote od 8.—14. ure, ob nedeljah od 13.—18. ure. Stalne razstave: NOB oddelek, etnografski oddelek, galerija starejših likovnih umetnosti in galerija primorskih likovnih umetnikov.

TOLMIN — Tolminska muzejska zbirka v Tolminu (Titov trg 3) je s svojim etnografskim, arheološkim in NOB oddelekom za obiskovalce odprta vsak dan razen sobote in nedelje od 9. do 13. ure.

VRŠNO — Muzejska zbirka urejena rojstna hiša Simona Gregorčiča je za obiskovalce odprta vsak dan. Najbližji in najboljši dostop na Vršno (600 metrov nad morjem) je po avtomobilski cesti iz Kobarida (8 km). Ob cesti na Vršno leži cerkev sv. Lovrenca, kjer je pokopan pesnik Gregorčič.

MEDANA — Na domačiji pesnika dr. Alojza Gradnika je urejena spominska soba. Soba je za obiskovalce odprta vsak dan. Blizu domačije leži medanski pokopališče, kjer leže pesnikovi posmrtni ostanke.

TRENTA — Trentarska muzejska zbirka se nahaja v prostorih bivše vojnašnice na Logu, poleg hotela »Pianinski orele«. V muzeju so predstavljene trentarske znamenitosti in zanimivosti: Zbirka je odprta vsak dan.

Knjžnice

LJUBLJANA
BIBLIOTEKA SLOVENSKE AKADEMIE ZNANOSTI IN UMETNOSTI Novi trg 3 vsak dan, od 7. do 9. ure, sreda tudi od 17. do 19. ure, sobota od 7. do 14. ure.

CENTRALNA EKONOMSKA KNJIZNICA, Gregorčičeva 27 — s čitalnico — je odprta vsak dan, razen sobote, od 7. do 19.30 ure, sobota od 8.—11. ure.

CENTRALNA KNJIZNICA BIOTEHNIŠKE FAKULTETE, Krekov trg 1 od 9. do 12. ure, sobota zaprta.

CENTRALNA MEDICINSKA KNJIZNICA, Vrazov trg, vsak dan od 8. do 14. ure.</